

EUROPEAN
COMMISSION

Strazbur, 19.10.2021. god.
KOM(2021.) 644 konačni

**SAOPŠTENJE KOMISIJE ZA EVROPSKI PARLAMENT, SAVET, EVROPSKI
EKONOMSKI I SOCIJALNI KOMITET I KOMITET ZA REGIJE**

Saopštenje o politici proširenja EU za 2021.god.

{ COM (2021.) 288 konačni } - { RDO (2021.) 289 konačni } - { RDO (2021.) 290 konačni } –
{ RDO (2021.) 291 konačni } - { RDO (2021.) 292 konačni } - { RDO (2021.) 293 konačni } -
{ RDO (2021.) 294 konačni }

SRP

SRP

I. UVOD

Ovaj dokument daje pregled razvoja od poslednjeg paketa proširenja, usvojenog u oktobru 2020. godine. U njemu se ispituje napredak koji su ostvarili zapadni Balkan i Turska, izazovi na koje se susreće i reforme kojima se treba pozabaviti, i izlažu se zaključci i preporuke za period koji je pred nama. Uzima u obzir specifične okolnosti, uključujući pandemiju COVID-19, koje su uticale na razvoj događaja u EU i regionu.

Samit EU-zapadni Balkan održan 6. oktobra 2021. poslao je važan signal partnerima EU sa zapadnog Balkana da njihova budućnost leži u Evropskoj uniji. Čvrsta, strateška **posvećenost EU regionu** ogleda se u brojnim ključnim akcijama koje donose opipljive koristi građanima zapadnog Balkana, od kontinuirane podrške odgovoru na COVID-19 do značajnog finansijskog obećanja u okviru Ekonomskog i investicionog plana¹ da podstakne dugoročni razvoj i održivi oporavak regiona. Lideri su se složili da ojačaju saradnju u nizu oblasti, uključujući bezbednost i posvećeni održavanju samita EU i zapadnog Balkana kao redovnih događaja.

Pandemija COVID-19 teško je pogodila zapadni Balkan u drugoj polovini 2020. i početkom 2021. Nakon početnog paketa EU od preko 3,3 milijarde evra za dobrobit ljudi i preduzeća na zapadnom Balkanu², Ekonomski i investicioni plan je dodao još 9 evra milijarde za podršku socio-ekonomskom oporavku regiona u okviru Instrumenta za pretpriprisanu pomoć (IPA). Cilj je generisanje dodatnih potencijalnih investicija u iznosu od 20 milijardi evra.

Svi partneri sa zapadnog Balkana pridružili su se programu COVAX, za koji je EU, kao deo Tima Evrope, sada izdvojila preko 3 milijarde evra. COVAX obezbeđuje **pristup sigurnim i efikasnim vakcinama** protiv COVID-19 za partnere koji učestvuju, po dogovorenoj ceni. Pored veoma značajne podrške za COVAX, Evropska unija je izdvojila 70 miliona evra grantova zapadnom Balkanu prvenstveno za preprodaju vakcina koje je kupila EU. Kao početna tačka, 650.000 doza je isporučeno između maja i avgusta 2021. godine, uz pomoć Austrije, nakon čega su usledile donacije iz nekoliko država članica, u ime Tima Evrope. Ukupno, EU i njene države članice obezbedile su zapadnom Balkanu 2,9 miliona doza vakcine. Mehanizam civilne zaštite EU doprineo je isporuci vakcina i medicinskog materijala iz država članica i iz zaliha hitne medicinske pomoći „*rescueEU*“. EU će nastaviti da podržava planove vakcinacije svih partnera kako bi do kraja 2021. dostigla stope vakcinacije slične proseku EU.

Imajući u vidu evropsku perspektivu zapadnog Balkana, EU je nastavila da tretira region kao privilegovanih partnera povezujući ga sa mehanizmima i instrumentima EU, uključujući sastanke Odbora za zdravstvenu bezbednost, zajedničku nabavku medicinskih protivmera, Mehanizam civilne zaštite Unije, Solidarnost Fond, konzularna pomoć za repatrijaciju i izuzeće od privremenih ograničenja EU na izvoz medicinske opreme. Štaviše, grantovi obezbeđeni za kupovinu vakcina mogu da koriste i partneri sa zapadnog Balkana za pokrivanje troškova tehničkih zahteva za potpuno usklađivanje sa sistemom digitalnih COVID sertifikata EU. Republika Severna Makedonija je završila takvo usklađivanje u avgustu, a Republika Albanija početkom septembra. Učestvovanje u sistemu digitalnih Covid sertifikata EU će olakšati putovanje između zapadnog Balkana i EU i dodatno pomoći regionu u ublažavanju ekonomskih i društvenih uticaja pandemije.

U cilju saradnje i solidarnosti sa Turskom u vezi sa pandemijom COVID-19, prve **mere reagovanja koje finansira EU** pokrenute su odmah nakon izbijanja. Evropska unija je do sada

---

¹ KOM(2020.) 641 konačni

² Ovo uključuje preraspodelu iz Instrumenta za pretpriprisanu pomoć od 41,46 miliona evra trenutne podrške, 88 miliona evra za podršku zdravstvu, uključujući 70 miliona evra za osiguranje dostupnosti i pristupa pouzdanim, efikasnim i odobrenim vakcinama protiv COVID-19 u EU, 761,5 miliona evra za podršku oporavku od društvenog i ekonomskog uticaja krize, kao i 750 miliona evra makrofinansijske pomoći i paket pomoći od 1,7 milijardi evra od Evropske investicione banke.

mobilisala preko 105 miliona evra sredstava EU za prevenciju i lečenje COVID-19, kao i za ublažavanje ekonomskog i socijalnog uticaja. Konkretno, u okviru Fonda za izbeglice, oko 64 miliona evra je mobilisano da odgovori na potrebe izbeglica u vezi sa COVID-19. Turska je bila među prvim zemljama uključenim u sistem digitalnih COVID sertifikata EU, omogućavajući međusobno priznavanje sertifikata u EU i Turskoj. U avgustu 2021., Turska je aktivirala Mehanizam civilne zaštite EU tražeći da avioni pomognu u gašenju požara koji su izbili u priobalnim regionima Egeja i Mediterana.

Pregled ključnih događaja

Crna Gora i Srbija su se složile da primenjuju revidiranu metodologiju 2020. godine datu u Saopštenju Komisije „Unapređenje procesa pridruživanja – kredibilna perspektiva EU za zapadni Balkan“³. Ovaj sporazum je odobren na prvim političkim međuvladinim konferencijama održanim sa ovim zemljama 22. juna 2021. i demonstrirao je posvećenost EU da ostvari napredak u njihovim pristupnim pregovorima. Prva međuvladina konferencija sa Crnom Gorom prema revidiranoj metodologiji pružila je politički usmeravanje na ubrzanju rada na ispunjavanju privremenih merila vladavine prava – sljedećeg koraka neophodnog za napredak u pristupnim pregovorima. Prva međuvladina konferencija sa Srbijom po revidiranoj metodologiji postavila je put ka otvaranju klastera na osnovu očekivanog napretka zemlje, posebno u reformi vladavine prava.

U skladu sa revidiranom metodologijom, u zaključcima i preporukama ovog saopštenja, Komisija ocenjuje ukupnu ravnotežu u pristupnim pregovorima sa Crnom Gorom i Srbijom i predlaže dalji put za svaku zemlju. Sledeće međuvladine konferencije trebalo bi da se održe nakon objavljivanja sadašnjeg godišnjeg paketa izveštaja i naknadnih zaključaka Saveta. U skladu sa dogovorom u Savetu, ove konferencije će obezbediti forum za otvaranje klastera, za politički dijalog o reformama, za sagledavanje ukupnog procesa pridruživanja i planiranje za narednu godinu, uključujući otvaranje i zatvaranje daljih klastera i poglavlja i moguće korektivne mere.

Što se tiče pregovaračkih okvira sa **Severnom Makedonijom** i **Albanijom**, ključno je da države članice EU završe razgovore bez daljeg odlaganja i da se prve međuvladine konferencije sa Albanijom i Severnom Makedonijom održe što je pre moguće pod slovenačkim predsedavanjem. Severna Makedonija je zadržala stabilan i odlučan tempo u sprovođenju reformi EU, posebno u ključnim oblastima kao što je vladavina prava, uključujući borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Zemlja nastavlja da ispunjava uslove za održavanje prve međuvladine konferencije. Nerešena bilateralna pitanja između Bugarske i Severne Makedonije moraju biti rešena kao prioritet. Napredak Albanije u izbornoj reformi i nastavak dobrih rezultata u sprovođenju ključnih reformi vladavine prava potkrepili su procenu Komisije da je zemlja ispunila uslove za održavanje prve međuvladine konferencije pristupnih pregovora. Odlaganja zvaničnog pokretanja pristupnih pregovora negativno utiču na kredibilitet EU.

U Mišljenju Komisije o zahtevu **Bosne i Hercegovine** za članstvo u Evropskoj uniji⁴ identifikovano je 14 ključnih prioriteta koje Bosna i Hercegovina treba da ispuni kako bi Komisija preporučila otvaranje pregovora o pristupanju EU. Savet je usvojio 14 ključnih prioriteta u decembru 2019. Bosna i Hercegovina treba da ispuni kritičnu masu reformi u pravcu ispunjavanja 14 ključnih prioriteta prije nego što Komisija može razmotriti preporuku zemlje za status kandidata.

---

³ KOM(2020.) 57 konačni

⁴ [KOM\(2019.\) 261 konačni](#)

EU je nastavila da podržava primenu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa **Kosovom***. Predlog Komisije za ukidanje viznog režima za građane Kosova još uvek je na čekanju u Savetu i trebalo bi ga hitno tretirati. Komisija ostaje pri oceni da su svi kriterijumi koje je Savet postavio za liberalizaciju viznog režima sa **Kosovom** ispunjeni.

Ekonomski i investicioni plan za zapadni Balkan fokusira se na premošćivanje socio-ekonomskog jaza između regiona i EU. On pruža regionu pomoć kroz investicije i inicijative politike u oblastima transporta, energetike, digitalne tranzicije, zelene agende, podrške privatnom sektoru, ekonomske integracije, inovacija i podrške razvoju ljudskog kapitala. Prepoznaje ključnu ulogu vladavine prava kao kamena temeljca održivog razvoja i naglašava da, zajedno sa strukturnim ekonomskim reformama, napredak u oblasti osnova treba da se nastavi dok se implementiraju vodeće inicijative.

Za sprovođenje plana, EU mobilise do 9 milijardi evra IPA III finansiranja u periodu 2021.-2027, uključujući do 1 milijardu evra za uspostavljanje garantnog fonda za zapadni Balkan, za koji se očekuje da će prikupiti kapital za oko 20 milijardi evra investicija u sledećoj deceniji. Stalni naglasak na dobrosusedskim odnosima i regionalnoj saradnji biće neophodan da bi se postigli ciljevi Plana.

Komisija je nastavila da sprovodi **Strategiju za zapadni Balkan**⁵ i Prioritetnu agendu usvojenu na Samitu EU-zapadni Balkan u Sofiji u maju 2018. godine.⁶ Većina planiranih akcija je u toku ili je završena. Konkretno, u toku su projekti koji imaju za cilj merenje učinka pravosudnih sistema zemalja zapadnog Balkana, kao i praćenje suđenja za slučajeve korupcije na visokom nivou i organizovanog kriminala. Štaviše, zemlje zapadnog Balkana su sada blisko povezane sa radom agencija EU u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova. Strukturisana saradnja sa EU po pitanju migracija i bezbednosnih pitanja je u toku, posebno u oblasti borbe protiv terorizma, prevencije radikalizacije i nasilnog ekstremizma i organizovanog kriminala. Međutim, ostaje da se adresira i da im se da prioritet niz relevantnih preporuka u vezi sa reformama vladavine prava širom regiona.

Region je završio sve aktivnosti u akcionom planu regionalnog ekonomskog područja i na Samitu u Sofiji u Berlinu u novembru 2020. dogovorio je ambiciozan plan za nastavak uspostavljanja zajedničkog regionalnog tržišta. Ovo **zajedničko regionalno tržište** – primer inkluzivne regionalne saradnje – biće ključno za povećanje atraktivnosti i konkurentnosti čitavog regiona, za ubrzanje oporavka nakon pandemije, posebno za privlačenje investitora koji traže diversifikaciju snabdevanja i kraće lance vrednosti, kao što je kao i u dovođenju do maksimuma koristi od ulaganja u infrastrukturu povezivanja. Stoga je važno da sve strane igraju konstruktivnu ulogu u izgradnji zajedničkog regionalnog tržišta i ispunjavanju svojih zajedničkih obaveza za dobrobit ljudi i biznisa u regionu.

Promenljiva priroda posla, digitalne i zelene transformacije i pandemija COVID-19 imaju veoma direktan uticaj na živote ljudi i utiču na socio-ekonomsku strukturu regiona. Da bi se prihvatile mogućnosti i svele na minimum potencijalne negativne implikacije ovih izazova, ključno je da partneri sa zapadnog Balkana **održe makro-fiskalnu stabilnost i sprovedu sistemske reforme** kako bi se pozabavili identifikovanim slabostima u njihovim ekonomijama i pomogli svojim društvima da postanu otporniji. Implementacija reformi navedenih u **Ekonomskom reformskom programu** (ERP) i u smernicama politike koje su zajedno usvojene sa državama članicama EU⁷ je zato od suštinskog značaja ne samo za poboljšanje

---

* Ovo određenje je bez predrasuda u odnosu na stav o statusu i u skladu je sa rezolucijom Saveta bezbednosti UN br.1244/1999 i Mišljenjem MSP o proglašenju nezavisnosti Kosova.

⁵ KOM(2020.) 57 konačni

⁶ [sofia-declaration_en.pdf \(europa.eu\)](#)

⁷ [st08101-en20.pdf \(europa.eu\)](#)

konkurentnosti, podsticanje otvaranja radnih mesta i olakšavanje socijalne uključenosti, već i za osiguranje fiskalne održivosti i ispunjavanje ekonomskih kriterijuma u procesu pristupanja i dovođenja potencijalnog uticaja investicionog paketa EU do maksimuma.

Turska je zemlja kandidat i ključni partner za EU u suštinskim oblastima od zajedničkog interesa, kao što su migracije, borba protiv terorizma, ekonomija, trgovina, energija i transport.

U 2021. godini dijalog i saradnja sa Turskom su se povećali. Visoki predstavnik i Komisija su 20. marta 2021. podneli Zajedničko saopštenje o „Stanju političkih, ekonomskih i trgovinskih odnosa EU i Turske“⁸ Evropskom savetu. Na osnovu toga, lideri EU su odlučili da Evropska unija je spreman da se sa Turskom angažuje na postepen, proporcionalan i reverzibilan način kako bi unapredio saradnju u brojnim oblastima od zajedničkog interesa, pod uslovom da se održi trenutna deeskalacija i da se Turska angažuje konstruktivno, i podložno utvrđenim uslovima navedenim u nedavni zaključci Evropskog saveta. U tom kontekstu održani su dijalozi na visokom nivou o klimi i migracijama i bezbednosti, da bi uskoro usledio dijalog o zdravlju. Evropski savet je ponovio strateški interes EU za stabilno i sigurno okruženje u istočnom Mediteranu i za razvoj kooperativnih i obostrano korisnih odnosa sa Turskom. Istovremeno, lideri EU su ponovo potvrdili svoju posvećenost odbrani interesa EU i interesa država članica EU.

Izjava EU i Turske iz marta 2016. nastavila je da daje rezultate i ostala je ključni okvir za saradnju u oblasti migracija. Turska je održala svoje veoma pohvalne napore da ugosti oko četiri miliona izbeglica iz Sirije i drugih zemalja, u najvećoj izbegličkoj zajednici na svetu. Međutim, problemi su nastali oko implementacije Izjave zbog jednostrane obustave povratka neregularnih migranata i odbijenih azilanata sa grčkih ostrva od marta 2020. godine od strane Turske i zbog pojave alternativnih krijumčarskih ruta ka Kipru i Italiji. Turska je takođe nastavila da poziva na ažuriranje Izjave iz marta 2016. Sve u svemu, broj ilegalnih prelazaka granice između Turske i EU i dalje je ostao znatno manji nego pre usvajanja Izjave EU-Turska.

EU je nastavila da ostaje pri svojoj posvećenosti pružanju značajne finansijske podrške izbeglicama i zajednicama domaćinima u Turskoj. Fond za izbeglice u Turskoj mobilisao je 6 milijardi evra. Njen puni operativni budžet je ugovoren krajem 2020. godine, sa preko 4,2 milijarde evra isplaćenih do avgusta 2021. kroz preko 100 projekata. Njena dostignuća su uključivala pomoć 1,8 miliona izbeglica u ispunjavanju njihovih osnovnih potreba, pomoć 700 000 dece izbeglica da idu u školu, izgradnju 363 škole i pružanje preko 18 000 000 konsultacija primarne zdravstvene zaštite. Komisija je u junu predložila da se dodeli dodatni paket od 3 milijarde evra koji pokriva period 2021.-2023, pored 0,5 milijardi evra humanitarnog finansiranja „za premošćivanje“ koje će biti dostupno 2020. To će uključivati sredstva za upravljanje migracijama i kontrolu granica, posebno na istočnoj granici Turske. Situacija izbeglica u regionu će ostati kritična ili će se čak pogoršati, pogoršana COVID-19 i ekonomskim poteškoćama koje su usledile. Migracioni tokovi iz drugih delova regiona, uključujući Avganistan, mogli bi dovesti do dodatnih potreba. Turska ipak nije preokrenula negativni trend daljeg udaljavanja od Evropske unije, **uz ozbiljno nazadovanje u oblastima demokratije, vladavine prava, osnovnih prava i nezavisnosti pravosuđa**. Lideri EU su naglasili da ciljanje političkih partija, branitelja ljudskih prava i medija predstavlja veliki zastoj za ljudska prava i da je u suprotnosti sa obavezama Turske da poštuje demokratiju, vladavinu prava i prava žena. Dijalog o takvim pitanjima ostaje sastavni deo odnosa EU i Turske.

I EU i Turska nastavljaju da imaju koristi od **Carinske unije**. Obim bilateralne trgovine je porastao, a relativni udeo EU u spoljnoj trgovini Turske je neznatno povećan. Međutim, Turska se nije pozabavila brojnim trgovinskim pitanjima i smetnjama koje otežavaju nesmetano funkcionisanje Carinske unije, uprkos pojačanom angažmanu Komisije. Sve snažnija **spoljna**

---

⁸ JOIN(2021.) 8 konačni/2

politika Turske i dalje je u suprotnosti sa prioritetima EU u okviru Zajedničke spoljne i bezbednosne politike i širim interesima EU, posebno zbog njenih intervencija i podrške vojnim akcijama u većini okolnih regionalnih sukoba. Lideri EU su u junu 2021. napomenuli da, u skladu sa zajedničkim interesom EU i Turske za regionalni mir i stabilnost, Evropski savet očekuje da Turska i svi akteri pozitivno doprinesu rešavanju regionalnih kriza.

Vođenje dijaloga u dobroj veri i uzdržavanje od jednostranih akcija koje su u suprotnosti sa interesima EU i krše međunarodno pravo i suverena prava država članica EU, apsolutni je uslov za obezbeđivanje stabilnog i bezbednog okruženja u istočnom Mediteranu i razvoju kooperativnih i obostrano korisnih odnosa između EU i Turske. Sve razlike moraju biti rešene mirnim dijalogom i u skladu sa međunarodnim pravom.

EU je oštro osudila jednostrane korake Turske i najave turskog predsednika i lidera zajednice kiparskih Turaka 20. jula 2021. u vezi sa daljim ponovnim otvaranjem ograđenog grada Varoše na Kipru. EU je pozvala na hitno poništavanje svih koraka preduzetih po pitanju Varoše od oktobra 2020.

Finansijska podrška EU pomaže zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima da usvoje i sprovedu potrebne političke, institucionalne, pravne, administrativne, društvene i ekonomske reforme kako bi bile u skladu sa vrednostima EU i da bi se postepeno uskladile sa pravilima, standardima, politikama i praksama EU sa ciljem članstvu u EU, doprinoseći na taj način njihovoj stabilnosti, bezbednosti i prosperitetu.

U junu 2021. godine postignut je politički dogovor između Saveta i Evropskog parlamenta o predlogu Komisije za **Uredbu o instrumentu za pretpristupnu pomoć (IPA III)**. Uredba je usvojena 15. septembra 2021. godine⁹. Završetak pravnog okvira omogućiće da počne implementacija Ekonomskog i investicionog plana za zapadni Balkan, ključnog pokretača za oporavak regiona.

IPA III ima čvrst pristup vođen politikom, koji uključuje strateško i dinamično raspoređivanje pomoći i stavlja osnovne uslove za članstvo u svoju srž. Fokusirajući finansijsku pomoć EU na ključne prioritete, IPA III će pružiti još veću podršku reformama, podstičući na taj način održivi društveno-ekonomski razvoj i približavajući partnere EU. U skladu sa političkim sporazumom postignutim između Saveta i Parlamenta u junu, IPA III jača uslovljenost u vezi sa demokratijom, ljudskim pravima i vladavinom prava.

II. TEMELJNI ELEMENTI PROCESA PRISTUPANJA

Fundamentalne reforme u oblasti vladavine prava, ekonomije i funkcionisanja demokratskih institucija, kao i javne uprave i dalje su ključne za pripremu zemalja kandidata i potencijalnih kandidata da ispune uslove za članstvo. Kapacitet i politička volja zemalja proširenja da se usredsrede na ove reforme i poguraju napred su od ključne važnosti za njihovu integraciju u EU. Stoga je od suštinskog značaja da napredak bude snažan, opipljiv i nepovratan.

S obzirom na pandemiju COVID-19, vlade zapadnog Balkana i Turska nastavile su da nameću ograničenja u cilju zaštite javnog zdravlja. Parlamenti na zapadnom Balkanu su nastavili da rade, u nekim slučajevima sa srodnim ograničenjima. Sloboda okupljanja je često bila ograničena iz razloga javnog zdravlja, u nekim slučajevima protiv preporuka ombudsmana; takođe su ograničena druga osnovna prava. Pandemija je u pojedinim slučajevima uticala na efikasnost i transparentnost sudskih postupaka. Hitne mere preduzete u kontekstu pandemije moraju biti proporcionalne, ograničene na ono što je neophodno i vremenski ograničene kako

---

⁹ Službeni list L 330, 20.9.2021.

bi se poštovala vladavina prava i demokratski standardi i standardi ljudskih prava.

Pravosuđe i osnovna (fundamentalna) prava

Delotvorna **sudska zaštita** od strane nezavisnih i nepristrasnih sudova je kamen temeljac vladavine prava. Širom zapadnog Balkana, pravosudne institucije se i dalje suočavaju sa mnogim izazovima. Rizici od neprikladnog pritiska na pravosuđe narušavaju ukupnu institucionalnu ravnotežu i podelu vlasti, što na kraju podriva princip jednakosti pred zakonom. Uporna odlučnost i posvećenost najviših nivoa vlasti i svih relevantnih aktera ključna je za uspešne reforme pravosuđa. Odlučne mere za jačanje nezavisnosti, kvaliteta i efikasnosti pravosudnih sistema partnera sa zapadnog Balkana, podržane solidnim dugoročnim iskustvom, od suštinskog su značaja za dalji napredak u procesu pridruživanja.

Albanija je ostvarila kontinuirani dobar napredak u svojoj sveobuhvatnoj reformi pravosuđa, uključujući opipljive rezultate u procesu provere. Ustavni sud je sada potpuno funkcionalan i počeo je da sudi u važnim slučajevima. **Severna Makedonija** je postigla određeni napredak, na primer u sprovođenju svoje pravosudne strategije. **Srbija** i **Kosovo** ostvarili su ograničen napredak u unapređenju reformi pravosuđa. U **Srbiji** postoji obnovljena posvećenost reformama, sa planovima za jačanje nezavisnosti pravosuđa, uključujući i kroz ustavne promene, čije se dovršavanje planira do kraja 2021. Na **Kosovu**, ukupni kapacitet pravosudnih institucija za krivično gonjenje i pokušajte slučajeve brzo i efikasno ostaje slab. **Crna Gora** i **Bosna i Hercegovina** nisu ostvarile napredak u reformama pravosuđa. U **Crnoj Gori** ključne reforme pravosuđa stagniraju i potrebna je odlučna politička posvećenost na svim nivoima vlasti, parlamenta i pravosuđa da se deblokira napredak ka ispunjavanju privremenih merila vladavine prava. **Bosna i Hercegovina** zaostaje, bez napretka u jačanju pravosuđa; u odsustvu bilo kakvih značajnih akcija, ukupni integritet sektora je nastavio da se pogoršava.

Turska je nastavila ozbiljno nazadovanje koje je primećeno poslednjih godina. Nije se bavio ključnim pitanjem sistemskog nedostatka nezavisnosti pravosuđa. Nastavljen je politički pritisak na sudije i tužioce, dodatno podrivajući nezavisnost i ukupan kvalitet pravosuđa. Otpuštanje sudija i tužilaca velikih razmera nastavilo je da slabi efikasnost i profesionalizam pravosudnog sistema. Odbijanje Turske da sprovede sve relevantne presude Evropskog suda za ljudska prava dodatno je povećalo zabrinutost zbog pridržavanja Turske međunarodnih i evropskih standarda. Turske vlasti moraju hitno da reše ozbiljne nedostatke, posebno u pogledu prava na pravično suđenje i strogo poštovanja principa pretpostavke nevinosti.

Korupcija na zapadnom Balkanu, kao i u Turskoj i dalje je rasprostranjena. Dalje, pandemija je pogoršala neke slabosti u pogledu korupcije. Neophodni su snažni naponi i rezultati u borbi protiv korupcije da bi se ublažile pretnje demokratskoj upravi, pravnoj i ekonomskoj sigurnosti i obezbedilo stabilno i transparentno poslovno okruženje. Uspeh u prevenciji i borbi protiv korupcije varira u zemljama u procesu proširenja, sa kontinuiranim napretkom u nekim oblastima i jasnim usporavanjem u drugim. Javne nabavke su i dalje posebno podložne korupciji. Mehanizmi kontrole tokom procesa nabavke moraju biti ojačani, a transparentnost i odgovornost značajno povećani snažnijim i ambicioznijim merama. Procene rizika od korupcije i mere za borbu protiv korupcije se ne sprovode sistematski za sektore koji su najugroženiji. Sve u svemu, potrebno je znatno više napora i jasne političke volje da se razviju kredibilni i solidni rezultati u istrazi i krivičnom gonjenju slučajeva korupcije, posebno na visokom nivou, i da se obezbedi odgovarajuća zaplena i konfiskacija imovine stečene kriminalom.

U **Albaniji**, provera pravosuđa i uspostavljanje Specijalizovane strukture za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala daju rezultate u borbi protiv korupcije. **Severna Makedonija** je ojačala svoj strateški i institucionalni okvir i konsolidovala svoje iskustvo u

istrazi, krivičnom gonjenju i donošenju presuda u nekoliko slučajeva korupcije, uključujući i na visokom nivou. Napredak na **Kosovu**, u **Crnoj Gori** i **Srbiji** bio je ograničen. Iako je crnogorska Agencija za borbu protiv korupcije zauzela proaktivniji pristup, zemlja treba da pojača napore na prevenciji i suzbijanju korupcije, kao i na oduzimanju i oduzimanju imovine. Kosovo je povećalo kapacitet svog Specijalnog tužilaštva, ali su i dalje potrebni stalni napori na proaktivnim istragama, konačnim sudskim odlukama i konačnom oduzimanju imovine. U **Srbiji** je ojačan kapacitet Agencije za prevenciju korupcije, ali nisu preduzeti konkretni koraci za usvajanje nove antikorupcijske strategije zasnovane na kredibilnom i realnom akcionom planu, a većina preporuka GRECO-a ostaje na čekanju. **Bosna i Hercegovina** nije postigla napredak u borbi protiv široko rasprostranjene korupcije i znakova političkog zarobljavanja. Zakonodavni i institucionalni okviri su i dalje neadekvatni i isuviše fragmentirani. U **Turskoj** nije bilo napretka. Njeni pravni i institucionalni okviri protiv korupcije ostaju ispod međunarodnih standarda i omogućavaju neprimeren politički uticaj u istrazi, krivičnom gonjenju i donošenju presuda u slučajevima korupcije. Odgovornost i transparentnost javnih institucija treba poboljšati. Odsustvo strategije za borbu protiv korupcije ukazuje na nedostatak volje za borbu protiv korupcije.

Osnovna prava su u velikoj meri sadržana u zakonodavstvu na zapadnom Balkanu, ali ostaju izazovi u obezbeđivanju njihove efikasne primene. Zaštita osnovnih prava od strane sudova i dalje je nedovoljna u brojnim oblastima politike. Sve u svemu, došlo je do ograničenog razvoja ili čak stagnacije u ovoj oblasti u većini regiona. Zabrinutosti i preporuke iz prethodnih izveštaja zemalja adresirane su samo u ograničenom stepenu. U Turskoj se situacija sa ljudskim pravima dodatno pogoršala i ostaje ozbiljna zabrinutost.

Sloboda izražavanja, sloboda medija i pluralizam su ključni stubovi demokratskog društva i moraju se podržati. Na zapadnom Balkanu, u ovom pogledu je bilo ograničenog ili nikakvog napretka. Iako medijski pejzaž generalno dozvoljava slobodu izražavanja, pretnje, zastrašivanje i nasilje nad novinarima, kao i pogrđne primedbe javnih zvaničnika, i dalje izazivaju ozbiljnu zabrinutost. Ovo može imati zastrašujući efekat na ostvarivanje slobode medija i potrebno je pojačati tempo istraga i krivičnog gonjenja takvih incidenata. Nezavisnost medijskih regulatora i javnih emitera treba biti garantovana, uključujući i adekvatna finansiranja i imenovanja u upravljačkim strukturama zasnovana na zaslugama. Efikasno funkcionisanje nezavisnih samoregulatornih tela takođe treba dodatno podržati. Sve zemlje u regionu treba da povećaju transparentnost u finansiranju medija i vezama između javnih i privatnih interesa koji utiču na uređivačke linije i dovode do autocenzure.

Ozbiljno nazadovanje je nastavljeno u Turskoj, gde je korišćenje slobode izražavanja i širenja opozicionih glasova i dalje značajno ograničeno. Zastrašivanje medija je nastavljeno kroz krivične slučajeve i osude novinara, branitelja ljudskih prava, advokata, pisaca, opozicionih političara, studenata i korisnika društvenih mreža.

Partneri sa zapadnog Balkana treba da pokažu da nastavljaju sa naporima na promovisanju i jačanju **rodne ravnopravnosti** i rešavanju rodno zasnovanog nasilja. Zabrinutost u ovom pogledu je porasla u Turskoj, gde je došlo do reakcije protiv prava žena, o čemu svedoči i povlačenje zemlje iz Istambulske konvencije.

Zakoni i politike o **nediskriminaciji** su generalno na snazi, ali nema dovoljno praćenja slučajeva diskriminacije, zločina iz mržnje i govora mržnje. Pravna zaštita prava **lezbijki, homoseksualaca, biseksualaca, transrodnih, interseksualnih** i „kvir“ (**LGBTIQ**) osoba je poboljšana u većini partnera na zapadnom Balkanu, ali zakone treba poštovati u praksi, pošto su diskriminacija i govor mržnje i dalje česti. U Turskoj, zaštita osnovnih prava LGBTIQ osoba, govor mržnje i kampanje klevetanja LGBTIQ zajednice i dalje predstavljaju ozbiljnu zabrinutost.

Deca, posebno ona u ranjivim situacijama, pogođena su zatvaranjem škola i drugim ograničenjima nametnutim krizom COVID-19. Potrebni su naponi da se ojačaju **prava deteta** i da se izgradi otporan sistem zaštite i brige o deci. Potrebno je u potpunosti razviti pravosudne sisteme prilagođene deci i učiniti dostupnim alternative pritvoru i koristiti ih sistematičnije, pri čemu se pritvor koristi samo kao krajnja mera.

Prava osoba sa invaliditetom treba efikasno zaštititi, uključujući njihov prelazak na brigu u zajednici i samostalan život, u skladu sa zahtevima Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom. Zaštita manjina i njihovo učešće u javnom životu takođe zahteva kontinuiranu pažnju. Romi su i dalje u nepovoljnom položaju u poređenju sa svojim ne-romskim susjedima, a ugroženi Romi su neproporcionalno pogođeni krizom COVID-19 i povezanim merama ograničenja.

Vlade u regionu treba da odgovore na sve preporuke međunarodnih i regionalnih tela za praćenje ljudskih prava, uključujući i one o **uslovima u zatvorima** i sprečavanju zlostavljanja.

Pravda, sloboda i bezbednost

Organizovani kriminal nastavlja da predstavlja pretnju regionu, pogađajući ljude, preduzeća, državne institucije i privredu u celini. Moćne kriminalne organizacije sa globalnim dometom lako deluju preko granica, uključujući i EU. Kriminalne organizacije aktivne na zapadnom Balkanu pokazale su se veoma veštima u iskorišćavanju evolucije pandemije COVID-19. Odgovori vlada uključivali su jačanje operativne policijske saradnje sa EU, posebno kroz platformu EMPACT¹⁰ i sa agencijama EU u oblastima kao što su krijumčarenje droge (posebno kanabisa i sintetičkih droga), krijumčarenje migranata, trgovina ljudima, organizovani imovinski kriminal, krijumčarenje akcizne robe (uglavnom cigareta) i vatrenog oružja. Nova strategija EU za borbu protiv organizovanog kriminala 2021.-2025¹¹, potvrdila je posvećenost EU da nastavi da daje prioritet projektima izgradnje kapaciteta u trećim zemljama, uključujući zemlje u procesu proširenja. Cilj je da se podrži operativna saradnja i pomogne da se partneri opremi sa alatima koji im omogućavaju da iskorene složene kriminalne strukture.

Ostvaren je dobar napredak u borbi protiv ilegalnog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem u skladu sa akcionim planom EU za trgovinu vatrenim oružjem za 2020.-2025. Neophodni su kontinuirani naponi na pravnom usklađivanju sa pravnim tekovinama EU i međunarodnim sporazumima, jačanju bezbednosti granica i kapaciteta za istrage u vezi sa vatrenim oružjem, unapređenju efikasnosti pravosudnih sistema u vezi sa zločinima u vezi sa vatrenim oružjem, daljem olakšavanju operativne saradnje i razmeni informacija između agencija za sprovođenje zakona, smanjenje nelegalnog posedovanja vatrenog oružja i smanjenje rizika od širenja i skretanja vatrenog oružja, municije i eksploziva.

Takođe je nastavljeno ulaganje u strukture za borbu protiv organizovanog kriminala, što je dovelo do jačanja specijalizovanih pravosudnih i policijskih organa. Ipak, **evidencija o pravosnažnim presudama** za organizovani kriminal pokazuje da su kapaciteti organa za sprovođenje zakona i pravosuđa da uspešno istražuju, krivično gone i sude u važnim slučajevima organizovanog kriminala, a samim tim i da odvrte potencijalne počiniocima, i dalje

---

¹⁰ EMPACT (*European Multidisciplinary Platform against Criminal Threats* – Evropska multi-disciplinarna platforma za borbu protiv kriminalnih pretnji) je bezbednosna inicijativa koju vode zemlje članice EU radi identifikovanja, određivanja prioriteta i rešavanja pretnji koje predstavlja organizovani i udruženi međunarodni kriminal. EMPACT je sada permanentni instrument, kao što je utvrđeno u [Zaključcima Saveta o EMPACT 2022+ / Council conclusions on EMPACT 2022+](#). U maju 2021. godine Savet je usvojio [zaključke kojima se uspostavljaju prioriteta EMPACT za naredni ciklus EMPACT-a](#) (januar 2022 - decembar 2025.).

¹¹ Saopštenje o Strategiji EU za borbu protiv organizovanog kriminala 2021.-2025, KOM(2021.) 170 konačni, 14.4.2021.

neadekvatni. To je slučaj i u vezi sa suzbijanjem trgovine ljudima, što podrazumeva i pružanje zaštite i podrške žrtvama.

Na zapadnom Balkanu i u Turskoj, vlasti treba da pronađu efikasan odgovor kako bi sprečile infiltriranje organizovanog kriminala u privredu. Takođe su potrebni dalji naponi kako bi se ubrzalo traženje imovine stečene kriminalom putem finansijskih istraga, kao i da bi se osiguralo efikasnije oduzimanje i povraćaj dobiti od kriminala. Pored toga, agencije za sprovođenje zakona treba da pojačaju svoje kapacitete da se bave pojavom novih varijacija u kriminalnim aktivnostima, posebno različitim oblicima sajber kriminala. Saradnja u vezi sa sajber kriminalom se povećava.

Pozitivni primeri u regionu zabeleženi su u **Albaniji**, gde je postignut dobar napredak u međunarodnoj policijskoj saradnji koja je dovela do hapšenja visokog profila, kao i u suzbijanju proizvodnje i trgovine drogom. **Severna Makedonija** je postigla određeni napredak u borbi protiv organizovanog kriminala, uključujući i na operativnom nivou. **Crna Gora** je takođe zabeležila određeni napredak u poboljšanju pristupa agencija za provođenje zakona ključnim bazama podataka i povećanju broja istražitelja i eksperata u ključnim oblastima. Štaviše, dobro uspostavljena međunarodna policijska saradnja nastavila je da daje rezultate, uz zapljenu droge bez presedana. Međutim, **Kosovo**, **Srbija** i **Turska** ostvarile su samo ograničen napredak u borbi protiv organizovanog kriminala, bez napretka u **Bosni i Hercegovini**, gde kontakt tačka za saradnju sa Europolom još nije operativna.

Saradnja sa zapadnim Balkanom u **borbi protiv terorizma** i prevenciji radikalizacije i dalje je od ključnog značaja. Dok su ekstremne verske i političke ideologije i dalje prisutne u regionu, a porast foruma za radikalizaciju na Internetu uopšte je zabrinjavajući, tokom izveštajnog perioda nisu prijavljeni incidenti ekstremne ili nasilne prirode (terorizam, ekstremizam, radikalizam) i bezbednosna situacija u regionu ostao stabilan.

Ministarski forum EU-zapadni Balkan za pravosuđe i unutrašnje poslove održan u oktobru 2020. ponovio je važnost Zajedničkog akcionog plana (JAP) o borbi protiv terorizma za zapadni Balkan i potvrdio posvećenost sprovođenju njegovih ciljeva nakon 2020. godine. JAP i odgovarajući implementacioni aranžmani stoga ostaju okvir za zajednički rad na sprečavanju radikalizacije koja vodi ka nasilnom ekstremizmu i terorizmu zasnovan na pet ciljeva i podržan snažnom regionalnom saradnjom. Iako je pandemija usporila implementaciju u većem delu regiona, došlo je do određenog napretka u razvoju strategija za borbu protiv terorizma, usvajanju relevantnog zakonodavstva, jačanju relevantnih institucionalnih kapaciteta i uvođenju mera protiv radikalizacije, neophodan je dalji napredak kako bi se obezbedila puna primena dogovorene ciljeve i akcije. Generalno, potrebno je više napora da se spreče svi oblici radikalizacije, uključujući versku, etno-nacionalističku ili političku prirodu.

Albanija je usvojila novu međusektorsku strategiju i akcioni plan za borbu protiv terorizma u decembru 2020. i ispunila svoje obaveze iz JAP-a. Što se tiče borbe protiv pranja novca, Albanija je nastavila da dalje usklađuje svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom EU. **Crna Gora** implementira svoju strategiju za prevenciju i suzbijanje nasilnog ekstremizma 2020.-2024, sa posebnim fokusom na pritvorske centre, uz podršku civilnog društva. **Severna Makedonija** nastavlja da sprovodi nacionalnu strategiju (2018-2022) o borbi protiv terorizma i nasilnog ekstremizma. **Bosna i Hercegovina** i **Srbija** bi imale koristi od strateškog pristupa borbi protiv terorizma. Strategija Bosne i Hercegovine u ovoj oblasti je istekla, tako da treba usvojiti i implementirati prateću strategiju za period 2021.-2025. koja je u skladu sa politikom EU, posebno u prevenciji i suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu. Ovo će zahtevati uspostavljanje efikasnijih struktura za borbu protiv terorizma. Bosni i Hercegovini je potreban novi zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma u skladu sa pravnim standardima EU (tj. četvrta direktiva protiv pranja novca). U Srbiji je još uvek u izradi ključni

zakon o borbi protiv terorizma. **Kosovo** planira da usvoji novu zajedničku strategiju za borbu protiv terorizma i nasilnog ekstremizma. Dok ministar unutrašnjih poslova ostaje nacionalni koordinator, postoji potreba da se ponovo uspostavi kancelarija koja podržava koordinatora i da igra jaču ulogu u međuinstitucionalnoj koordinaciji.

Neki partneri u regionu (Albanija, Kosovo i Severna Makedonija) sistematski vraćaju **strane terorističke borce** i članove njihovih porodica. U većini zemalja zapadnog Balkana, pitanje koje zabrinjava je repatrijacija stranih terorističkih boraca koji se vraćaju iz bivših borbenih zona i čine više za njihovu efikasnu i sistemsku reintegraciju i resocijalizaciju. **Kosovo** je postiglo dobar napredak u rehabilitaciji i reintegraciji stranih terorističkih boraca i njihovih porodica, iako postoji zabrinutost zbog prevremenog uslovnog puštanja nasilnih ekstremističkih prestupnika iz zatvora. Širom zapadnog Balkana, praćenje mera reintegracije i resocijalizacije, uključujući i zatvore, ostaje da se poboljša. Ovo posebno uključuje saradnju između institucija na nacionalnom i lokalnom nivou. Razmena informacija preko Internet aplikacije Evropol-a za bezbednu razmenu informacija (SIENA) ostvarila je značajan napredak. zapadnobalkanski partneri treba da nastave da proaktivno prenose informacije o povratku stranih terorističkih boraca i njihovih porodica odgovarajućim kanalima. **Crna Gora** ima dobru razmenu informacija sa EUROPOL-om i EUROJUST-om o stranim terorističkim borcima. **Severna Makedonija** usvojila je u junu 2020. godine nacionalni plan za reintegraciju, resocijalizaciju i rehabilitaciju stranih boraca povratnika i članova njihovih porodica.

Turska se i dalje suočava sa pretnjama terorističkih grupa. Iako vlada ima legitimno pravo i odgovornost da se bori protiv terorizma, njen pravni okvir i odgovor moraju biti usklađeni sa evropskim standardima i pravnim tekovinama EU. Mere protiv terorizma moraju biti srazmerne i preduzete u skladu sa vladavinom prava, ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Turska bi trebalo da prestane da koristi široko tumačenje svog antiterorističkog zakona za hapšenje i pritvaranje novinara, pisaca, advokata, političara, akademika, branitelja ljudskih prava i kritičara. Turska je dala prioritet borbi protiv PKK, koja je i dalje na listi EU osoba, grupa i subjekata umešanih u terorističke akte i rasformiranje Gulenovog pokreta. Turska ima dobro razvijene institucionalne sposobnosti, ali se i dalje suočava sa ozbiljnim rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma. Iako je postigao napredak u jačanju okvira za borbu protiv pranja novca/suzbijanje finansiranja terorizma, preostale preporuke Radne grupe za finansijsku akciju (FATF) tek treba da budu ispunjene. Zemlja treba da razvije sveobuhvatnu strategiju i akcioni plan za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Efikasnost i pravovremenost turskog mehanizma za zamrzavanje imovine poboljšana je, a zemlja je nastavila svoje napore u borbi protiv domaćih i stranih terorističkih boračkih ćelija. Policijska i pravosudna saradnja sa državama članicama EU i agencijama EU u borbi protiv terorizma ostala je ograničena zbog nepostojanja nacionalnog zakona o zaštiti ličnih podataka koji je usklađen sa evropskim standardima i pravnim tekovinama EU, kao i zbog razlika u definiciji i kaznama za terorizam. prekršaja. Turska treba da nastavi sa svojim naporima na efikasnom sprečavanju i suzbijanju radikalizacije koja vodi ka nasilnom ekstremizmu i terorizmu, uz potpuno poštovanje osnovnih prava.

Hibridne pretnje, što uključuje sajber napade i, iznad svega, dezinformacije i pogrešne informacije i dalje su ozbiljan problem u zemljama proširenja. Naročito u regionu zapadnog Balkana, državni i nedržavni akteri, uključujući i one izvan regiona, nastavili su da šire dezinformacije kako bi doveli u pitanje kredibilitet EU, podivali poverenje javnosti u demokratske institucije i produbili polarizaciju. Kampanje dezinformacija i pogrešnih informacija bile su posebno intenzivne tokom pandemije COVID-19, ali i uoči izbora. Najveći deo dezinformacija u regionu proizvode i šire domaći akteri u domaće svrhe, iako su zastupnici trećih država takođe aktivni.

U skladu sa prioritetima EU u okviru Zajedničkog okvira za suzbijanje hibridnih pretnji¹², Strategije za zapadni Balkan i Zagrebačke deklaracije¹³, EEAS i Komisija su produbile svoj politički dijalog sa partnerima u proširenju o suzbijanju hibridnih pretnji, posebno o sajber-otpornosti, zaštiti kritične infrastrukture, strateške komunikacije i rešavanja dezinformacija. Strateška komunikacija je nastavila da se fokusira na tematske komunikacione kampanje koje naglašavaju prednosti podrške EU građanima i privredi, kao i na akcije javne diplomatije sa direktnim kontaktom sa građanima, posebno mladima, kako bi se podstakla debata o zajedničkoj evropskoj budućnosti. Paralelno, EU je nastavila da komunicira o političkim i političkim dešavanjima u odnosima između EU i zapadnog Balkana putem interneta i kanala društvenih medija. Promovisanje slobode izražavanja i nezavisnog novinarstva u regionu proširenja ostaje prioritet, dok je izgradnja kapaciteta za sajber bezbednost ključni deo Digitalne agende za zapadni Balkan¹⁴ i prioritet u novoj strategiji EU za sajber (kompjutersku) bezbednost¹⁵.

Neregularne migracije su i dalje bile ključni izazov za zapadni Balkan i Tursku. Saradnja je dalje razvijena duž migratornih ruta istočnog Mediterana/zapadnog Balkana. Krijumčarenje migranata, maloletnika bez pratnje, trgovina ljudima i nedovoljni kapaciteti nacionalnih sistema azila i dalje izazivaju zabrinutost. Kriza u Avganistanu mogla bi da dovede do daljeg povećanja broja avganistanskih izbeglica i zahteva nastavak bliske saradnje između EU i partnerskih zemalja.

U 2021. ukupan broj neregularnih dolazaka sa **zapadnog Balkana** u EU raste u odnosu na 2020. godinu, sa približno 23.000 otkrivenih neregularnih prelazaka samo tokom prvih 7 meseci ove godine, u poređenju sa približno 27.000 iregularnih dolazaka za celu 2020. Intenzivna migraciona kretanja nastavljaju da rezultiraju velikim brojem izbeglica i migranata prisutnih u regionu, posebno u Srbiji i Bosni i Hercegovini. Trenutno u regionu ima oko 20.000 migranata i izbeglica. Pored toga, procenjuje se da je hiljade prisutnih izvan prihvatnih objekata.

Mada se postiže određeni napredak, potrebni su dalji naponi na zapadnom Balkanu za stvaranje novih ili snažnijih institucija, zakona i procedura u oblastima azila, povratka i upravljanja granicama, takođe u pogledu transpozicije složenih i zahtevnih pravnih tekovina EU. Partneri sa zapadnog Balkana takođe treba da preuzmu odgovornost i vlasništvo za sve aspekte migracije. Postoji potreba za jačanjem sistema azila, jačanjem dobrovoljnog i nedobrovoljnog povratka i saradnje na readmisiji sa zemljama porekla, kao i regionalne i međunarodne saradnje u borbi protiv organizovanih kriminalnih grupa koje se bave krijumčarenjem migranata i trgovinom ljudima. Regionalna saradnja i koordinacija sa EU ostaju ključno važni.

Završeni su pregovori o statusnim sporazumima sa pet zemalja regiona koji omogućavaju Evropskoj agenciji za graničnu i obalsku stražu (Frontex) da rasporedi timove evropske granične i obalske straže sa izvršnim ovlašćenjima u zonama koje se graniče sa spoljnom granicom EU u cilju podrške nacionalnoj granici vlasti, međutim, sa Bosnom i Hercegovinom i Severnom Makedonijom još nisu potpisani. U cilju jačanja upravljanja granicom i zaštite granica, stupanje na snagu i efikasna primena svih statusnih sporazuma je ključni prioritet. Sporazumi sa Albanijom, Crnom Gorom i Srbijom su već stupili na snagu i usledilo je raspoređivanje.

Turska nastavlja da ugošćuje najveću izbegličku populaciju na svetu sa oko 4 miliona izbeglica iz Sirije i drugih zemalja prisutnih na njenoj teritoriji. U prvih osam meseci 2021. godine, ukupan broj dolazaka iz Turske u EU bio je 9703 u poređenju sa 12331 u istom periodu 2020.

---

¹² JOIN(2016) 18 konačni

¹³ [Zagrebačka deklaracija, 6. maj 2020. \(europa.eu\)](#)

¹⁴ [Objavlivanje i pokretanje Digitalne agende za zapadni Balkan \(europa.eu\)](#)

¹⁵ JOIN(2020.) 18 konačni

Međutim, iako je migracioni pritisak na tursko-grčkim kopnenim i morskim granicama takođe ostao nizak, u istom periodu 4739 ljudi je stiglo iz Turske u Italiju, u poređenju sa 1111 u 2020. U isto vreme ukupan broj neregularnih dolazaka na Kipar bio je 5553 (4957 nakon što su prešli zelenu liniju) u poređenju sa 3800 u 2020. godini.

S obzirom na situaciju u Avganistanu i percepciju migranata među turskim stanovništvom, turske vlasti jačaju svoju graničnu infrastrukturu duž granice sa Iranom. Turske vlasti takođe povećavaju resurse u sprečavanju i borbi protiv krijumčarenja migranata, ali postoji potreba za većom međunarodnom saradnjom organa za sprovođenje zakona na celoj migrantskoj ruti, od zemalja porekla do Turske, zapadnog Balkana i EU, u borbi protiv mreža krijumčarenja. Nastavak bliske saradnje u oblasti upravljanja granicom i borbe protiv krijumčarenja migranata ostaje ključni prioritet.

Funkcionisanje demokratskih institucija

Osiguravanje kredibilnih i održivih reformi u oblasti demokratije ostaje gorući izazov za zemlje proširenja. Odsustvo istinske političke volje i dalje je glavni razlog za nedostatak suštinskog napretka, ili čak nazadovanje.

Snažna politička polarizacija, bojkot izbora i rada parlamenta od strane opozicije, a u nekim slučajevima i evidentno nepoverenje širom političkog spektra – posebno unutar parlamenata – i dalje ometaju funkcionisanje demokratskih sistema i institucija u partnerima na **zapadnom Balkanu**. U **Srbiji** su parlament i političke snage nastavili da se angažuju u međustranačkom dijalogu koji vodi Evropski parlament, kako bi se stvorio široki međustranački konsenzus o reformama u vezi sa EU, što je od vitalnog značaja za napredak zemlje na njenom putu ka EU. Na septembarskom plenarnom sastanku, ko-fasilitatori iz evropskog i srpskog parlamenta postigli su dogovor o radnom dokumentu koji sadrži 16 mera za povećanje poverenja i poverenja u izborni proces, sa setom konkretnih akcija i rokova. Zapaljivi jezik protiv političkih protivnika, novinara i civilnog društva korišćen je tokom plenarnih debata u nekim zemljama. Rad parlamenta je nastavljen uprkos ograničenjima COVID-19. Demokratsko društvo zasnovano na vladavini prava zahteva nedvosmislenu borbu protiv korupcije i osiguranje nezavisnosti i efikasnosti pravosudnih sistema.

U **Crnoj Gori** su parlamentarni izbori rezultirali promenom vladajuće koalicije i nastao je novi politički pejzaž. Trvenja između izvršne i zakonodavne vlasti usporila su reforme, pri čemu su novi zakoni koje je uvela parlamentarna većina doveli u pitanje ranija dostignuća. Na **Kosovu** je ubedljiva pobeda opozicionog saveza na parlamentarnim izborima predstavljala veliku političku promenu i dovela do toga da vlada uživa solidnu većinu u Skupštini. Na Kosovu su 17. oktobra 2021. održani lokalni izbori, a raspoređena je misija EU za posmatranje izbora koja će dati procenu nakon izbora. Iako su izbori u regionu generalno bili dobro organizovani, uključujući i veću upotrebu IT u **Albaniji**, ostaju brojne preporuke prethodnih izbornih posmatračkih misija u regionu o prebrojavanju birača, biračkim spiskovima, finansiranju kampanje, rešavanju sporova i sankcijama za izborne prekršaje. da se pravilno implementiraju i da se otklone strukturne slabosti. Konkretno, uvođenje veće transparentnosti i odgovornosti u finansiranje političkih partija i izbornih kampanja, kao i ravnopravan pristup medijima, i dalje zahteva dalje značajne napore u celom regionu. U **Bosni i Hercegovini** je u maju 2021. osnovana međuagencijska radna grupa koja je razmatrala izborne i ustavne reforme. Politički akteri i institucije treba da se uključe u transparentan i inkluzivan dijalog kako bi se rešili dugotrajni izborni nedostaci uoči sledećih opštih izbora u oktobru 2022.

U **Turskoj** se demokratsko nazadovanje nastavilo tokom perioda na koji se ovaj izveštaj odnosi. Turska treba da uskladi svoj ustavni okvir sa evropskim standardima. Uprkos ukidanju

vanrednog stanja u julu 2018. godine, određene zakonske odredbe kojima se daju vanredna ovlašćenja državnim organima i zadržavaju nekoliko restriktivnih elemenata pravila o vanrednom stanju ostale su integrisane u pravni sistem, što je uticalo na demokratiju i osnovna prava. U julu 2021. godine, turski parlament je usvojio nacrt zakona kojim se produžava trajanje ovih restriktivnih elemenata vanrednog stanja za još godinu dana. Pristup pravdi je ostao ograničen za one na koje su negativno uticali dekreti-zakoni. Izvršni predsednički sistem ne obezbeđuje zdravu i efektivnu podelu vlasti, smanjujući demokratsku odgovornost izvršne vlasti. Prisilno razrešene gradonačelnike na jugoistoku i dalje su smenjivali poverenici koje je imenovala vlada, što je protivno mišljenju Venecijanske komisije iz juna 2020. godine¹⁶. Meta pravosuđa na opozicione stranke i medije ozbiljno je ugrozila legitimitet turskih demokratskih institucija i politički pluralizam. Sa ovim u vezi, odluka Ustavnog suda da prihvati optužnicu kojom se želi gašenje druge po veličini opozicione stranke šalje dodatni zabrinjavajući signal. Nastavljena je politizacija javne uprave. Civilno društvo se suočavalo sa stalnim pritiskom i njihov prostor za slobodno delovanje nastavio je da se smanjuje.

Reforma javne uprave

Javne uprave dizajniraju i sprovode javne politike, upravljaju javnim investicijama i pružaju osnovne javne usluge koje poboljšavaju dobrobit svih građana. Da bi se izgradilo poverenje, javne uprave moraju biti transparentne, odgovorne i efikasne. Iako je u protekloj godini bilo dobrog napretka, glavni nedostaci se odnose na različite oblike politizacije.

Planiranje politike je donekle poboljšano, ali su potrebni dalji naponi da se osigura snažna kontrola kvaliteta od strane centralnih vlada i da se ojačaju kapaciteti za kreiranje politike zasnovano na dokazima i jačanje kulture kreiranja politika zasnovane na dokazima u javnoj upravi. Kapacitete za **praćenje politike** treba povećati.

U Crnoj Gori je poboljšan ukupan kvalitet strateških dokumenata izrađenih u izveštajnom periodu. Severna Makedonija je usvojila novu metodologiju za pripremu, praćenje i izveštavanje o sektorskim strategijama koja ima za cilj jačanje planiranja politike. U Albaniji je postignut određeni napredak u implementaciji procena uticaja propisa, poboljšanju aranžmana upravljanja javnim konsultacijama i uspostavljanju IT sistema za integrisano planiranje. Generalno, politike, zakoni i javne investicije u regionu se i dalje često pripremaju bez procene uticaja.

Odgovornost javnih uprava ostaje glavni prioritet. Javni organi nisu uvek stvoreni i organizovani efikasno. U Crnoj Gori, nedavne reorganizacije javne uprave dovele su do značajnih kadrovskih promena, uključujući i na višim nivoima, ugrožavajući kapacitet Crne Gore da zadrži iskusno osoblje u pitanjima vezanim za proces pristupanja EU u mnogim sektorima. U Albaniji su poslednjih godina stvorene podređene agencije bez strateškog planiranja. Na Kosovu je došlo do kašnjenja u primeni nedavno usvojenog zakonodavnog okvira čiji je cilj poboljšanje organizacije i odgovornosti administracije. U Severnoj Makedoniji, novi Zakon o državnom uređenju, koji ima za cilj racionalizaciju institucionalnog okvira, eliminisanje preklapanja nadležnosti i povećanje efikasnosti administracije, tek treba da bude usvojen. Turskoj nedostaje sveobuhvatan plan reforme javne uprave i vodeća institucija zadužena za proces.

Kadrovski resursi i upravljanje javnim službama, što uključuje i rukovodilačku odgovornost i povećanje profesionalizma državne službe, još uvek treba da se osiguraju u većini zemalja, osnaživanjem viših menadžera i supervizora i delegiranjem donošenja odluka na njih.

---

¹⁶ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2020.\)011-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2020.)011-e)

Procedure za zapošljavanje, unapređenje, degradiranje i otpuštanje, a koje moraju da budu transparentne i zasnovane na zaslugama, treba da budu ugrađene u zakonodavne okvire i dosledno sprovedene u javnim službama na centralnom i lokalnom nivou. Struktura državne uprave treba da obezbedi efikasne linije odgovornosti. Albanija je završila ključne korake potpunom digitalizacijom procesa zapošljavanja državnih službenika kako bi obezbedila veću transparentnost. U Srbiji nije bilo pomaka u smanjenju prevelikog broja lica sa statusom vršilaca dužnosti (v.d.) na višim rukovodilačkim pozicijama. U Bosni i Hercegovini, različiti uslovi rada koji proizilaze iz različitih zakona o državnoj službi, kao i različite prakse na različitim nivoima vlasti i dalje ometaju mobilnost državnih službenika i stvaranje administrativnog prostora sa jednakim standardima. Većina zemalja je uložila napore da poboljša usluge preduzećima i široj javnosti. Srbija, Albanija, Crna Gora i Severna Makedonija pokrenule su inicijative i usluge e-uprave kao reakciju na pandemiju COVID-19. Odgovornost administracije i upravljanje ljudskim resursima i dalje je izvor zabrinutosti u Turskoj. Dok je politizacija administracije nastavljena, politička volja za reformama još uvek nedostaje.

Treba uzeti u obzir **ulogu regionalnih i lokalnih vlasti** u procesu usklađivanja sa EU i eventualnoj primeni pravila EU. Stoga treba osigurati odgovarajuću ravnotežu između centralne, regionalne i lokalne vlasti. U Turskoj su odluke i ciljane akcije koje su vlasti preduzele protiv opština sa izabranim gradonačelnicima iz opozicionih partija i dalje duboko zabrinjavajuće.

Potrebno je ojačati **administrativni kapacitet** i profesionalne standarde tela zaduženih za implementaciju zakonodavstva EU, a takođe i zaštititi nezavisnost regulatornih tela.

Funkcionisanje sistema **javnih nabavki i sistema za upravljanje javnim finansijama** nastavlja da predstavlja izazov. Sveukupno posmatrano, transparentnost i odgovornost u vezi sa merama u vezi sa COVID-19 bili su veoma ograničeni.

Kosovo, Crna Gora i Srbija unapredile su digitalizaciju svojih sistema nabavki. U međuvremenu, zaobilaženje standarda EU nabavki u Srbiji postalo je zabrinuto jer je 54% kumulativne vrednosti svih ugovora o javnim nabavkama u 2020. godini izuzeto od primene Zakona o javnim nabavkama. Koncesija za crnogorske aerodrome tek treba da bude raspisana u skladu sa standardima EU o poštenim i transparentnim javnim nabavkama. Severna Makedonija i Srbija su donekle ojačale kapacitete u svojim sistemima nabavki, ali razvoj kapaciteta treba dati prioritet u Albaniji, Bosni i Hercegovini i na Kosovu. Albanija i Crna Gora su poboljšale svoje zakone o javnim nabavkama, a Albanija je usvojila svoju prvu strategiju javnih nabavki. Tokom većeg dela izveštajnog perioda, Bosna i Hercegovina je davala povlašćeni tretman domaćim ponuđačima prilikom dodele javnih ugovora, kršeći Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

Turska nastavlja da registruje velike nedostatke u svom usklađivanju sa pravnim tekovinama EU, pošto je pokrivenost pravila javnih nabavki značajno smanjena raznim izuzecima, kao i diskriminatornim domaćim prednostima u pogledu cena i praksama prebijanja. Upotreba elektronskog sistema nabavke u Turskoj se povećala četiri puta.

Reforma nacionalnih sistema upravljanja kako bi se povećala menadžerska odgovornost, **zdravo finansijsko upravljanje** i eksterna revizija javnih sredstava je ključna. Napredak u javnoj internoj kontroli i odgovornosti upravljanja bio je spor tokom COVID-19, ali su Albanija i Srbija ostvarile značajan napredak u definisanju strateškog okvira i razvoju metodologije za sprovođenje svojih reformi. Albanija je uložila napor da implementira više preporuka albanske Državne revizorske službe u 2020. godini, posebno kako bi se pozabavila slabostima koje su ograničavale uticaj eksternih revizija, ograničenim zakonodavnim nadzorom i nedovoljnim angažmanom sa javnošću. Crna Gora je uveliko poboljšala praćenje preporuka revizije i postigla otvoreniju i transparentniju komunikaciju sa Skupštinom i sa javnošću. Albanija je

preduzela odlučnu akciju da ojača javnu internu finansijsku kontrolu (PIFC), sa merama za delegiranje finansijskih odgovornosti, za praćenje i praćenje interne revizije.

Iako je jačanje sistema i kapaciteta **upravljanja javnim investicijama** postavljeno kao prioritet za sve zemlje proširenja, posebno u kontekstu Ekonomskog i investicionog plana za zapadni Balkan, u protekloj godini postignut je mali napredak. Međutim, kako Crna Gora sprovodi procenu upravljanja javnim investicijama 2021. godine, sve ekonomije zapadnog Balkana sada imaju preporuke zasnovane na dokazima o tome kako javne investicije učiniti efikasnijim.

Sve zemlje kandidati i potencijalni kandidati moraju ojačati svoje kapacitete za proizvodnju kvalitetne **statistike**, u skladu sa principima Kodeksa prakse evropske statistike, koji se zasnivaju na profesionalnoj nezavisnosti, nepristrasnosti, pouzdanosti, transparentnosti i poverljivosti. Takođe je od ključnog značaja povećati dostavljanje podataka Eurostatu. Na zapadnom Balkanu i Turskoj, popisi stanovništva i stanova su glavni fokus za statističke službe i potrebno je izdvojiti dovoljna sredstva za sprovođenje popisa. Jedan specifičan sektor u kojem svi treba da postignu napredak je ESA 2010, Evropski sistem računa (makroekonomska statistika).

Ekonomija

Pandemija COVID-19 imala je značajan negativan uticaj na privredni rast zapadnog Balkana i Turske u 2020. Privredna aktivnost na zapadnom Balkanu smanjena je za 3,4%. Turska je pokazala izvesnu ekspanziju u 2020. (1,8% realnog rasta BDP-a). Širom zapadnog Balkana, dubina pada je uveliko varirala u 2020. godini, u rasponu od relativno blagog pada BDP-a od 1% u Srbiji do veoma oštrog gubitka proizvodnje od 15,2% u Crnoj Gori, sa Bosnom i Hercegovinom (4,6%), Albanijom (3,8%), Severna Makedonija (4,5%) i Kosovo (4,1%) beleže srednje nivoe kontrakcije. Sektorska struktura privreda, posebno udeo turizma, odigrala je centralnu ulogu u ozbiljnosti ekonomskih posljedica, posebno uz veoma oštar pad u Crnoj Gori. Jake poljoprivredne sezone imale su ublažavajući uticaj, posebno u Srbiji i Albaniji. Razlike u odgovoru politike na krizu, delimično zbog različitog stepena dostupnog političkog prostora, takođe su imale uticaj na ekonomske rezultate. U Turskoj je ekonomski rast došao sa kontinuiranom visokom inflacijom, rastućim spoljnim deficitom i kontinuiranom depresijacijom valute, u velikoj meri povezanom sa povećanom percepcijom rizika izazvanom čestim promenama guvernera centralne banke.

Većina ekonomija predviđa da će se privredni rast oporaviti 2021. godine, a zatim da se oporavi ili premaši stope ekspanzije pre pandemije. Nakon visokih fiskalnih deficita povezanih sa krizom i značajnog povećanja odnosa duga prema BDP-u u 2020. godini, planirano je da postepena fiskalna konsolidacija počne od 2021. ili 2022. godine.

Međutim, da bi se podstakao održiv oporavak u srednjoročnom periodu, sprovođenje **sistemskih reformi** treba da se dodatno ubrza. Ovo je od suštinskog značaja za ispunjavanje dva ekonomska kriterijuma za članstvo u EU: da se osigura funkcionalna tržišna ekonomija i pokaže sposobnost da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar EU. Dok je prosečna ocena za sprovođenje reformskih mera ERP-a iznosila samo 2,7 (od 5) u 2020. godini, nivo implementacije zajednički dogovorenih preporuka značajno je porastao, sa 35,5% za smernice politike usvojene 2019. godine, na 50,8% u 2020. Ovo poboljšanje je uglavnom povezano sa posebnim kratkoročnim karakterom mnogih preporučenih mera za ublažavanje krize u vezi sa COVID-19.

Tržišta rada na zapadnom Balkanu i Turskoj i dalje karakterišu sveukupno niska aktivnost i zaposlenost, kao i visoka neformalnost i nezaposlenost. Stope aktivnosti su se smanjile u svim zemljama 2020. godine, jer su ljudi imali tendenciju da se povlače iz radne snage tokom krize

COVID-19. Niska stopa integracije žena i mladih na tržište rada ostaje ozbiljan izazov. U julu 2021. godine, zapadni Balkan je usvojio Deklaraciju o obezbeđivanju održive integracije mladih ljudi na tržište rada i preduzimanju konkretnih koraka za postepeno uspostavljanje, implementaciju i unapređenje, odnosno šeme garancije za mlade. Reforme i ulaganja u obrazovne sisteme i usavršavanje i prekvalifikacija su ključni za suočavanje sa izazovima tržišta rada.

Digitalizacija industrijskog sektora i razvoj **digitalnih** veština svih segmenata društva su ključni za povećanje zapošljivosti i unapređenje digitalne ekonomije. Akcioni plan za digitalno obrazovanje 2021.-2027.¹⁷ usvojen u septembru 2020. ima za cilj da pomogne sistemima obrazovanja i obuke da odgovore na izazove krize COVID-19 i podrži dugoročnu digitalnu transformaciju. Medijski pejzaž se takođe promenio, zahtevajući akcije za podršku regulatornoj nezavisnosti i zaštitu maloletnika u digitalnim medijima.

III. SPOSOBNOST DA SE PREUZMU OBAVEZE ČLANSTVA

Revidirana metodologija organizuje pregovaračka poglavlja u tematske klastere kako bi se unela dodatna dinamika i podstakla unakrsna oplodnja. Ovaj novi pristup se takođe ogleda u sledećoj prezentaciji usklađivanja sa pravnim tekovinama EU.

Klaster **unutrašnjeg tržišta** obuhvata: slobodno kretanje roba (poglavljje 1); sloboda kretanja radnika (poglavljje 2); pravo na osnivanje i slobodu pružanja usluga (Poglavljje 3); slobodno kretanje kapitala (poglavljje 4); pravo privrednih društava (poglavljje 6); pravo intelektualne svojine (poglavljje 7); politika konkurencije (poglavljje 8); finansijske usluge (poglavljje 9); i zaštitu potrošača i zdravlja (poglavljje 28). Usklađivanje u ovim oblastima je ključno za potpunu korist od Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i za dalje povećanje trgovinske integracije sa EU – daleko vodećim trgovinskim partnerom u regionu. Takođe će ulaganja EU učiniti privlačnijima i olakšati sinergiju lanca snabdevanja, otvaranje radnih mesta i pristup kapitalu.

Zapadni Balkan je generalno umereno pripremljen u mnogim oblastima unutrašnjeg tržišta. Što se tiče slobodnog kretanja roba, Kosovo je postiglo određeni napredak, dok su ostali partneri sa zapadnog Balkana ostvarili samo ograničen napredak. Crna Gora i Srbija su ostvarile određeni napredak u slobodnom kretanju usluga, dok su u slobodnom kretanju kapitala Albanija, Kosovo, Crna Gora i Sjeverna Makedonija ostvarile određeni napredak, kao i Bosna i Hercegovina, Kosovo i Crna Gora u oblasti politike konkurencije. Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo i Crna Gora takođe su ostvarile napredak u oblasti finansijskih usluga.

Regionalna saradnja i inkluzivni okviri regionalne saradnje kao što su Strategija EU za Jadransko-jonski region (EUSAIR) ili Strategija EU za Dunavski region (EUSDR) nastavili su da olakšavaju pripreme za eventualno učešće na unutrašnjem tržištu EU. Zajedničko regionalno tržište zapadnog Balkana, koje se zasniva na pravilima i standardima EU, predstavlja odskočnu dasku u bližoj integraciji regiona sa jedinstvenim tržištem EU pre pristupanja. Na Samitu u Sofiji 10. novembra 2020. godine, lideri šest zemalja zapadnog Balkana usvojili su akcioni plan zajedničkog regionalnog tržišta i Deklaraciju o Zelenoj agendi za zapadni Balkan.

Turska je postigla određeni napredak u oblastima slobodnog kretanja kapitala, finansijskih usluga i politike konkurencije, iako i dalje postoji ozbiljna zabrinutost u pogledu državne pomoći. Dobro je napredovala u oblasti kompanijskog prava i ima dobar nivo pripremljenosti u oblastima slobodnog kretanja roba, finansijskih usluga, zaštite potrošača i zdravlja, kao i prava intelektualne svojine. Ostaje u ranoj fazi priprema u oblastima slobodnog kretanja usluga i slobodnog kretanja radnika, gde nije postignut napredak.

---

¹⁷ KOM/2020./624 konačni

Klaster **konkurentnosti i inkluzivnog rasta** obuhvata SLEDEĆE: informaciono društvo i medije (poglavlje 10); oporezivanje (poglavlje 16); ekonomska i monetarna politika (poglavlje 17); socijalna politika i zapošljavanje (poglavlje 19); industrijska politika (poglavlje 20); nauka i istraživanje (poglavlje 25); obrazovanje i kultura (poglavlje 26); i običaji (glava 29). Reforme u ovim oblastima su izuzetno relevantne za programe ekonomskih reformi zapadnog Balkana i dobijaju podršku kroz Ekonomski i investicioni plan, jer će pomoći da se poveća konkurentnost i atraktivnost regiona za preduzeća, kao i da se smanji postojeći jaz u odnosu na ekonomiju EU.

Većina partnera sa zapadnog Balkana ima umeren nivo pripremljenosti u oblastima koje su povezane sa ovim klasterom. Međutim, Bosna i Hercegovina je i dalje u ranoj fazi u nekoliko oblasti. U oblasti oporezivanja Srbija je dobro napredovala, Bosna i Hercegovina nije napredovala, a svi ostali partneri određeni napredak. U oblasti carinske unije, Severna Makedonija je postigla dobar napredak, a Srbija i Albanija su ostvarile ograničen napredak, dok su Kosovo i Crna Gora ostvarile određeni napredak. U oblasti obrazovanja i kulture, Crna Gora, Srbija i Albanija su ostvarile određeni napredak. U oblasti nauke i istraživanja, Albanija je postigla dobar napredak, dok su Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija ostvarile određeni napredak. Partneri zapadnog Balkana sa određenim napretkom u oblasti informacionog društva i medija bili su Albanija i Kosovo, u oblasti ekonomske i monetarne politike Severna Makedonija, u oblasti socijalne politike i zapošljavanja Albanija i Severna Makedonija. U oblasti preduzetničke i industrijske politike, svi partneri sa zapadnog Balkana ostvarili su određeni napredak, osim Bosne i Hercegovine.

Zbog svog napretka u ovom klasteru, Komisija smatra da Srbija ispunjava sve početne standarde ovog klastera, posebno ukidanjem diskriminatornog oporezivanja uvezenog alkohola. Generalno, region mora da preduzme socio-ekonomske reforme kako bi se pozabavio strukturnim slabostima, niskom konkurentnošću, visokom nezaposlenošću i uticajem pandemije COVID-19. Napredak u usklađivanju sa pravilima EU u oblasti PDV-a, akciza i direktnog oporezivanja pomogao bi podsticanju unutar-regionalne i međunarodne trgovine. Region takođe treba da značajno ojača svoj istraživački i inovativni ekosistem kako bi omogućio ekonomijama da sustignu razvoj, uključujući digitalne i zelene tehnologije. Što se tiče obrazovanja i kulture, Crna Gora i Srbija su lideri u regionu, dok Bosna i Hercegovina i Kosovo treba da počnu da sustižu.

Turska je nastavila da se usklađuje sa pravnim tekovinama EU u ograničenom stepenu i došlo je do nazadovanja u oblastima informacionog društva i medija, ekonomske i monetarne politike, socijalne politike i zapošljavanja, kao i industrijske politike. Turska je postigla određeni napredak u oblastima nauke i istraživanja, obrazovanja i kulture, gde zemlja treba da nastavi da čini obrazovanje inkluzivnijim, posebno za devojčice. Pripreme Turske u oblasti nauke i istraživanja su dobro napredovale. Trgovinska integracija Turske sa EU je visoka i Turska održava dobar nivo priprema za carinsku uniju, ali je ostvarila ograničen napredak, uključujući i njenu implementaciju. Odstupanja Turske od njenih obaveza u okviru Carinske unije EU i Turske se nastavljaju, što doprinosi velikom broju trgovinskih iritacija.

Zelena agenda i održiva povezivost su ključni za održivi oporavak koji je siguran u budućnost, kao i ekonomsku integraciju unutar regiona i sa EU, od čega će imati koristi i preduzeća i šira javnost.

Ovaj klaster obuhvata: saobraćajnu politiku (poglavlje 14); energija (poglavlje 15); trans-evropske mreže (poglavlje 21); i životna sredina i klimatske promene (poglavlje 27).

Albanija, Severna Makedonija i Srbija su umereno pripremljene u oblasti energetike, dok je Crna Gora na dobrom nivou. U oblasti trans-evropskih mreža, Albanija, Bosna i Hercegovina i Kosovo imaju određeni nivo pripremljenosti, Srbija je umereno pripremljena, a Severna Makedonija ima dobar nivo pripremljenosti. Albanija, Severna Makedonija, Crna Gora i Srbija

imaju određeni nivo pripreme u pogledu životne sredine i klimatskih promena. Albanija i Bosna i Hercegovina su zabeležile određeni napredak u oblasti transportne politike, dok su Kosovo, Severna Makedonija i Srbija zabeležile ograničen napredak, a u Crnoj Gori nije zabeležen napredak. Zbog svog napretka u ovom klasteru, Komisija smatra da Srbija ispunjava sva merila za otvaranje ovog klastera, posebno usvajanjem mape puta za razdvajanje gasnog sektora.

Što se tiče energetike, Srbija je postigla dobar napredak, Severna Makedonija, Kosovo i Albanija određeni napredak, a Crna Gora ograničen napredak. Na trans-evropskim mrežama Albanija, Bosna i Hercegovina i Srbija su ostvarile određeni napredak, dok je samo ograničen napredak zabeležen na Kosovu, Severnoj Makedoniji i Crnoj Gori. Što se tiče životne sredine i klimatskih promena, na zapadnom Balkanu je postignut samo ograničen napredak u celini. Stoga je potrebna hitna akcija širom regiona kako bi se ubrzalo usklađivanje sa pravnim tekovinama EU i ojačala implementacija, sprovođenje zakona i ulaganja. Potrebno je značajno ojačati administrativne kapacitete u sektoru i sprovesti strukturne reforme.

Komisija je 2020. ispunila svoje obećanje od 1 milijarde evra za podršku povezivanju u regionu. Portfolio povezivanja u okviru Investicionog okvira za zapadni Balkan sada uključuje 45 projekata u vrednosti od milijardu evra, koji će obezbediti više od 3,8 milijardi evra investicija. Ovo je dovelo do bezbednijih i kraćih putovanja i smanjenog vremena čekanja na granicama, kao i do povećanja obima trgovine i sigurnijeg, pouzdanijeg, raznovrsnijeg i zelenijeg snabdevanja energijom, uz izbegavanje oko 300 hiljada tona emisije CO₂. Pokrenut je prvi set projekata koji će pomoći u implementaciji investicionih predvodnika Ekonomskog i investicionog plana. Ove investicije su bile praćene regulatornim radom u okviru Transportne zajednice i Energetske zajednice. U digitalnom polju, regionalni sporazum o romingu za zapadni Balkan stupio je na snagu 1. jula 2021. Program povezivanja je rekonstruisan usvajanjem Zelene agende za zapadni Balkan, koja se fokusira na razvoj održivih transportnih i energetske rešenja u regionu.

Zelena agenda za zapadni Balkan usklađena je sa pet širokih oblasti obuhvaćenih Zelenim dogovorom: (i) dekarbonizacija, (ii) uklanjanje zagađenja vazduha, vode i zemljišta, (iii) kružna ekonomija, (iv) poljoprivreda i proizvodnja hrane i (v) zaštita biodiverziteta. Ekonomski rast i nove poslovne mogućnosti biće povezani sa održivom potrošnjom i proizvodnim praksama, uključujući promovisanje cirkularne ekonomije, efikasnost resursa i bolju ponovnu upotrebu otpadnih proizvoda u svim privrednim sektorima, uključujući urbano i ruralno planiranje, uz održivost ekosistema kao preduslov za uspeh.

Turska je umereno pripremljena u pogledu svoje transportne i energetske politike. Treba dalje da radi na liberalizaciji tržišta gasa i da razvija saradnju u oblasti nuklearne bezbednosti i bezbednosti. Postigla je određeni napredak u energetskim i transportnim mrežama, izgradnjom železničke linije Halkali-Kapikule koja povezuje bugarsku granicu sa Istanbulom, koja još uvek traje. Turska ima određeni nivo pripremljenosti u oblasti životne sredine i klimatskih promena i suočava se sa kritičnim ekološkim i klimatskim izazovima, kako u pogledu ublažavanja tako i prilagođavanja. Turska je ratifikovala Pariski sporazum o klimatskim promenama (u očekivanju podnošenja instrumenta za ratifikaciju Ujedinjenim nacijama). Turska je takođe izrazila spremnost da sarađuje sa EU na ciljevima Evropskog zelenog dogovora. Ovo su dobrodošli razvoji. Međutim, uključivanje klimatskih akcija u druge politike i dalje ostaje ograničeno.

Što se tiče **resursa, poljoprivrede i kohezije**, pripreme stagniraju. Ovaj klaster obuhvata: poljoprivredu i ruralni razvoj (poglavljje 11); bezbednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika (poglavljje 12); ribarstvo (poglavljje 13); regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata (poglavljje 22); i finansijske i budžetske odredbe (poglavljje 33).

Severna Makedonija, Crna Gora i Srbija su umereno pripremljene u većini poglavlja ovog klastera. Albanija i Kosovo uglavnom imaju određeni nivo pripreme, dok je Bosna i Hercegovina još uvek u ranoj fazi u većini poglavlja.

U oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, Albanija, Crna Gora i Sjeverna Makedonija ostvarile su određeni napredak, a Bosna i Hercegovina nikakav napredak. U oblasti bezbednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike, Severna Makedonija i Crna Gora su ostvarile dobar napredak, Albanija izvestan napredak, a Bosna i Hercegovina, Kosovo i Srbija ograničeni napredak. Što se tiče ribarstva, samo je Albanija postigla dobar napredak. Crna Gora je napravila određeni napredak. Po pitanju regionalne politike i koordinacije strukturnih instrumenata, Bosna i Hercegovina nije postigla napredak, dok su ostale zemlje zapadnog Balkana ostvarile ograničen napredak.

Turska politika podrške poljoprivredi se udaljila od principa zajedničke poljoprivredne politike EU. Zemlja je postigla dobar napredak u ribarstvu, određeni napredak u regionalnoj politici i koordinaciji strukturnih instrumenata i ograničen napredak u oblasti bezbednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike, gde postoji zabrinutost zbog nivoa ostataka pesticida u izvozu prehrambenih proizvoda u EU.

Klaster **spoljnih odnosa** obuhvata spoljne odnose (poglavlje 30) i spoljnu, bezbednosnu i odbrambenu politiku (poglavlje 31).

Svi zapadnobalkanski partneri imaju ili dobar nivo pripremljenosti ili su umereno pripremljeni u oblasti spoljnih odnosa, osim Bosne i Hercegovine, koja ima određeni nivo pripremljenosti. U oblasti **spoljne, bezbednosne i odbrambene politike**, Albanija i Crna Gora imaju dobar nivo pripremljenosti, Severna Makedonija i Srbija su umereno pripremljene, a Bosna i Hercegovina ima određeni nivo pripremljenosti.

Sve zemlje zapadnog Balkana postigle su određeni napredak u oblasti vanjskih odnosa, osim Bosne i Hercegovine, koja je ostvarila ograničen napredak. Što se tiče spoljne, bezbednosne i odbrambene politike, Albanija je dobro napredovala, Crna Gora, Severna Makedonija i Srbija su ostvarile određeni napredak, Bosna i Hercegovina nikakav napredak. Partneri sa zapadnog Balkana nastavili su da blisko saraduju sa EU po pitanjima zajedničke spoljne i bezbednosne politike/zajedničke bezbednosne i odbrambene politike (CFSP/CSDP), posebno kroz njihov važan doprinos misijama i operacijama ZBOP EU. Usklađivanje sa ZSBP EU (izjave visokog predstavnika u ime EU i odluka Saveta o restriktivnim merama) je važan aspekt procesa integracije u EU, koji naglašava strateški pravac zemalja. Albanija i Crna Gora su postojano održavale svoju dosljednu 100% usklađenost, što je znak njihove posvećenosti i strateške orijentacije. Stopa usklađenosti Severne Makedonije porasla je sa 94% u 2020. na 96% u avgustu 2021. Stopa usklađenosti u Srbiji porasla je sa 56% u 2020. na 61% u avgustu 2021. godine, što je početni korak ka preokretanju prethodnog negativnog trenda u pogledu zahteva za progresivnim usklađivanjem uključeno u pregovarački okvir zemlje. Zabrinjavajuće je značajno smanjenje stope usklađenosti Bosne i Hercegovine sa 70% u 2020. na 43% u avgustu 2021. godine. Preokretanje ovog trenda signaliziralo bi opredeljenost Bosne i Hercegovine svom evropskom putu.

Turska je umereno pripremljena u oblasti spoljnih odnosa i ima određeni nivo pripremljenosti u oblasti spoljne, bezbednosne i odbrambene politike. Turska je ostvarila ograničen napredak u spoljnim odnosima. Turska je zadržala veoma nisku stopu usklađenosti sa ZSBP od 14% od avgusta 2021. (11% u 2020. i 21% u 2019.). Sve snažnija spoljna politika Turske i dalje je u suprotnosti sa prioritetima ZSBP EU, posebno zbog konfliktnog pristupa Turske Libiji, njenog odbijanja da saraduje sa operacijom IRINI i njene podrške vojnim akcijama na Kavkazu, Siriji i Iraku. Iako je Turska ove godine pokazala spremnost da se uključi u dijalog sa EU o spoljnoj

i bezbednosnoj politici i o regionalnim pitanjima, ipak bi trebalo da preduzme odlučne korake da značajno poboljša usklađenost sa deklaracijama EU i odlukama Saveta.

IV. REGIONALNA SARADNJA I DOBROSUSEDSKI ODNOSI

Na zapadnom Balkanu, dobrosusedski odnosi i regionalna saradnja su suštinski elementi procesa stabilizacije i pridruživanja i proširenja. Oni doprinose stabilnosti, pomirenju i klimi koja je pogodna za rešavanje otvorenih bilateralnih pitanja i nasleđa prošlosti.

U okviru regionalnih ekonomskih napora u smeru integracija, Regionalni sporazum o romingu za **zapadni Balkan** potpisan u aprilu 2019. doveo je do progresivnog smanjenja naknada za roming od jula 2019. godine, a potom i do njihovog ukidanja uvođenjem šeme „roming kao kod kuće“ 1. jul 2021. Ovo je veliki korak u regionalnoj saradnji i doneo je vidljive dobitke građanima. Počinje rad na istraživanju načina za smanjenje troškova rominga između partnera sa zapadnog Balkana i EU, i na razvoju mape puta za proces, kako je navedeno u Digitalnoj agendi za zapadni Balkan.

U okviru Saveta za regionalnu saradnju i CEFTA-e, a uz pomoć Komisije, obavljen je važan tehnički posao na omogućavanju slobode kretanja ljudi, profesionalaca i pružanja elektronskih usluga, kao i na olakšavanju trgovine i olakšavanja carinskih procedura u regionu kao deo inicijative za zajedničko regionalno tržište. Međutim, ove mere nisu usvojene zbog nesuglasica koje nisu u vezi sa njihovom suštinom. Region sada treba da pokaže političko vođstvo kako bi završio ovaj posao i usvojio pravno obavezujuće sporazume ili odluke među svim partnerima sa zapadnog Balkana, za dobrobit njihovih građana i preduzeća. Ovo zahteva zajednički fokus na uspostavljanju zajedničkog regionalnog tržišta, nadograđujući se na pravila i standarde EU i izbegavajući jednostrane korake koji bi ugrozili ovaj rad.

Uprkos ograničenjima vezanim za COVID-19, Regionalna kancelarija za saradnju mladih nastavila je da igra važnu ulogu u daljem razvoju regionalne saradnje i dobrosusedskih odnosa pružanjem saradnje i mogućnosti razmene za mlade sa zapadnog Balkana. Mladi su nastavili da sarađuju kroz niz drugih regionalnih inicijativa onlajn i lično, uključujući i regionalnu omladinsku laboratoriju.

Samit EU-zapadni Balkan na Brdu odrazio je značaj koji EU pridaje regionu i ponovo potvrdio njegovu evropsku perspektivu. Lideri su pozdravili napredak na ključnim **inicijativama**, posebno napredak u romingu, Zelenu agendu, Zelene trake na granicama između EU i regiona, Agendu za inovacije i usvajanje pravnog okvira IPA III. Ove inicijative koje odražavaju prioritete politike EU, zajedno sa Ekonomskim i investicionim planom, pomeriće region ka bržem i održivijem oporavku nakon pandemije, a takođe će obezbediti veću integraciju sa Evropskom unijom. Komisija je saopštila da namerava da predloži investicioni paket od 600 miliona evra u okviru IPA 2021. za sprovođenje Ekonomskog i investicionog plana, podlozan procedurama u skladu sa programskim okvirom IPA III i pravilima implementacije. Zajedno sa predlogom od 500 miliona evra najavljenim u julu, to bi obezbedilo ukupno 1,1 milijardu evra za sprovođenje Ekonomskog i investicionog plana do kraja 2021. EU i partneri sa zapadnog Balkana su se dogovorili da ojačaju saradnju u niz oblasti, uključujući i suštinska pitanja bezbednosti.

Sveobuhvatna normalizacija odnosa između Srbije i Kosova kroz Dijalog uz podršku EU ostaje centralna za njihovu evropsku budućnost i za stabilnost celog regiona. Posle izbora na Kosovu početkom 2021., proces je nastavljen sa dva sastanka na visokom nivou u junu i julu 2021., ali odnosi između Beograda i Prištine i dalje su napeti. Obe strane treba da se konstruktivno angažuju na cilju zaključivanja pravno obavezujućeg sveobuhvatnog sporazuma o normalizaciji koji se bavi svim otvorenim pitanjima između njih.

Nakon tenzija na severu Kosova, u Dijalogu uz posredovanje EU 30. septembra 2021. postignut je dogovor o de-eskalaciji i privremenoj meri za probleme sa registarskim tablicama. Strane su se takođe složile da osnuju Radnu grupu koju vodi EU, kako bi se u roku od 6 meseci pronašlo trajno rešenje na osnovu standarda i praksi EU. EU očekuje od strana da se konstruktivno angažuju u ovom procesu kako bi se građanima osigurala sloboda kretanja.

Postojeće bilateralne sporazume, uključujući Prespanski sporazum između Severne Makedonije i Grčke, kao i Ugovor o prijateljstvu, dobrosusedstvu i saradnji sa Bugarskom, sve strane moraju da sprovode u dobroj veri.

Bilateralne odnose Crne Gore i Srbije obeležile su tenzije, pojačana nacionalistička retorika i navodi o spoljnom uticaju tokom izbornih perioda, ali je saradnja u nekim oblastima kao što je zdravstveni sektor intenzivirana.

Prevazilaženje nasleđa prošlosti i rešavanje sporova koji su proistekli iz sukoba iz 1990-ih je od ključnog značaja. U EU nema mesta za poricanje genocida, veličanje ratnih zločinaca ili zapaljivu retoriku, sa bilo koje strane. Ostvaren je ograničen napredak u rešavanju važnih nerešenih bilateralnih pitanja, uključujući pitanja granica i pružanje pravde žrtvama ratnih zločina, identifikaciju preostalih nestalih osoba i uspostavljanje tačne evidencije o zločinima iz prošlosti na regionalnom nivou.

Ne bi trebalo da postoji prepreka punom i inkluzivnom učešću svih partnera sa zapadnog Balkana u inicijativama i događajima regionalne saradnje, uključujući programe koje finansira EU.

Teritorijalna saradnja je omogućila zemljama zapadnog Balkana da sarađuju sa susednim državama članicama u mnogim pitanjima. Pored doprinosa rastu, zapošljavanju i zaštiti životne sredine, ona je takođe odigrala važnu ulogu u povećanju regionalne saradnje na više nivoa, rešavanju različitih bilateralnih pitanja i donošenju stabilnosti. Konkretnije, prekogranična saradnja (CBC) predstavlja kritični deo procesa pomirenja u regionu. Zbog sukoba iz 1990-ih (u bivšoj Jugoslaviji), jačanje dobrosusedskih odnosa, uključujući i pogranična područja, ostaje preduslov za rast i prosperitet regiona, kao i uključenih korisnika. Programi prekogranične saradnje koncentrišu se na prevazilaženje nasleđa prošlih sukoba i izgradnju pomirenja stvaranjem direktnih kontakata između entiteta i uprava na svim nivoima sa obe strane granice.

Zbog kontinuiranih i novih neovlašćenih **turskih** aktivnosti istraživanja ugljovodonika u morskim zonama Kipra i Grčke, napetosti u istočnom Mediteranu i Egejskom moru su porasle u drugoj polovini 2020. EU je više puta pozivala Tursku da izbegava bilo kakvu pretnju, stvarajući izvore trvenja ili preduzimanje radnji koje narušavaju dobrosusedske odnose i mirno rešavanje sporova. Evropski savet je u zaključcima iz decembra 2020. oštro osudio jednostrane akcije Turske, provokacije i eskaliranu retoriku protiv EU, država članica EU i evropskih lidera. Takođe je naglašeno da ponuda pozitivne agende EU i Turske ostaje na stolu, pod uslovom da Turska pokaže spremnost da promoviše istinsko partnerstvo sa Unijom i njenim državama članicama i da rešava razlike kroz dijalog i u skladu sa međunarodnim pravom. Tenzije u istočnom Mediteranu su se smanjile početkom 2021. Turska je zaustavila ilegalne aktivnosti bušenja u morskim zonama Kipra. Ipak, početkom oktobra 2021. prijavljeni su novi incidenti u vezi sa kiparskim i turskim anketama.

Istraživački razgovori između Grčke i Turske su nastavljani, a ostvareni su i kontakti na visokom nivou. Evropski savet u martu 2021. ponovo je potvrdio da će EU ostati posvećena odbrani svojih interesa i interesa svojih država članica, kao i održavanju regionalne stabilnosti.

EU je proširila postojeći okvir za restriktivne mere kao odgovor na turske nedozvoljene aktivnosti bušenja u istočnom Mediteranu, usvojen u novembru 2019.¹⁸

Suverena prava država članica EU uključuju, **između ostalog**, pravo da sklapaju bilateralne sporazume i da istražuju i eksploatišu prirodne resurse u skladu sa pravnim tekovinama EU (EU *acquis*) i međunarodnim pravom, uključujući Konvenciju UN o pravu mora. Suverenitet i suverena prava nad pomorskim zonama svih susednih obalnih država, uključujući i ona na koja njihova ostrva imaju pravo, treba da se poštuju, a razgraničenje isključivih ekonomskih zona i epikontinentalnog pojasa treba da se reši u skladu sa međunarodnim pravom kroz dijalog u dobrom veri i u težnji za dobrosusedskim odnosima. Vođenje dijaloga u dobroj veri i uzdržavanje od jednostranih akcija koje su u suprotnosti sa interesima EU i krše međunarodno pravo i suverena prava država članica EU je apsolutni uslov za obezbeđivanje stabilnog i bezbednog okruženja u istočnom Mediteranu i razvoj saradnje i uzajamno koristan odnos između EU i Turske. Sve razlike moraju biti rešene mirnim dijalogom i u skladu sa međunarodnim pravom.

Kontinuirana posvećenost i doprinos Turske u konkretnom smislu pregovorima o pravednom, sveobuhvatnom i održivom rešavanju pitanja Kipra u okviru UN i u skladu sa relevantnim rezolucijama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (SBUN) je od najveće važnosti. Neformalni sastanak 5+1 o Kipru održan je u aprilu 2021. Važno je da Turska ponovo potvrdi svoju posvećenost i konstruktivno angažovanje **u pregovorima o rešenju Kipra koje vode Ujedinjene nacije** u skladu sa relevantnim rezolucijama Saveta bezbednosti UN, uključujući njihove spoljne aspekte. Ne bi trebalo preduzimati nikakve jednostrane akcije koje bi mogle da podignu tenzije na ostrvu i da podriju povratak na pregovore. U vezi sa Varošom, Turska mora odmah da poništi jednostrane akcije najavljene 20. jula 2021. i sve korake preduzete u vezi sa Varošom od oktobra 2020. koji su u suprotnosti sa relevantnim rezolucijama Saveta bezbednosti UN. Turska treba hitno da ispuni svoju obavezu pune primene Dodatnog protokola uz Sporazum o pridruživanju između EU i Turske i ostvari napredak ka normalizaciji odnosa sa Republikom Kipar.

Dobrosusedski odnosi i pomirenje su suštinski povezani sa vladavinom prava, ekonomskim upravljanjem i regionalnom saradnjom. Specifični cilj **IPA III** u ovoj oblasti je da doprinese društvenoj koheziji i otpornosti baveći se nasleđem sukoba iz prošlosti i donoseći pravdu svim žrtvama sukoba. Isto tako, unapređenje dobrosusedskih odnosa podstiče poverenje građana i doprinosi otklanjanju prepreka političkoj, ekonomskoj i socijalnoj razmeni i saradnji. U svetlu ovoga, IPA III će dati prioritet akcijama koje doprinose izgradnji poverenja, društvenoj koheziji i jačanju dobrosusedskih odnosa, posebno (1) borba protiv nekažnjivosti za teške međunarodne zločine, uključujući snažnu regionalnu saradnju, i delotvorno krivično gonjenje u zemlji; (2) promovisanje prava žrtava; (3) promovisanje povećanog političkog i političkog dijaloga na političkom i tehničkom nivou i posredničkih napora za rešavanje otvorenih pitanja nasleđa; promovisanje obrazovanja i mladih, uključujući inter-kulturni dijalog, kao vektora društvene kohezije i mirnih odnosa, kao i pokretača održivog društveno-ekonomskog razvoja; i (4) razvijanje lokalne i međuljudske razmene u različitim oblastima, uključujući ekonomsku saradnju i saradnju u oblasti životne sredine, dobro upravljanje i pravdu, medije, socijalnu inkluziju, ljudska prava, posebno rodnu ravnopravnost, prava deteta, učešće mladih, društvene prava i prava pripadnika manjina.

---

¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020.D1657&from=EN>

V. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na osnovu gornje analize i procena u rezimeima zemalja u aneksu, Komisija iznosi sledeće zaključke i preporuke:

I.

1. **Kredibilna politika proširenja** je geostrateško ulaganje u **mir, stabilnost, bezbednost i ekonomski rast u celoj Evropi**. Sa svakim uzastopnim proširenjem, EU je bila u mogućnosti da proširi svoje prednosti na veći broj građana. Ključ za postizanje ovoga je osigurati da se proces i dalje gradi na **strogim, ali pravednim uslovljenostima i principu sopstvenih zasluga**. Ovi uslovi moraju biti objektivni, precizni, detaljni, strogi i proverljivi. Ovo pomaže u pripremi dotičnih zemalja da ispune sve uslove za članstvo, što je jedan od ključnih političkih prioriteta EU.
2. Metodologija proširenja revidirana 2020. godine ima za cilj **dalje jačanje procesa pristupanja** čineći ga predvidljivijim, kredibilnijim, dinamičnijim i podložnim jačem političkom upravljanju. Proces pristupanja je izgrađen na poverenju, međusobnom poverenju i jasnim obavezama Evropske unije i zapadnog Balkana.
3. Odlaganja zvaničnog pokretanja pristupnih pregovora sa Albanijom i Severnom Makedonijom negativno utiču na kredibilitet EU. Nerešena bilateralna pitanja između Bugarske i Severne Makedonije moraju biti rešena kao prioritet. Ključno je da države članice EU bez daljeg odlaganja završe razgovore o pregovaračkim okvirima i da se prve međuvladine konferencije sa Albanijom i Severnom Makedonijom održe što je pre moguće, a pre kraja ove godine. Na međuvladinim konferencijama sa Crnom Gorom i Srbijom održanim u junu 2021. odobrena je primena revidirane metodologije sa ove dve zemlje.
4. **Deklaracija sa Brda kod Kranja od 6. oktobra 2021.** poslala je važan signal partnerima EU sa zapadnog Balkana da njihova budućnost leži u Evropskoj uniji. EU je ponovo potvrdila svoju nedvosmislenu podršku evropskoj perspektivi zapadnog Balkana i pozdravila posvećenost partnera sa zapadnog Balkana evropskoj perspektivi, kao zajedničkom strateškom interesu i zajedničkom strateškom izboru. EU je pozdravila ponovno izraženu posvećenost partnera sa zapadnog Balkana **primatu demokratije, temeljnih vrednosti i vladavine prava**.
5. Sporazum o održavanju **samita EU-zapadni Balkan kao redovnih događaja** predstavlja važnu obavezu koja će obezbediti format za politički dijalog na najvišem nivou i za približavanje regiona politikama EU dok se kreće ka EU. Inicijative koje su dogovorene na samitu na Brdu odražavaju prioritete politike EU i pružaju nove mogućnosti i pogodnosti za građane regiona. Samit je pokrenuo posvećenu **Agendu za zapadni Balkan o inovacijama, istraživanju, obrazovanju, kulturi, omladini i sportu** („Agenda inovacija za zapadni Balkan“) koja će promovisati naučnu izvrsnost, reformisati obrazovni sistem u regionu, stvarati dalje mogućnosti za mlade i pomažu u sprečavanju odliva mozgova. Pozdravlja mapu puta, koja će stvoriti uslove i postaviti jasne ciljeve za **smanjenje troškova rominga** između EU i zapadnog Balkana. Štaviše, na samitu je pozdravljen dogovor o detaljnom akcionom planu o **Zelenoj agendi**, a lideri su se složili da ojačaju saradnju u nizu oblasti, uključujući bezbednost.
6. **Turska** ostaje ključni partner za Evropsku uniju u suštinskim oblastima od zajedničkog interesa, kao što su migracije, borba protiv terorizma, ekonomija, trgovina, energija i transport. U tom kontekstu održani su dijalozi na visokom nivou o klimi i migracijama, nakon čega će uskoro uslediti dijalog o zdravlju. U junu 2019., Savet je ponovio da se Turska

nastavlja dalje udaljavati od Evropske unije i da su pregovori o pristupanju Turske praktično zaustavljeni i da se ne mogu razmatrati dalja poglavlja za otvaranje ili zatvaranje. Osnovne činjenice koje dovode do ove procene još uvek postoje. Ipak, dijalog i saradnja sa Turskom su se povećali u 2021. godini.

7. **Pandemija COVID 19** nastavila je da snažno pogađa zapadni Balkan i Tursku tokom perioda na koji se ovaj izveštaj odnosi. Vlasti u zemljama proširenja nastavile su da preduzimaju mere za ograničavanje širenja pandemije i njenog uticaja na zdravlje, kao i za ublažavanje socio-ekonomskih posledica. Sve mere za ograničavanje infekcija moraju biti proporcionalne, vremenski ograničene i poštovati osnovne slobode, uključujući slobodu izražavanja. Ekonomski uticaj pandemije i dalje je značajan, što je sveukupno ostavilo ograničen fiskalni prostor za intervenciju vlada.
8. EU je, iako je sama ozbiljno pogođena ovom krizom, mobilisala **paket od preko 3,3 milijarde evra**, uključujući neposrednu podršku za rešavanje zdravstvenih izazova i značajna sredstva za ekonomski oporavak regiona. EU takođe tretira zapadni Balkan kao privilegovane partnere nastavljajući da im daje pristup mnogim inicijativama i instrumentima koji su inače rezervisani za države članice EU; obezbeđivanjem značajnih količina vakcina preprodajom ili donacijama država članica (ukupno skoro 2,9 miliona doza do kraja avgusta 2021.); i omogućavajući im da obezbede kompatibilnost svojih COVID sertifikata sa **digitalnim COVID sertifikatom EU** (Albanija, Severna Makedonija i Turska su prve koje su to učinile). Ova podrška EU **prevazilazi i daleko je sveobuhvatnija od one koju regionu pruža bilo koji drugi partner**. Baš kao što je EU najveći investitor, donator i trgovinski partner zapadnog Balkana, ovo je još jedan jasan odraz strateškog učvršćivanja regiona za EU.
9. **Ekonomski i investicioni plan** EU za zapadni Balkan pružiće veliki podsticaj regionu sa 9 milijardi evra grantova i garancija koje su predviđene za povećanje investicija do 20 milijardi evra. Ovaj plan od skoro 30 milijardi evra, koji predstavlja oko jedne trećine BDP-a regiona, obezbediće sredstva za održivu infrastrukturu (transport, energetiku, digitalnu), povezivanje regiona unutar i sa EU, dvostruku zelenu i digitalnu tranziciju, kao i post- pandemijski oporavak privatnog sektora. To će napraviti stvarnu razliku u premošćivanju socio-ekonomskog jaza između zapadnog Balkana i EU. Nakon usvajanja zakonskog okvira za Uredbu o instrumentu za pretpristupnu pomoć (IPA III) za period 2021.-2027, koja je glavni izvor finansiranja, sada je ključno ubrzati pripremu zrelih i održivih projekata.
10. Usvajanje **pravnog okvira IPA III obezbeđuje** čvrst pristup vođen politikom, sa svojim strateškim i dinamičnim raspoređivanjem pomoći, stavljajući osnovne uslove za članstvo, posebno vladavinu prava i dobro upravljanje u srž instrumenta.
11. Ekonomski i investicioni plan poziva zapadni Balkan da bolje integriše svoje ekonomije i nastavi regulatorne reforme, kako bi se oslobodio potencijal rasta tržišne integracije. Na samitu u Sofiji u novembru 2020., lideri zapadnog Balkana su se složili da uspostave **zajedničko regionalno tržište**, zasnovano na pravilima i standardima EU, strukturirano oko četiri slobode (slobodno kretanje roba, usluga, kapitala i ljudi) i koje pokriva aspekte digitalnog, investicione, inovacijske i industrijske politike. EU u potpunosti podržava implementaciju ove inkluzivne inicijative koja će ostati ključna za potpuno iskorištavanje potencijala regiona i Ekonomskog i investicionog plana
12. Od usvajanja Zajedničkog regionalnog tržišta, šest partnera sa zapadnog Balkana postiglo je dobar napredak u pregovorima u ovom okviru o nekoliko regionalnih sporazuma kako bi se olakšalo kretanje ljudi, stručnjaka i usluga širom regiona. Uprkos ovom tehničkom

napretku, ovi sporazumi nisu mogli biti usvojeni zbog političkih razlika koje nisu povezane sa njihovom suštinom. Ove prepreke treba prioritarno prevazići. Umesto jednostranih mera, inkluzivna regionalna saradnja ostaje politička i ekonomska neophodnost za zapadni Balkan.

13. Zajedničko regionalno tržište predstavlja odskočnu dasku za bližu integraciju regiona sa jedinstvenim tržištem EU već pre pristupanja uz obezbeđivanje jednakih uslova. Ovo je ključno za region da iskoristi svoje privilegovane odnose sa EU i svoje napore da se uskladi sa pravilima i standardima EU. Evropska komisija će nastaviti da pomaže regionu da postigne smanjenje troškova prekograničnog plaćanja, da olakša kretanje industrijskih i potrošačkih dobara i e-trgovinu između EU i zapadnog Balkana.
14. Ovakva regionalna saradnja je ključna i u kontekstu **jačanja dobrosusedskih odnosa**. Prevazilaženje nasleđa prošlosti i rešavanje sporova koji su proistekli iz sukoba iz 1990-ih je od ključnog značaja. U EU nema mesta za poricanje genocida, veličanje ratnih zločinaca ili zapaljivu retoriku, sa bilo koje strane.
15. Dijalog o normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova, koji vodi EU, ostaje ključan za njihovu evropsku budućnost i za stabilnost celog regiona. Obe strane treba da se konstruktivno angažuju na cilju zaključivanja pravno obavezujućeg sveobuhvatnog sporazuma o normalizaciji. Treba izbegavati jednostrane i nekoordinisane akcije koje ugrožavaju stabilnost.

II

16. U **Crnoj Gori, javna politička posvećenost** vlasti strateškom pravcu zemlje u EU i njena posvećenost procesu pridruživanja se redovno i dosledno navodi kao ključni prioritet za zemlju i generalno se odražava u relevantnim političkim odlukama. Ovo je između ostalog uključivalo kontinuiranu stopu usklađenosti od 100% sa spoljnom i bezbednosnom politikom EU.

Procena Komisije je da je, u skladu sa pregovaračkim okvirom, trenutno obezbeđena **opšta ravnoteža** između napretka u poglavljima o vladavini prava, sa jedne strane, i napretka u **pristupnim pregovorima** u svim poglavljima, sa druge strane. Prioritet daljeg ukupnog napretka u pristupnim pregovorima – i prije nego što se krene ka privremenom zatvaranju drugih poglavlja ili klastera – ostaje ispunjavanje privremenih merila vladavine prava postavljenih u poglavljima 23 i 24. Da bi dostigla ovu prekretnicu, Crnoj Gori je potrebno da dalje intenzivira svoje napore na rešavanju otvorenih pitanja, uključujući kritične oblasti slobode izražavanja i slobode medija i borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, bez poništavanja ranijih dostignuća u reformi pravosuđa. Ovo zahteva od vlasti da u praksi pokažu svoju posvećenost crnogorskoj reformskoj agendi EU.

17. Vlada **Srbije** je nastavila da proglašava evropske integracije kao svoj strateški cilj. Vlada je dala prioritet reformama u vezi sa EU u prvoj polovini 2021. i ispunila niz važnih neizvršenih obaveza, posebno u oblasti oporezivanja i energetike. Srbija ostaje važan partner u misijama i operacijama ZBOP EU i poboljšala je usklađenost sa spoljnom politikom EU dostigavši 61% u avgustu 2021. godine, u odnosu na 56% u 2020. godini; dalji naponi se tek očekuju. Po pitanju **normalizacije odnosa** sa Kosovom Srbija se uključila u proces dijaloga. Srbija treba da nastavi da se konstruktivno angažuje i doprinosi postizanju sveobuhvatnog pravno obavezujućeg sporazuma o normalizaciji sa Kosovom. Takav sporazum je hitan i

ključan kako bi Srbija i Kosovo mogli da napreduju na svojim evropskim putevima. Srbija takođe treba da podržava i u potpunosti sprovodi sve prethodne sporazume o dijalogu.

Komisija ocenjuje da je, u skladu sa pregovaračkim okvirom, trenutno obezbeđena **sveukupna ravnoteža** između napretka u poglavljima o vladavini prava i normalizacije odnosa sa Kosovom, sa jedne strane, i napretka u **pristupnim pregovorima** u svim poglavljima, sa druge strane. Srbija treba da nastavi i da ubrza i produbi reforme u oblasti nezavisnosti pravosuđa, borbe protiv korupcije, slobode medija, domaćeg rešavanja ratnih zločina i borbe protiv organizovanog kriminala. Konkretno, srpske vlasti bi trebalo da finaliziraju proces ustavne reforme u oblasti pravosuđa do kraja ove godine. Napredak Srbije u vladavini prava i normalizaciji odnosa sa Kosovom je od suštinskog značaja i nastaviće da određuje ukupni tempo pristupnih pregovora. Pored reformi, srpske vlasti treba da stave veći akcenat na proaktivnu i objektivnu komunikaciju sa EU, koja je glavni politički i ekonomski partner Srbije.

Komisija pozdravlja to što je Srbija ispunila merila za **otvaranje klastera 3** (Konkurentnost i inkluzivni rast) i **klastera 4** (Zelena agenda i održivo povezivanje). Komisija podržava ambiciju Srbije da što pre otvori nove pristupne klasterne, na osnovu kontinuiranog napretka reformi.

18. **Severna Makedonija** nastavlja da ispunjava uslove za **otvaranje pristupnih pregovora**, a vlasti su javno pokazale čvrstu posvećenost napredovanju na putu ka EU. Zemlja je zadržala stabilan i odlučan tempo u napredovanju reformi EU i pojačala svoje napore da postigne dalje opipljive rezultate. Održivost ovih strukturnih reformi je dugoročan proces, koji zahteva kontinuirani angažman kako vlasti i opozicije, tako i drugih delova društva. Severna Makedonija je nastavila da poboljšava svoju stopu usklađenosti sa spoljnom i bezbednosnom politikom EU, dostigavši 96% u avgustu 2021., u odnosu na 94% u 2020. U martu 2020., članovi Evropskog saveta jednoglasno su podržali odluku o otvaranju pristupnih pregovora sa Severnom Makedonijom.

Odlaganja zvaničnog pokretanja pristupnih pregovora negativno utiču na kredibilitet EU. Nerešena bilateralna pitanja između Bugarske i Severne Makedonije moraju biti rešena kao prioritet. Komisija se raduje i naglašava važnost da sve strane kontinuirano implementiraju Prespanski sporazum sa Grčkom i Ugovor o prijateljstvu, dobrosusedstvu i saradnji sa Bugarskom. U skladu sa zaključcima Saveta, Komisija je nastavila neophodan pripremni rad i sa nestrpljenjem očekuje prvu međuvladinu konferenciju, što je pre moguće nakon usvajanja pregovaračkog okvira od strane Saveta, a pre kraja ove godine.

19. **Albanija** nastavlja da ispunjava uslove za **otvaranje pristupnih pregovora**. Nastavila je da pokazuje svoju **posvećenost** napredovanju na putu ka EU i dala opipljive i održive rezultate reformi. Nastavljeno je sprovođenje sveobuhvatne reforme pravosuđa. Imenovanjem troje novih sudija u Ustavni sud, Sud je povratio neophodan kvorum za održavanje plenarnih sednica i postao je u potpunosti operativan, čime je ispunjen neispunjeni uslov za održavanje prve IGC. Zemlja sada treba da zadrži svoju posvećenost svom programu reformi, uključujući i vladavinu prava. Albanija je zadržala stopu usklađenosti od 100% sa spoljnom i bezbednosnom politikom EU.

U martu 2020. godine, članovi Evropskog saveta jednoglasno su podržali odluku o otvaranju pristupnih pregovora sa Albanijom. Usvajanje Pregovaračkog okvira sa Albanijom i održavanje prve Međuvladine konferencije (IGC) kasni. U skladu sa zaključcima Saveta, Komisija je nastavila neophodan pripremni rad i sa nestrpljenjem očekuje prvu međuvladinu konferenciju, što je pre moguće nakon usvajanja pregovaračkog okvira od strane Saveta, a pre kraja ove godine.

20. U **Bosni i Hercegovini javna politička posvećenost** vlasti na svim nivoima vlasti strateškom cilju evropskih integracija nije pretvorena u konkretnu akciju, jer su politički lideri nastavili da se upuštaju u retoriku podjela i nekonstruktivne političke sporove, koji su ometao ukupan napredak u vezi sa 14 ključnih prioriteta. Blokada državnih institucija izaziva duboku zabrinutost i može se prevazići samo političkim dijalogom. Ipak, preduzeti su neki značajni koraci kako bi se odgovorilo na nekoliko ključnih prioriteta iz Mišljenja. Nije postignut napredak u funkcionisanju pravosuđa. Uporni i evidentni znaci pogoršanja i dalje zahtevaju hitne mere za jačanje integriteta pravosuđa i vraćanje poverenja građana. Stopa usklađenosti Bosne i Hercegovine sa spoljnom i sigurnosnom politikom EU pala je na 43% u avgustu 2021. godine, sa 70% u 2020.

Bosna i Hercegovina treba da se pozabavi **14 ključnih prioriteta** iz Mišljenja Komisije iz maja 2019. o aplikaciji zemlje za članstvo u EU, u skladu sa relevantnim zaključcima Saveta iz decembra 2019. Bosna i Hercegovina treba da fundamentalno unapredi svoj zakonodavni i institucionalni okvir, uključujući na ustavnom nivou, gde je to potrebno, da se uskladi sa zahtevima članstva u EU. Politički akteri i institucije treba da se uključe u transparentan i inkluzivan dijalog, uključujući izborne i ustavne reforme kako bi se rešili dugotrajni izborni nedostaci. Bosna i Hercegovina će morati da sprovede kritičnu masu reformi pre nego što Komisija bude mogla da preporuči davanje statusa kandidata zemlji. Ispunjavanje 14 ključnih prioriteta omogućiće Komisiji da preporuči otvaranje pregovora o pristupanju EU.

21. Sve u svemu, na **Kosovu**, zbog promenljivog političkog konteksta i fokusa na odgovor na pandemiju i oporavak, ostvaren je ograničen napredak u reformama u vezi sa EU i implementaciji SSP. Prevremeni parlamentarni izbori u februaru 2021. godine rezultirali su formiranjem nove vlade koja uživa jasnu parlamentarnu većinu. Usvajanje druge faze Evropske reformske agende (ERA 2) i njenog akcionog plana, koje je usvojila Skupština u oktobru 2021. godine, potvrdilo je **obnovljenu posvećenost** Kosova reformama u vezi sa EU. Potpuna i efikasna implementacija akcionog plana u narednom periodu biće od suštinskog značaja.

O normalizaciji odnosa sa Srbijom, Kosovo se uključilo u proces dijaloga. Kosovo treba da se konstruktivno angažuje i doprinese postizanju sveobuhvatnog pravno obavezujućeg sporazuma o normalizaciji sa Srbijom. Takav sporazum je hitan i ključan kako bi Kosovo i Srbija mogli da napreduju na svojim evropskim putevima. Kosovo takođe treba da podržava i u potpunosti sprovodi sve prethodne sporazume o dijalogu.

Predlog Komisije za liberalizaciju viznog režima je još uvek na čekanju u Savetu i trebalo bi ga hitno tretirati. Komisija ostaje pri svojoj oceni iz jula 2018. da je Kosovo ispunilo sve kriterijume za liberalizaciju viznog režima.

22. Evropski savet je više puta izjavljivao da EU ima strateški interes za stabilno i sigurno okruženje u istočnom Mediteranu i za razvoj odnosa saradnje i obostrane koristi sa **Turskom**. Pozdravila je deeskalaciju u istočnom Mediteranu. EU je spremna da se angažuje sa Turskom na postepen, proporcionalan i reverzibilan način kako bi unapredila saradnju u brojnim oblastima od zajedničkog interesa, uključujući ekonomsku saradnju, dijaloge na visokom nivou o klimi, migracijama, javnom zdravlju, borbi protiv terorizma i regionalnim pitanjima, ojačati saradnju na međuljudskim kontaktima i mobilnosti, pod uslovom da se trenutna deeskalacija održi i da se Turska angažuje konstruktivno i podložno utvrđenim uslovima navedenim u zaključcima Evropskog saveta. U slučaju ponovnih jednostranih akcija ili provokacija koje krše međunarodno pravo, EU će koristiti sve instrumente i opcije koje joj stoje na raspolaganju, kako bi odbranila svoje interese i interese svojih država članica.

Od Turske se očekuje da aktivno podrži pregovore o pravednom, sveobuhvatnom i održivom rešavanju pitanja Kipra u okviru UN, u skladu sa relevantnim rezolucijama Saveta bezbednosti UN i u skladu sa principima na kojima se zasniva EU. Važno je da Turska ponovo potvrdi svoju posvećenost i konstruktivno angažovanje u pregovorima o rešenju Kipra koje vode Ujedinjene nacije u skladu sa relevantnim rezolucijama Saveta bezbednosti UN. Ne bi trebalo preduzimati nikakve jednostrane akcije koje bi mogle da podignu tenzije na ostrvu i da podriju povratak na pregovore. Hitno je da Turska ispuni svoju obavezu da osigura punu i nediskriminatornu primenu Dodatnog protokola uz Sporazum o pridruživanju između EU i Turske i otkloni sve prepreke slobodnom kretanju robe, uključujući ograničenja direktnih transportnih veza sa Republikom Kipar.

Postoje ozbiljni nedostaci u funkcionisanju turskih demokratskih institucija. Ozbiljnu zabrinutost EU zbog kontinuiranog pogoršanja vladavine prava, osnovnih prava i nezavisnosti pravosuđa Turska nije na verodostojan način odgovorila. Turska treba da preokrene ovaj negativni trend kao prioritet, rešavanjem slabljenja efektivnih kontrola i ravnoteže u političkom sistemu. Lideri EU potvrdili su da dijalog o vladavini prava i osnovnim pravima ostaje sastavni deo odnosa EU i Turske.

Izjava EU-Turska iz marta 2016. godine nastavila je da daje rezultate, a Turska je nastavila da igra ključnu ulogu u rešavanju pitanja migracija duž istočnog Mediterana i ugošćavanja najveće izbegličke populacije na svetu. Komisija je predložila da se dodeli 3 milijarde evra dodatne pomoći izbeglicama i zajednicama domaćinima u Turskoj. Komisija podseca na važnost kontinuirane primene izjave, uključujući povratak i sprečavanje iregularnih migracionih ruta. EU pozdravlja ratifikaciju Pariskog sporazuma o klimatskim promenama od strane Turske i raduje se angažovanju sa Turskom na implementaciji Evropskog zelenog dogovora. EU i Turska nastavljaju da imaju koristi od carinske unije EU i Turske. Turska bi trebalo da nastavi intenzivirani angažman sa Komisijom kako bi rešila svoje trgovinske iritacije koje ometaju nesmetano funkcionisanje Carinske unije.

**

VI. ANEKSI

- 1. Rezimiranje nalaza izveštaja**
- 2. Statistički podaci**
- 3. Indikatori treće strane koji se odnose na status demokratije, dobrog upravljanja i vladavine prava u zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima.**

EUROPEAN
COMMISSION

Strazbur, 19.10.2021. god.
KOM(2021.) 644 konačni

Aneksi 1 do 3

ANEKSI

uz

SAOPŠTENJE KOMISIJE ZA EVROPSKI PARLAMENT, SAVET, EVROPSKI EKONOMSKI I SOCIJALNI KOMITET I KOMITET ZA REGIJE

Saopštenje o politici proširenja EU za 2021. god.

{ COM (2021.) 288 konačni } - { RDO (2021.) 289 konačni } - { RDO (2021.) 290 konačni } –
{ RDO (2021.) 291 konačni } - { RDO (2021.) 292 konačni } - { RDO (2021.) 293 konačni } -
{ RDO (2021.) 294 konačni }

SRP

SRP

ANEKS 1 – rezime i nalaza izveštaja

Crna Gora

Što se tiče **političkih kriterijuma**, izveštajni period obeležile su tenzije i nepoverenje među političkim akterima. Duboka polarizacija između nove vladajuće većine i opozicije trajala je tokom 2020. godine i intenzivirala se u postizbornom periodu. Zagrejani odnosi i nepoverenje podstakli su česte eskalacije i dodatno pogoršali političke podele, uključujući i unutar vladajuće većine. Parlamentarni izbori su rezultirali promenom vladajuće koalicije i transformisali dinamiku između državnih organa i pokazali potrebu da se pronađe balans u novom političkom pejzažu, uključujući i pitanja koja se tiču verskih zajednica i etničke pripadnosti, koja su dominirala političkom agendom tokom izveštajnom periodu. Trvenja između izvršne i zakonodavne vlasti usporila su reformski rad. U decembru 2020. godine Skupština je izabrala 42. Vladu Crne Gore, broj ministarstava je značajno smanjen. To je prva vlada u Crnoj Gori sastavljena uglavnom od nepolitičkih eksperata.

U svom konačnom izveštaju o parlamentarnim izborima 2020. godine, ograničena misija za posmatranje izbora OEBS-ove Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) preporučila je sveobuhvatnu reformu kako bi se uskladio izborni zakonski okvir i regulisali svi ključni aspekti izbora, kroz inkluzivni proces, dobro uoči narednih izbora. U decembru 2020. godine, Skupština je osnovala komisiju za sveobuhvatnu izbornu reformu, čiji je zadatak da sprovede zakonodavne reforme do kraja 2021. Napredak je spor zbog početnih kašnjenja i periodičnih bojkota. Parlament je razrešio dužnosti predsednika Državne izborne komisije (DIK) u junu 2021. godine, a u Skupštini se još čeka imenovanje novog predsednika. Neophodni su stalni naponi da se poboljša profesionalizam, transparentnost i odgovornost DIK.

2021. godine održani su lokalni izbori u dve opštine. Uprkos međustranačkom dogovoru da se svi lokalni izbori održe istog dana, pravni okvir i dalje predviđa njihovo sprovođenje na stalnoj osnovi, što dovodi do skoro konstantne predizborne kampanje na nacionalnom i lokalnom nivou. Ostaje da se obezbedi kredibilan, nezavisan i efikasan institucionalni odgovor na takozvanu „ aferu koverta“.

Nedostatak konstruktivnog angažmana svih parlamentarnih aktera sprečio je smislen politički dijalog, dodatno polarizujući politički pejzaž. Bojkot plenarnih sednica većine poslanika, iz redova opozicije i vladajuće većine doveo je do obustave odlučivanja u Skupštini 2021. godine. Parlament je unapredio transparentnost svog rada, komunikaciju sa javnošću i pojačao zakonodavnu i kontrolnu ulogu u celini.

Vladajuća većina je često pokretala ili donosila zakone po ubrzanoj proceduri, bez neophodnih javnih konsultacija i bez propisnog uzimanja u obzir uslova za pristupanje EU. Parlament tek treba da pokaže u praksi svoju posvećenost crnogorskoj reformskoj agendi EU i da poboljša koordinaciju sa vladom u pogledu zakonodavnih inicijativa. Parlament treba da ojača profesionalne i stručne kapacitete svog administrativnog osoblja i poboljša političku zastupljenost žena.

Sastav sadašnjeg parlamenta je bez presedana u istoriji Crne Gore. Trebalo bi da nastoji da pronađe široki međustranački i društveni konsenzus o reformama koje se odnose na EU, što je od vitalnog značaja za zemlju da postigne napredak na svom putu ka EU. Jasno je da je potrebno aktivno i konstruktivno učešće svih stranaka da bi se poboljšala parlamentarna odgovornost, nadzor nad izvršnom vlasti, demokratski nadzor, da bi se poboljšao kvalitet zakona i za ključna imenovanja. Skupština do sada nije uspela da obezbedi potrebnu 2/3 većinu za važna sudijska imenovanja i stoga se ključne funkcije pravosudnog sistema i dalje popunjavaju vršiocima dužnosti (v.d.).

Što se tiče **upravljanja**, postoji potreba za jačanjem učešća zainteresovanih strana i kapaciteta vlade za sprovođenje reformi. U decembru 2020. godine Skupština je izabrala 42. Vladu Crne Gore. Broj ministarstava je smanjen na 12; žene predvode njih četiri. Novi sastav Vlade je prva stručna vlada u Crnoj Gori, samo potpredsednik Vlade ima lider političke partije. Vlada je usvojila i novi nacionalni program za pristupanje EU za period 2021.-2023. Pregovaračka struktura je značajno oslabljena ostavkom ili razrešenjem 110 njenih članova, uključujući 16 pregovarača u poglavljima i 24 šefa radnih grupa. Većina ovih ključnih pozicija ostaje upražnjena. Neka ključna ministarstva nisu pokazala dovoljnu posvećenost i konstruktivan angažman u procesu pridruživanja EU pod njihovim novim rukovodstvom.

Uloga **civilnog društva** je prepoznata i promovisana, međutim postojeći pravni i institucionalni okvir treba dalje poboljšati kako bi se ojačali mehanizmi konsultacija i saradnje između državnih institucija i civilnog društva u kontekstu procesa pridruživanja EU.

Crna Gora je umereno pripremljena za reformu svoje **javne uprave**. Sve u svemu, ostvaren je ograničen napredak u periodu izveštavanja. Promena vlasti i skupštinske većine ozbiljno su uticali na državnu službu: izmenama i dopunama Zakona o državnim službenicima i funkcionerima smanjeni su uslovi za stručnost, nezavisnost i zapošljavanje državnih službenika na osnovu zasluga. Štaviše, nedavne reorganizacije javne uprave dovele su do značajnih kadrovskih promena, uključujući i na višim nivoima, ugrožavajući kapacitet Crne Gore da zadrži iskusno osoblje u pitanjima vezanim za proces pristupanja EU u mnogim sektorima. Potrebna je jaka politička volja za efektivnu depolitizaciju javnog servisa, optimizaciju državne uprave i sprovođenje upravljačke odgovornosti.

Crna Gora ostaje umereno spremna za primenu pravnih tekovina EU i evropskih standarda u oblasti **pravosuđa i osnovnih (fundamentalnih) prava** i ostvarila je ograničen napredak u celini, sa ograničenim iskustvom u pogledu odgovornosti. Nije postignut napredak u oblasti pravosuđa, a sprovođenje ključnih reformi pravosuđa stagnira. Odlučna politička posvećenost potrebna za deblokiranje važnih segmenata tih reformi je i dalje neizvršena, a određeni broj imenovanja u pravosuđu ostaje na čekanju u Parlamentu zbog nemogućnosti da se obezbedi kvalifikovana većina. Uprkos proaktivnijem pristupu Agencije za borbu protiv korupcije, korupcija je i dalje rasprostranjena u mnogim oblastima i pitanje koje izaziva zabrinutost. Što se tiče osnovnih prava, Crna Gora je nastavila da ispunjava obaveze iz međunarodnih instrumenata i zakona o ljudskim pravima. Međutim, ostaju izazovi u obezbeđivanju efektivne implementacije nacionalnog zakonodavstva o ljudskim pravima. Postignut je ograničen napredak u oblasti slobode izražavanja.

Crna Gora je postigla određeni nivo pripremljenosti **u borbi protiv korupcije**. Postigla je ograničen napredak, sa prošlogodišnjim preporukama koje su delimično ispunjene u pogledu daljih rezultata u pogledu represije i prevencije korupcije i napora Agencije za borbu protiv korupcije da odgovori na svoje izazove. Potrebno je dalje poboljšati evidenciju o zaplenu i konfiskaciji imovine. Agencija za borbu protiv korupcije (ACA) pod novim rukovodstvom pokazala je proaktivniji pristup, posebno u jačanju svojih komunikacijskih i aktivnosti na terenu prema široj javnosti, medijima i civilnom društvu i u rešavanju nerešenih predmeta iz prethodnih godina. Uprkos ovom pozitivnom trendu, izazovi vezani za nezavisnost Agencije, postavljanje prioriteta, selektivni pristup i kvalitet njenih odluka ostaju i zahtevaju kontinuirane napore u tom pogledu. Korupcija je i dalje rasprostranjena u mnogim oblastima. Postoji potreba za snažnom političkom voljom za efikasno rešavanje ovog pitanja, kao i za snažan odgovor krivičnog pravosuđa na korupciju na visokom nivou.

Crna Gora ima određeni nivo pripremljenosti/je umereno pripremljena **u borbi protiv organizovanog kriminala**. Postigla je određeni napredak u ispunjavanju prošlogodišnjih preporuka, posebno u poboljšanju pristupa agencijama za sprovođenje zakona ključnim

bazama podataka i povećanju broja istražitelja i stručnjaka u ključnim oblastima. Broj istraženih i krivično gonjenih slučajeva organizovanog kriminala nastavio je da raste, a broj predmeta rešenih na sudovima se skoro utrostručio. Međunarodna policijska saradnja je dobro uspostavljena i nastavlja da daje rezultate, uz nezapamćeno velike zaplene droge u inostranstvu. Međutim, kapacitet za rešavanje krijumčarenja duvana i pranja novca još uvek nije na očekivanom nivou. Crna Gora još uvek treba da reši neke sistemske nedostatke u svom krivičnom pravosuđu, uključujući ovde i način na koji se predmeti organizovanog kriminala rešavaju u sudovima.

Po pitanju **osnovnih prava**, Crna Gora u velikoj meri ima uspostavljen zakonodavni i institucionalni okvir i ostvarila je određeni napredak u ispunjavanju obaveza utvrđenih međunarodnim instrumentima i zakonima o ljudskim pravima. Međutim, ostaju izazovi u efikasnoj implementaciji. Efikasnost istraga o prekomernoj upotrebi sile od strane organa za sprovođenje zakona i zločina iz mržnje treba dalje da se poboljša. Ugrožene grupe, uključujući Rome i Egipćane, i osobe sa invaliditetom i dalje doživljavaju višestruke oblike diskriminacije i teškoće u ostvarivanju svojih prava u upravnim i sudskim postupcima. Žene i dalje doživljavaju nejednakost u učešću u političkom i javnom životu i pristupu zapošljavanju i ekonomskim prilikama. Rodno zasnovano nasilje i nasilje nad decom i dalje predstavljaju ozbiljnu zabrinutost. Incidenti etnički i verski motivisanih napada, zločina iz mržnje i govora mržnje i dalje su u porastu. Crna Gora je samo delimično odgovorila na prošlogodišnje preporuke. Pristup pravdi, posebno za ugrožene grupe, ostaje da se poboljša. Izmene i dopune Zakona o slobodi veroispovesti usvojene su nakon ograničenih, a ne u potpunosti inkluzivnih, konsultacija sa verskim zajednicama.

Crna Gora je postigla određeni nivo pripremljenosti u oblasti **slobode izražavanja**. Sve u svemu, ostvarila je ograničen napredak tokom perioda izveštavanja i samo delimično se bavila rešavanjem prošlogodišnjih preporuka. Bilo je nekih novih dešavanja u istrazi pucanja na istraživačkog novinara iz 2018. godine, ali ostaje da se obezbedi puna i efikasna sudska radnja i na ovaj slučaj i na druge važne stare slučajeve. U aprilu 2021. Vlada je osnovala novu ad hoc komisiju za praćenje nasilja nad medijima, ali još nije u potpunosti ili efikasno odgovorila na značajne preporuke koje je dala prethodna komisija. U toku je revizija zakonskog okvira, kako bi se rešila dodatna pitanja identifikovana u Zakonu o medijima iz 2020. i Zakonu o javnom emiteru RTCG, da bi se upotpunila novim zakonom o audio-vizuelnim medijima i obezbedila njihova puna usklađenost sa zakonodavstvom EU i evropskim standardima. Potrebno je uložiti više napora da se ograniče efekti dezinformacija i uznemiravanja na mreži i govora mržnje, uz obezbeđivanje da takve mere ne ograničavaju nesrazmerno slobodu izražavanja. Parlament je imenovao novi Savet RTCG u junu 2021. godine bez široke međustranačke podrške. Nakon ove promene i naknadnih promena u rukovodstvu RTCG, javni emiter je počeo da prikazuje politički raznovrsniji sadržaj. Medijska scena je generalno i dalje visoko polarizovana, često obeležena politički pristrasnim i neuravnoteženim izveštavanjem, uključujući ekstenzivno učešće stranih medija iz regiona, što je bilo posebno primetno tokom izbornih perioda. Mehanizmi samoregulacije ostaju slabi.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Crna Gora je napravila određeni napredak i umereno je pripremljena u razvoju **funkcionalne tržišne privrede**. Zemlja je doživela oštru recesiju 2020. godine pošto je pandemija COVID-19 uzela težak danak na njenu ekonomiju koja zavisi od turizma. Ovo je stvorilo velike negativne efekte preliivanja na privatnu potrošnju, investicije, zapošljavanje, trgovinu i javne finansije. Kako bi podržale građane i privredu, vlasti su implementirale nekoliko paketa ekonomske podrške. Ove mere su u velikoj meri bile dobro ciljane, transparentne i privremenog karaktera. Uprkos određenim kašnjenjima zbog pandemije, Vlada je nastavila da sprovodi neke od predviđenih reformi za poboljšanje poslovnog okruženja. Uređena tranzicija vlade usred krize očuvala je efikasnost odgovora

politike na COVID-19. Nova vlada je uspjela da ublaži fiskalne rizike akumulacijom značajnih fiskalnih rezervi za pokrivanje finansijskih potreba za 2021. godinu, uključujući i dodatne programe podrške COVID-19. Finansijski sektor je ostao stabilan tokom krize, kao rezultat njegove snažne pozicije pre krize i mera podrške koje su sprovele vlasti, ali odloženi uticaj krize na bilanse banaka zahteva pomno praćenje finansijskih institucija.

Crna Gora je postigla određeni napredak i umereno je spremna **da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar EU**. Pandemija COVID-19 pokazala je da nedostatak diversifikacije čini crnogorsku ekonomiju zavisnu od turizma veoma ranjivom na šokove. Učinjeni su određeni naponi da se poboljšaju inovacioni kapaciteti i uvedu standardi EU u lokalne kompanije zahvaljujući javnim grantovima, ali oni ostaju skromni s obzirom na obim izazova. Kvalitet obrazovnog sistema i preferencije nastavnih planova i programa izgleda neadekvatno za podizanje ljudskog kapitala i rešavanje neusklađenosti veština. Moderna telekomunikaciona i energetska infrastruktura se brzo razvija, ali postoji značajan deficit u transportnoj infrastrukturi, što ometa integraciju sa regionalnim i tržištima EU. Pored toga, nizak nivo sofisticiranosti domaćih proizvoda, mala veličina lokalnih kompanija i nizak nivo učešća na spoljnim tržištima predstavljaju velike prepreke za povećanje konkurentnosti i diversifikaciju privrede.

Što se tiče **dobrosusedskih odnosa i regionalne saradnje**, Crna Gora je ostala konstruktivno posvećena bilateralnim odnosima sa drugim zemljama u procesu proširenja i susednim državama članicama EU, iako su bilateralni odnosi sa Srbijom bili narušeni tenzijama, kako je nacionalistička retorika jačala. Crna Gora je generalno aktivan učesnik u regionalnoj saradnji.

Što se tiče sposobnosti Crne Gore da **preuzme obaveze koje proističu iz članstva**, važan rad na usklađivanju i pripremi za implementaciju pravnih tekovina EU odvijao se u mnogim oblastima, iako sporijim tempom nego ranije.

Klaster **unutrašnjeg tržišta** je ključan za pripreme Crne Gore da ispuni zahteve unutrašnjeg tržišta EU i od velikog je značaja za moguće mere rane integracije i razvoj Zajedničkog regionalnog tržišta. Napredak je postignut u nadzoru tržišta, akreditaciji i standardizaciji; zakonski preduslovi za elektronsku registraciju preduzeća; sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma; zakon o privrednim društvima; državna pomoć i transparentnost pomoći; bankarstvo; zaštite potrošača i zdravlja. Crna Gora sada treba da se fokusira na: usklađivanje sa pravnim tekovinama EU koji regulišu metrologiju i standardizaciju, razvoj operativnih kapaciteta Zavoda za zapošljavanje; regulisane profesije, kretanje kapitala i plaćanja, uključujući i sticanje imovinskih prava, postepeno ukidanje svoje šeme državljanstva investitora; kompanijsko pravo i korporativno računovodstvo; intelektualna svojina; konkurencija i državna pomoć; zaštite potrošača i zdravlja i o primeni zakona koji se usklađuju sa kapitalnim zahtevima zakonodavstva EU u bankarskom sektoru.

Klaster **konkurentnosti i inkluzivnog rasta** ima značajne veze sa Programom ekonomskih reformi Crne Gore. Ostvaren je napredak u kontroli duvana; penzije; industrijska politika, pametna specijalizacija, stručno obrazovanje i obuka i olakšavanje trgovine. Što se tiče ekonomske i monetarne politike, u toku je rad na implementaciji akcionog plana za usklađivanje sa pravnim tekovinama EU. Crna Gora sada treba da se fokusira na: nezavisnost medijskog sektora; PDV, akcize i direktno oporezivanje koordinacija ekonomskih i monetarnih pitanja; zakon o radu i zakon protiv diskriminacije, zaštita na radu; industrijska politika, istraživanje i inovacije, obrazovanje i obuka i kompjuterizovani tranzitni sistem kompatibilan sa EU.

Klaster **Zelene agende i održive povezanosti** imaju značajne veze sa Programom ekonomskih reformi Crne Gore, Ekonomskim i investicionim planom Komisije i Zelenom agendom za

zapadni Balkan. Ostvaren je napredak u stvaranju tržišta energije za dan unapred; Strategija razvoja saobraćaja, zaštita prirode i Nacionalni energetska i klimatski plan. Crna Gora sada treba da se fokusira na: energetska sektor; trans-evropske mreže, telekomunikacije, TEN-T i TEN-E regulative; zelena tranzicija, upravljanje otpadom, kvalitet vode, zaštita prirode i klimatske promene.

Klaster **resursa, poljoprivrede i kohezije** obuhvata politike povezane sa sistemskim fondovima EU i investicionim fondovima i razvijanje kapaciteta za preuzimanje odgovornosti buduće države članice EU. Napredak je ostvaren u poljoprivredi, hrani i ribarstvu, regionalnoj politici i sistemskim instrumentima, finansijskim i budžetskim odredbama i upravljanju sopstvenim resursima. Crna Gora sada treba da se fokusira na: implementaciju IPARD programa, poljoprivredu i ruralni razvoj, kao i ribarstvo, unapređenje objekata za hranu i kontrolu bezbednosti hrane, zahteve kohezivne politike EU, kapacitete za rukovanje programima indirektnog upravljanja u IPA-i i pravila administracije za sistem sopstvenih resursa.

U klasteru **spoljnih odnosa**, Crna Gora je nastavila da se u potpunosti usklađuje sa svim stavovima, deklaracijama i zajedničkim stavovima EU o ZSBP EU. Takođe je nastavio da sprovodi aktivnosti u okviru zajedničkog regionalnog tržišta zasnovanog na pravilima EU, uključujući saradnju u okviru CEFTA i Saveta za regionalnu saradnju. Usklađivanje sa integritetom Rimskog statuta omogućilo bi privremeno zatvaranje preostalog otvorenog poglavlja 31 u okviru ove grupe.

Jačanje **administrativnih kapaciteta** za primenu pravnih tekovina EU ostaje važan izazov za Crnu Goru, uključujući hitnu potrebu da se rekonstruiše funkcionalna pregovaračka struktura.

Što se tiče **migracije**, i legalna i neregularna migracija naglo su opala u 2020. u pozadini pandemije COVID-19. Dolazak neregularnih migranata opao je za 60 odsto u odnosu na 2019. godinu, sa 3149 migranata uhapšeno u 2020. Specijalno tužilaštvo je vodilo dve istrage o krijumčarenju migranata u 2020. U jednom slučaju pravosnažne presude su izrečene protiv osam osoba. Iako se kapacitet Crne Gore za upravljanje mešovitim migracionim tokovima i integracijom izbeglica poboljšava, potrebni su kontinuirani naponi kako bi se zemlja izborila sa migracionim pritiskom, daljim povećanjem kapaciteta za prijem i podizanjem standarda u prihvatnim centrima. Ovo će takođe uključivati dalji razvoj međunarodne saradnje u vezi sa readmisijom, podržavanje uspešne reintegracije povratnika, povećanje kapaciteta za krivično gonjenje mreža za krijumčarenje migranata i uspostavljanje modernog sistema prikupljanja podataka o migrantima.

Srbija

Što se tiče **političkih kriterijuma**, Skupština Srbije i političke snage nastavili su da se angažuju u međustranačkom dijalogu koji vodi Evropski parlament, u cilju stvaranja širokog međustranačkog konsenzusa o reformama u vezi sa EU, što je od vitalnog značaja za napredak zemlje. na svom putu ka EU. Međutim, politička klima tokom perioda izveštavanja ostala je polarizovana. Da bi proces bio uspešan, svi politički akteri treba da se angažuju konstruktivno i u dobroj veri i da sprovedu mere koje su u septembru 2021. identifikovali ko-fasilitatori iz evropskog i srpskog parlamenta tokom njihovog dijaloga.

Na izborima, Srbija je počela da se bavi dugogodišnjim preporukama Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS/ODIHR), a Vlada je ponovo uspostavila relevantnu radnu grupu za izbore. Sve ključne preporuke treba da se sprovedu na inkluzivan i transparentan način, na osnovu šireg političkog konsenzusa i mnogo pre narednih izbora.

Mandat Skupštine Srbije, koja je formalno konstituisana u avgustu 2020. godine, od početka je vremenski ograničena, jer je politički vrh raspisao nove izbore najkasnije za proleće 2022. godine. novi kodeks ponašanja za poslanike. Međutim, u parlamentarnim debatama i dalje je korišćen zapaljivi jezik protiv političkih protivnika i predstavnika drugih institucija koji izražavaju različite političke stavove. Svi političari treba da se suprotstave govoru mržnje i doprinesu političkom dijalogu o reformama u vezi sa EU, posebno o osnovama demokratije i vladavine prava.

Novoformirano Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i socijalni dijalog pokrenulo je niz javnih dijaloga. Međutim, i dalje su potrebni dalji naponi kako bi se osigurala sistematska saradnja između vlade i **civilnog društva**. Pogodno okruženje za razvoj i finansiranje organizacija civilnog društva (OCD) tek treba da se uspostavi na terenu, pošto su verbalni napadi na OCD nastavljeni, uključujući i parlament.

Srbija je umereno pripremljena u oblasti **reforme javne uprave**. Ograničen napredak je postignut u celini tokom perioda izveštavanja. Srbija još uvek treba da obezbedi (i) zapošljavanje zasnovano na zaslugama i smanjenje prevelikog broja vršilaca dužnosti višeg menadžera, (ii) snažnu ulogu u kontroli kvaliteta Sekretarijata za javnu politiku u razvoju i koordinaciji politike, i (iii) jedinstvenu mehanizam za prioritizaciju svih investicija bez obzira na vrstu i izvor finansiranja.

Pravosudni sistem Srbije ima određeni nivo pripremljenosti. Tokom perioda izveštavanja ostvaren je ograničen napredak. Ustavna reforma pravosuđa ponovo je pokrenuta u decembru 2020. godine, a planirano je da bude završena do kraja 2021. godine. Sistem za imenovanje sudija i ocenjivanje rada sudija i tužilaca potrebno je temeljno revidirati nakon usvajanja ustavnog zakona. amandmani, kako bi se omogućilo zapošljavanje sudija zasnovano na zaslugama i karijere, budući da trenutni pravni okvir ne pruža dovoljne garancije protiv potencijalnog političkog uticaja na pravosuđe.

Srbija ima određeni nivo pripremljenosti **u borbi protiv korupcije**. Tokom perioda izveštavanja ostvaren je ograničen napredak. Što se tiče prevencije korupcije, Grupa država Saveta Evrope za borbu protiv korupcije (GRECO) je zaključila da je njena preporuka o Agenciji za prevenciju korupcije ispunjena na zadovoljavajući način. Ova preporuka se odnosila na potrebu za adekvatnim stepenom nezavisnosti i finansijskih i kadrovskih resursa, kao i na proširenje nadležnosti Agencije. Srbija tek treba da usvoji novu strategiju za borbu protiv korupcije koju prati akcioni plan i da uspostavi efikasan mehanizam koordinacije za operacionalizaciju ciljeva politike prevencije ili represije i efikasnog rešavanja problema korupcije. Broj optužnica i broj prvostepenih presuda za slučajeve korupcije na visokom nivou dodatno je smanjen u odnosu na prethodne godine. Srbija treba da pojača napore u otklanjanju ovih nedostataka i da pojača prevenciju i suzbijanje korupcije.

U borbi protiv **organizovanog kriminala**, Srbija ima određeni nivo pripreme. Tokom perioda izveštavanja ostvaren je ograničen napredak. Srbija tek treba da uspostavi ubedljivu evidenciju efikasnih istraga, krivičnog gonjenja i pravosnažnih presuda u slučajevima teškog i organizovanog kriminala, uključujući finansijske istrage koje su dovele do evidencije zamrzavanja i konfiskacije imovine iz kriminala. Broj osuđujućih presuda za organizovani kriminal smanjen je u odnosu na 2019. Srbija bi trebalo da prilagodi svoj pristup sa onog zasnovanog na predmetima strategiji protiv organizacija, i sa fokusiranja na slučajeve niskog ili srednjeg značaja na slučajeve visokog profila sa ciljem da razbije velike i međunarodno rasprostranjene organizacije i oduzimanje imovine.

Srpski zakonodavni i institucionalni okvir za očuvanje **osnovnih prava** je uglavnom uspostavljen. Međutim, potrebno je da obezbedi da se okvir dosledno i efikasno primenjuje.

Institucije za ljudska prava treba ojačati i garantovati njihovu nezavisnost, uključujući i izdvajanjem neophodnih finansijskih i ljudskih resursa. Što se tiče **slobode izražavanja**, ostvaren je ograničen napredak usvajanjem i započinjanjem implementacije ograničenog broja mera iz akcionog plana koji se odnosi na medijsku strategiju. Međutim, verbalni napadi visokih zvaničnika na novinare su nastavljeni, a slučajevi pretnji i nasilja i dalje izazivaju zabrinutost. Većina medijskih udruženja povukla se iz grupe o bezbednosti novinara u martu 2021., navodeći kao razlog govor mržnje i kampanje klevete protiv novinara i predstavnika civilnog društva, uključujući i šefa poslaničkog kluba vladajuće stranke u Parlamentu. Ovi verbalni napadi u parlamentu desili su se čak i nakon što je kodeks ponašanja usvojen u decembru 2020. Ukupan ambijent za nesmetano ostvarivanje slobode izražavanja tek treba dodatno ojačati u praksi.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Srbija je ostvarila određeni napredak i umereno je/na dobrom nivou pripremljena za **razvoj funkcionalne tržišne privrede**. Srpska privreda je u 2020. zabeležila samo blagi pad pošto je uticaj krize COVID-19 ublažen snažnim zamahom pre krize, značajnim i blagovremenim merama fiskalne i monetarne podrške, sektorskom strukturom privrede i relativno niskom prosečnom strogošću. mera zadržavanja. Eksterne neravnoteže su se smanjile tokom krize, dok je njihovo finansiranje i dalje u potpunosti pokriveno prilivom direktnih stranih investicija (SDI). Fiskalni prostor stvoren pre krize omogućio je Srbiji da pruži značajnu fiskalnu podršku za ublažavanje krize u 2020. i 2021. godini i da značajno poveća kapitalnu potrošnju. Očuvana je stabilnost bankarskog sektora i snažan rast kreditiranja, podržan monetarnim popuštanjem, moratorijom na kredite i merama za povećanje likvidnosti. Tržište rada je zabeležilo dalje smanjenje nezaposlenosti u 2020. godini, posebno odražavajući niže stope učešća tokom krize.

Postignut je određeni napredak u reformama poreske administracije i privatizaciji banaka u državnom vlasništvu. Međutim, druge velike systemske reforme javne uprave i državnih preduzeća (SOE) nastavile su sporo napredovati, produžavajući dugotrajnu neefikasnost. Nije bilo napretka u jačanju fiskalnih pravila koja bi učvrstila fiskalnu politiku. Država zadržava snažan otisak u privredi, a privatni sektor je nerazvijen i sputan slabostima u vladavini prava, posebno korupcijom i neefikasnošću pravosuđa, kao i sprovođenjem fer konkurencije.

Srbija je postigla određeni napredak i umereno je spremna da se **nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar EU**. Struktura privrede se dalje poboljšala, a ekonomska integracija sa EU je ostala visoka. Međutim, uprkos određenom napretku, kvalitet i relevantnost obrazovanja i obuke ne zadovoljavaju u potpunosti potrebe tržišta rada. Javne investicije su nastavile da rastu sa ciljem rešavanja ozbiljnih infrastrukturnih nedostataka nakon godina nedovoljnog ulaganja. Iako su troškovi zaduživanja za mala i srednja preduzeća (MSP) opali, ona se i dalje suočavaju sa brojnim izazovima, uključujući nestabilno poslovno okruženje i neloyalnu konkurenciju.

Što se tiče **dobrosusedskih odnosa i regionalne saradnje**, Srbija je u celini ostala posvećena bilateralnim odnosima sa drugim zemljama u procesu proširenja i susednim državama članicama EU. Međutim, odnose sa Crnom Gorom obeležile su kontinuirane tenzije. Generalno, Srbija aktivno učestvuje u regionalnoj saradnji.

Što se tiče **normalizacije odnosa sa Kosovom**, dijalog uz posredovanje EU nastavljen je sastancima na visokom nivou 15. juna i 19. jula 2021., kao i tri sastanka glavnih pregovarača. Tokom izveštajnog perioda, obje strane su imenovale nove glavne pregovarače i pregovaračke timove. Srbija treba da uloži dalje značajne napore na primeni svih prethodnih sporazuma i doprinese postizanju sveobuhvatnog pravno obavezujućeg sporazuma o normalizaciji sa

Kosovom. Takav sporazum je hitan i ključan kako bi Kosovo i Srbija mogli da napreduju na svojim evropskim putevima.

Što se tiče sposobnosti Srbije **da preuzme obaveze koje proističu iz članstva u EU**, zemlja je obavila važan posao na usklađivanju sa pravnim tekovinama EU u mnogim oblastima, posebno u oblasti oporezivanja i energetike.

Klaster **unutrašnjeg tržišta** je ključan za pripreme Srbije za ispunjavanje zahteva unutrašnjeg tržišta EU i veoma je relevantan za moguće mere integracije i razvoj Zajedničkog regionalnog tržišta. Ostvaren je napredak u usklađivanju zakonodavstva o zakonu o kompanijama, slobodi kretanja radnika i osnivanju i slobodi pružanja usluga. Međutim, napredak nije postignut u oblastima slobodnog kretanja kapitala, finansijskih usluga i zaštite potrošača i zdravlja.

Klaster **konkurentnosti i inkluzivnog rasta** ima značajne veze sa Programom ekonomskih reformi Srbije. Napredak je ostvaren u oblastima oporezivanja, socijalne politike i zapošljavanja, industrijske politike, naučnog i tehnološkog razvoja i obrazovanja. Po pitanju oporezivanja, socijalne politike i zapošljavanja, Srbija je takođe ispunila standarde za otvaranje. Međutim, nije postignut napredak u jačanju fiskalnih pravila koja bi učvrstila fiskalnu politiku.

Klaster Zelene agende i održivog povezivanja su u srcu Zelena agenda za zapadni Balkan koju je Srbija podržala u novembru 2020. i usko je povezana sa Programom ekonomskih reformi Srbije i Ekonomskim i investicionim planom Komisije. Srbija je ispunila početne standarde u energetici. Zemlja je postigla napredak u bezbednosti na putevima i reformi železnica. Takođe je usvojio zakon o klimi, kao i paket glavnih energetske zakona, uključujući nove zakone o obnovljivim izvorima energije i energetskej efikasnosti.

Klaster o **resursima, poljoprivredi i koheziji** obuhvata politike povezane sa sistemskim fondovima EU i razvojnim kapacitetima za preuzimanje odgovornosti budućih država članica. Ona takođe obuhvata neke od ključnih oblasti politike koje su ključne za obezbeđivanje održivih sistema ishrane i pomoć ruralnim zajednicama da se razvijaju i ekonomsku diversifikuju. Srbija je ostvarila napredak u bezbednosti hrane zapošljavanjem osoblja u nacionalnim referentnim laboratorijama i izradom akcionog plana za ribarstvo; o finansijskom i budžetu u pogledu upravljanja sopstvenim resursima; i o regionalnoj politici u pogledu finansijskog upravljanja.

Što se tiče klastera **spoljnih odnosa**, ukupni obrasci Srbije u usklađivanju sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU ostali su uglavnom nepromenjeni. Jedan broj postupaka Srbije bio je u suprotnosti sa stavovima EU o spoljnoj politici. U 2020. godini, stopa usklađenosti Srbije sa relevantnim izjavama visokog predstavnika u ime odluka EU i Saveta iznosila je 56%, ali je porasla na 61% u avgustu 2021. Srbija je nastavila da učestvuje u misijama i operacijama EU za upravljanje krizama u okviru zajedničke bezbednosti i odbrambena politika. Nije postignut konkretan napredak ka finalizaciji pristupnih pregovora sa Svetskom trgovinskom organizacijom.

Srbija je nastavila da značajno pomaže u upravljanju mešovitim **migracionim** tokovima ka EU tako što je igrala aktivnu i konstruktivnu ulogu i efikasno sarađivala sa svojim susedima i državama članicama EU. Takođe je nastavio da efikasno sprovodi strategiju integrisanog upravljanja granicom i njen akcioni plan.

Severna Makedonija

Što se tiče **političkih kriterijuma**, Severna Makedonija je nastavila sa svojim naporima da ojača demokratiju i vladavinu prava, uključujući aktiviranje postojećih kontrola i ravnoteža i kroz kontakt sa ključnim političkim i zakonodavnim pitanjima. Zemlja je pokazala svoju

posvećenost da ispuni ključne oblasti osnovnih principa, uključujući kroz program „Evropa kod kuće“ i „Akcioni plan 21“ o borbi protiv korupcije. Prvi krug lokalnih izbora održan je 17. oktobra. Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS/ODIHR) je rasporedila Misiju za posmatranje izbora. Ograničen napredak je postignut u uzimanju u rešavanje preostalih preporuka od OSCE/ODIHR i Venecijanske komisije tokom perioda na koji se ovaj izveštaj odnosi. Sveobuhvatnu reviziju izbornog zakonodavstva i usvajanje relevantnih zakona tek treba završiti na blagovremen i inkluzivan način.

Opozicione stranke su aktivno angažovane u Parlamentu u nekim prilikama podržavaju ostale ključne zakone u vezi sa EU. Rad parlamenta je ipak bio ometan političkom polarizacijom, koji je pogoršao COVID-19, što je povremeno uticalo na njegove uobičajene funkcije. Neophodni su naponi da se ojača uloga Parlamenta kao foruma za konstruktivan politički dijalog, posebno na agendi reformi EU. Parlament je nastavio da obavlja svoje zakonodavne funkcije. Treba posvetiti veliku pažnju korišćenju brzih procedura, koje treba ograničiti da bi se obezbedila efektivna kontrola i konsultacije sa zakonodavstvom. Parlament je nastavio da vrši odgovarajući nadzor nad izvršnom vlašću. Predlozi za unutrašnju reformu parlamenta, usaglašeni tokom trećeg runde „Dijaloga Žana Monea“ početkom 2020. godine, tek treba da budu usvojeni. Nastavljena je utvrđivanje krivične odgovornosti za one koji su orkestrirali ili počinili nasilje u napadu na Skupštinu 27. aprila 2017. godine, uključujući i prvostepene presude. Vlada treba da održi reformski zamah i da se fokusira na implementaciju postojećeg zakonskog okvira, a ne da pokrene sporadične nove inicijative. Pravovremena i suštinska implementacija reformske agende zahteva kontinuiranu podršku društva u celini. Međuetnički odnosi su ostali stabilni i Ohridski okvirni sporazum je nastavio da se primenjuje.

Organizacije civilnog društva nastavile su da budu aktivne i imaju važnu ulogu u procesu reformi. Potrebni su dalji naponi kako bi se osigurao pravovremeni, sadržajiniji i transparentniji proces konsultacija sa civilnim društvom. U kontekstu izazova sa kojima se suočavaju u oporavku od krize COVID-19, od vladinih i nevladinih aktera se očekuje da izgrade dugoročna partnerstva i ojačaju postojeću saradnju.

Reforma obaveštajnog sektora, koja je rezultirala uspostavljanjem nove strukture i razvojem pravnog okvira, skoro je završena. Zemlja treba da ojača kapacitete za parlamentarni nadzor nad obaveštajnim službama.

Severna Makedonija je umereno pripremljena za reformu svoje javne uprave. **Izvestan napredak** jeste postignut u finalizaciji horizontalnog funkcionalnog pregleda državne uprave. Važno je da horizontalni funkcionalni pregled usvoji Vlada. Date su preporuke za novu organizaciju organa državne uprave sa unapređenim linijama odgovornosti. Ovo treba da bude uključeno u relevantno zakonodavstvo, koje treba usvojiti i primeniti. Severna Makedonija trenutno vrši reviziju zakonodavnog okvira o upravljanju ljudskim resursima kroz reviziju Zakona o administrativnim službenicima i Zakona o zaposlenima u javnim službama i uvodi novi Zakon o najvišem menadžmentu. Novi okvir bi trebalo da unapredi upravljanje ljudskim resursima u celoj administraciji i doprineće da se obezbedi bolje poštovanje za zapošljavanje, unapređenja i otpuštanja zasnovana na zaslugama, uključujući i na nivou višeg rukovodstva. Predstavljeni su izveštaji o praćenju implementacije Strategije reforme javne uprave i Programa reforme upravljanja javnim finansijama. Državna komisija za sprečavanje korupcije (DKSK) nastavila je da se bavi slučajevima navodnog nepotizma, *kronizma* (imenovanja prijatelja i poznanika na funkcije) i političkog uticaja u procesu zapošljavanja zaposlenih u javnom sektoru i u postupku imenovanja članova nadzornih i upravnih odbora. Njegove nalaze i preporuke moraju sistematski pratiti relevantne institucije.

Pravosudni sistem Severne Makedonije ima određeni nivo pripremljenosti/umereno je pripremljen. Postignut je određeni napredak u pogledu implementacije strategije reforme pravosuđa, čime se dalje uzimaju u rešavanje preporuke Venecijanske komisije i Grupe viših eksperata o sistemskim pitanjima vladavine prava. I dalje su potrebni naponi da se osigura sistematska implementacija ažuriranog akcionog plana o strategiji reforme pravosuđa i strategijama ljudskih resursa za pravosuđe i tužilaštvo. Pravosudne institucije nastavljaju da primenjuju nova pravila za izbor, unapređenje, disciplinu i razrešenje sudija i tužilaca. Usvojen je veći deo podzakonskih akata revidiranog Zakona o Savetu javnih tužilaca. Važno je nastaviti sa sprovođenjem zakonskog okvira i strateških planova vezanih za reformu Sudskog saveta i Saveta javnih tužilaca. Novi nacrt zakona o Akademiji za sudije i tužioce trebalo bi da zadrži Akademiju kao jedinu ulaznu tačku u pravosuđe i tužilaštvo i da obezbedi pravičan i transparentan pristup ovim profesijama.

Severna Makedonija ima određeni nivo pripreme/umereno je pripremljena u **prevenciji i borbi protiv korupcije**. Određeni napredak je postignut, jer je zemlja nastavila da konsoliduje svoje iskustvo u istrazi, krivičnom gonjenju i suđenju u nekoliko slučajeva korupcije, uključujući i na visokom nivou, i ojačala svoj institucionalni okvir, posebno Državnu komisiju za prevenciju korupcije (SCPC) i tužioca za organizovani kriminal i korupciju (OCCPO). U aprilu 2021. godine, Parlament je usvojio Nacionalnu strategiju za prevenciju korupcije i sukoba interesa za period 2021.-2025 i srodni akcioni plan, konsolidujući posvećenost zemlje da spreči korupciju i sankcioniše koruptivno ponašanje. Predmeti koje je pokrenulo bivše Specijalno tužilaštvo (SPO) nastavili su da napreduju, čime je uspostavljena odgovornost za nezakonita prisluškivanja. Određeni broj predmeta je bio predmet prvostepenih presuda i otvarani su novi predmeti na osnovu istražnog materijala bivšeg Specijalnog tužilaštva. Državna komisija za sprečavanje korupcije bila je proaktivna u sprečavanju korupcije i otvorila je nekoliko slučajeva, uključujući i protiv visokih zvaničnika. Državnoj komisiji su dodeljene nove prostorije. Ipak, treba nastaviti sa naporima na poboljšanju njegovog funkcionisanja, posebno izdvajanjem dodatnih sredstava za zapošljavanje stručnog osoblja.

Zemlja ima određeni nivo pripremljenosti u **borbi protiv organizovanog kriminala**. Zakonodavni okvir je uglavnom u skladu sa evropskim standardima i naponi na implementaciji strategija protiv organizovanog kriminala moraju se nastaviti. Određeni napredak je postignut na operativnom nivou, ali je potrebno učiniti više da se poboljša efikasnost organa za sprovođenje zakona u borbi protiv određenih oblika kriminala, kao što su pranje novca i finansijski kriminal. Koordinacija je i dalje ključna za sve aktere uključene u borbu protiv organizovanog kriminala.

Postignut je određeni napredak u **borbi protiv terorizma i sprečavanju/suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu** u skladu sa ciljevima postavljenim u Zajedničkom akcionom planu za borbu protiv terorizma za zapadni Balkan i bilateralnom implementacionom aranžmanu. Nacionalni plan za reintegraciju, resocijalizaciju i rehabilitaciju stranih boraca povratnika i članova njihovih porodica usvojen je u junu 2020. godine, u cilju implementacije identifikovanih prioriteta za sprečavanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije.

Zakonski okvir o zaštiti **osnovnih prava** u velikoj meri je u skladu sa evropskim standardima. Zakon o sprečavanju i zaštiti od diskriminacije i Komisija za sprečavanje i zaštitu od diskriminacije su na snazi. Proces deinstitutionalizacije je napravio stvarni napredak i skoro sva dotična deca su preseljena u brigu u zajednici. Ministarstvo rada i socijalne politike ulaže u usluge zajednice, uključujući podršku. Pravni okvir za zaštitu osnovnih prava je u velikoj meri u skladu sa evropskim standardima. Na snazi su Zakon o sprečavanju i zaštiti od diskriminacije i Komisija za sprečavanje i zaštitu od diskriminacije. Proces deinstitutionalizacije je napravio stvarni napredak i skoro sva dotična deca su premeštena na

brigu u zajednici. Ministarstvo rada i socijalne politike ulaže u usluge u zajednici, uključujući podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja. Donošenjem Zakona o prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uz međustranačku podršku, postignut je značajan napredak. Uočena su poboljšanja u pogledu rodne ravnopravnosti i ženskih prava, iako su žene među kategorijama koje su najteže pogođene pandemijom. Preporuke evropskih i međunarodnih tela za ljudska prava, posebno u pogledu tretmana pritvorenih i osuđenih lica, moraju se u potpunosti sprovesti bez odlaganja. Za zemlju je takođe važno da unapredi primenu Zakona o govoru mržnje i Nacionalnog akcionog plana za sprovođenje odredbi Istambulske konvencije. Mehanizam civilnog spoljnog nadzora nad policijom nije u potpunosti funkcionalan, a odsustvo istinski nezavisnih istražitelja ometa napore da se pozabave policijskom nekažnjivosti i efikasnom krivičnom gonjenju. Zemlja treba da nastavi da poboljšava situaciju u zatvorima i dalje povećava alternative pritvoru za žrtve rodno zasnovanog nasilja. Značajan napredak postignut je usvajanjem Zakona o prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uz međustranačku podršku. Uočeno je poboljšanje u pogledu rodne ravnopravnosti i ženskih prava, iako su žene među kategorijama koje su najteže pogođene pandemijom. Preporuke evropskih i međunarodnih tela za ljudska prava, posebno u pogledu tretmana pritvorenih i osuđenih lica, moraju se u potpunosti sprovesti bez odlaganja. Za zemlju je takođe važno da unapredi primenu zakona o govoru mržnje i nacionalnog akcionog plana za primenu odredbi Istambulske konvencije. Mehanizam civilnog spoljnog nadzora nad policijom nije u potpunosti funkcionalan, a odsustvo istinski nezavisnih istražitelja ometa napore da se pozabavi policijskom nekažnjivosti i efikasnom krivičnom gonjenju. Zemlja treba da nastavi da poboljšava situaciju u zatvorima i da dalje povećava alternative pritvoru.

Severna Makedonija je postigla određeni nivo pripremljenosti/umereno je pripremljena u oblasti **slobode izražavanja**. Sve u svemu, ostvaren je ograničen napredak tokom perioda izveštavanja. Opšti kontekst je povoljan za slobodu medija i omogućava kritičko medijsko izveštavanje, iako je došlo do povećanih tenzija tokom krize COVID-19. Napore na samoregulaciji treba nastaviti i pratiti konkretni rezultati za unapređenje profesionalnih standarda novinarstva. Treba obezbediti veću transparentnost u medijskom oglašavanju od strane državnih institucija i političkih partija. Vlasti treba da povećaju svoje napore da reformišu javni servis, obezbeđujući njegovu nezavisnost i finansijsku održivost. Javni servis je usvojio petogodišnju strategiju razvoja, ali je proces reformi otežan zbog kašnjenja u imenovanju članova njegovog upravnog saveta i saveta Agencije za audio i audio-vizuelne medijske usluge. Kriza COVID-19 imala je snažan ekonomski uticaj na medijski sektor, posebno na regionalne i lokalne aktere. Mediji su uključeni u paket pomoći, ali radna prava novinara tek treba da se pozabave.

Što se tiče **regionalne saradnje**, zemlja je zadržala dobre odnose sa drugim zemljama u procesu proširenja i zadržala svoj angažman u regionalnim inicijativama. Postojeće bilateralne sporazume, uključujući Prespanski sporazum između Severne Makedonije i Grčke, kao i Ugovor o prijateljstvu, dobrosusedstvu i saradnji sa Bugarskom, sve strane moraju da sprovode u dobroj veri.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Severna Makedonija je postigla određeni napredak i na dobrom je nivou pripreme za razvoj funkcionalne tržišne ekonomije. Teško pogođena pandemijom, privreda je 2020. godine pala u recesiju. Postepeni oporavak krenuo je od proleća 2021. Vlada je primenila snažan fiskalni odgovor kako bi ublažila uticaj krize na domaćinstva i preduzeća. Fiskalni deficit je porastao na 8,2% BDP-a u 2020. godini, dok je nivo javnog duga naglo porastao na 60,2% BDP-a, jer su morale biti pokrivenne dodatne potrebe za finansiranjem. Kapitalni rashodi su smanjeni u rebalansu budžeta kako bi se stvorio prostor za transferna plaćanja u vezi sa krizom, ali su i dalje bili u velikoj meri nedovoljno izvršeni. Vlasti

su preduzele neke dodatne mere za poboljšanje fiskalne transparentnosti, iako potpuno operativan registar državne pomoći tek treba da bude razvijen. Ostvaren je mali napredak u poboljšanju mobilizacije i prikupljanja prihoda, kao i upravljanja javnim investicijama, uključujući i kroz jači okvir za javno-privatna partnerstva. Novi organski zakon o budžetu, za koji se očekuje da će značajno poboljšati fiskalno upravljanje, parlament tek treba da usvoji, a njegova primena kasni. Podstaknut regulatornim ublažavanjem, finansijski sektor je ostao jak, a kreditiranje privatnog sektora konstantno. Poslovno okruženje je i dalje ometano velikom veličinom sive ekonomije.

Severna Makedonija je postigla određeni napredak u ispunjavanju prošlogodišnjih preporuka i umereno je spremna da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije. Integracija sa EU u trgovini i investicijama ostala je ukorenjena i tokom pandemije. Na nivo i strukturu trgovinske i proizvodne proizvodnje uticala su blokada i prekidi u lancu snabdevanja, kako u zemlji tako i u zemljama trgovinskim partnerima. Struktura industrije se kontinuirano poboljšava. Pogoršanje produktivnosti rada i konkurentnosti u cenama u 2020. u velikoj meri odražava ekonomski uticaj pandemije i vladinih mera za zadržavanje radnih mesta. Nastavni planovi i programi stručnog obrazovanja (VET) su poboljšani. Ipak, nedostatak veština, koji odražava nedostatke u obrazovnim programima, nedostatke u kapitalnim investicijama i ograničenu integraciju domaćih firmi u globalne lance snabdevanja ograničavaju potencijalni rast. Digitalizacija privrede napreduje.

Što se tiče sposobnosti da preuzme obaveze članstva, Severna Makedonija je umereno pripremljena u većini oblasti koje pokriva **Klaster 2 na unutrašnjem tržištu**, a to su slobodno kretanje roba, usluga i kapitala, intelektualna svojina i politika konkurencije. U međuvremenu, zemlja ima dobar nivo pripreme za zakon o preduzećima, iako je još uvek u ranoj fazi kada je u pitanju sloboda kretanja radnika. Severna Makedonija je u izveštajnom periodu ostvarila ograničen ili nikakav napredak u svim oblastima, osim u oblasti slobodnog kretanja kapitala, prava kompanija i intelektualne svojine gde je ostvarila određeni napredak. Sve u svemu, potreban je veći napredak u narednoj godini u oblastima koje pokriva ovaj klaster jer je to relevantno za pripreme Severne Makedonije da ispuni zahteve unutrašnjeg tržišta EU i za razvoj zajedničkog regionalnog tržišta.

Sve u svemu, Severna Makedonija je umereno pripremljena u većini oblasti koje pokriva Klaster 3 o konkurentnosti i inkluzivnom rastu, uključujući informaciono društvo i medije, oporezivanje, preduzetničku i industrijsku politiku, obrazovanje i kulturu i ekonomsku i monetarnu politiku. Međutim, potrebni su dodatni naponi da se ova područja dovedu do većeg stepena pripremljenosti. Ima dobar nivo pripremljenosti u oblastima nauke i istraživanja i carinske unije. Određeni napredak je postignut u većini ovih oblasti. Potrebno je uložiti više napora, posebno u oblastima u kojima je postignut ograničen napredak, kao što su informaciono društvo i mediji, nauka i istraživanje, kao i obrazovanje i kultura.

Što se tiče Klastera 4 na Zelenoj agendi i održivom povezivanju, Severna Makedonija ima dobar nivo pripremljenosti u trans-evropskim mrežama. Umereno je pripremljen za saobraćajnu politiku i energetiku i kao neki nivo pripreme za životnu sredinu i klimatske promene. Severna Makedonija aktivno učestvuje na sastancima Transportne zajednice i Energetske zajednice. Ima visok nivo usklađenosti sa Ugovorom o Energetskoj zajednici, posebno u pogledu električne energije. Kao i ceo zapadni Balkan, Severna Makedonija je usvojila Zelenu agendu za zapadni Balkan na samitu u Sofiji u decembru 2020. Ove godine je postignut određeni napredak u energetskom sektoru, posebno u pogledu napretka ka usvajanju Nacionalnog energetskog i klimatskog plana. Međutim, ostvaren je ograničen napredak u oblasti transporta, životne sredine i klimatskih promena. Severna Makedonija treba da značajno

pojača svoje ambicije da pravilno implementira pravne tekovine EU, poglavlja 14 i 27. Ovi naponi će povećati efikasnost Ekonomskog i investicionog plana i ubrzati implementaciju Zelene agende za zapadni Balkan. Potrebno je ojačati administrativne kapacitete u svim sektorima. Pored toga, strategije, akcioni planovi i zakonodavstvo u ovim sektorima treba da budu koherentni sa principima i prioritetima Zelene agende i da obezbede konzistentnost između relevantnih sektorskih dokumenata. Severna Makedonija je umereno pripremljena u većini oblasti **Klastera 5 za resurse, poljoprivredu i koheziju**. Ima dobar nivo pripremljenosti u oblasti bezbednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike i u ranoj je fazi pripreme u finansijskim i budžetskim odredbama. U izveštajnom periodu ostvaren je dobar napredak u oblasti bezbednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike i određeni napredak u poljoprivredi i ruralnom razvoju. Međutim, potrebni su dalji naponi, posebno u oblastima u kojima je postignut ograničen napredak ili nikakav napredak, kao što su ribarstvo, regionalna politika i koordinacija sistemskih instrumenata, kao i finansijskih i budžetskih odredbi.

Severna Makedonija je umereno pripremljena u oblastima koje pokriva **Klaster 6 o spoljnim odnosima** i ostvarila je određeni napredak tokom perioda izveštavanja. U svojoj zajedničkoj komercijalnoj politici, Severna Makedonija je nastavila sa naporima da koordinira svoje pozicije i blisko uskladi svoju komercijalnu politiku sa politikom EU, uključujući i STO. Međutim, nije postignut napredak u razvojnoj politici i humanitarnoj pomoći. Severna Makedonija je umereno pripremljena u oblasti zajedničke spoljne, bezbednosne i odbrambene politike. Zemlja je povećala svoju usklađenost sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU na 96% i svoje učesće u misijama i operacijama EU za upravljanje krizama.

Severna Makedonija ostaje na jednoj od glavnih tranzitnih ruta za kretanje migracija. Zemlja nastavlja da igra konstruktivnu ulogu u upravljanju **mešovitim migracionim tokovima**. Efikasno saraduje sa susednim zemljama i državama članicama EU, uključujući i gostujuće službenike iz država članica EU na terenu. Nastavljeni su naponi da se obezbede osnovni životni uslovi i usluge za sve migrante koji borave u zemlji. Registracija migranata i adekvatno profilisanje osetljivo na zaštitu su poboljšani, ali ih je potrebno sprovesti na sistematičniji način. Sporazum o statusu sa EU, koji bi omogućio raspoređivanje stalnog korpusa Evropske agencije za graničnu i obalsku stražu (Frontex) u zemlji, još nije potpisan zbog bilateralnog pitanja. Zemlja bi trebalo da zauzme metodičniji pristup borbi protiv krijumčarenja migranata.

Albanija

Što se tiče **političkih kriterijuma**, opšti izbori su održani 25. aprila 2021., nakon međustranačkog sporazuma od 5. juna 2020. koji je doveo do široke izborne reforme, u skladu sa preporukama OEBS/ODIHR. Elektronska identifikacija birača sprovedena je na 97% biračkih mesta, dok je elektronsko glasanje i elektronsko brojanje uspešno sprovedeno na 32 biračka mesta u Tirani. Konačna procena OEBS/ODIHR pokazala je da su izbori generalno dobro organizovani. Nova izborna administracija zadobila je poverenje većine zainteresovanih strana. Ostala je zabrinutost u vezi sa zloupotrebom javnih resursa ili zvaničnih funkcija, navodima o kupovini glasova i curenjem osetljivih ličnih podataka koji pokrivaju političke preferencije građana. Ovi slučajevi se istražuju. Parlament je nastavio da radi pod ograničenjima koja su uvedena zbog pandemije. Što se tiče reformi orijentisanih na EU, Parlament je usvojio niz značajnih zakona, u oblastima kao što su azil, popis stanovništva i efikasnost pravosuđa. Tokom izveštajnog perioda, vlada je zadržala fokus na reformama koje su potrebne za put zemlje ka EU, uprkos izazovu rešavanja negativnih društvenih i ekonomskih uticaja pandemije COVID-19. U novom zakonodavnom telu, većina i opozicija će morati da unaprede politički dijalog i da rade zajedno sa svim delovima društva na daljem unapređenju reformske agende EU i pristupnih pregovora. Koordinaciju unutar administracije treba poboljšati, posebno u pogledu EU integracija. Reformu teritorijalne administracije treba dalje

konsolidovati kao deo šire agende decentralizacije. Ovo je posebno neophodno kako bi se garantovala lokalna fiskalna autonomija i osnažile opštine da pružaju kvalitetne javne usluge. Ostvaren je ograničen napredak u sprovođenju mape puta za stvaranje povoljnog okruženja za civilno društvo. Ipak, albansko civilno društvo je bilo u mogućnosti da pruži podršku i usluge najugroženijim ljudima pogođenim pandemijom COVID-19.

Albanija je umereno spremna za reformu svoje **javne uprave**. Ostvaren je određeni napredak u izgradnji kapaciteta u resornim ministarstvima za sprovođenje procene uticaja propisa, usvajanje smernica za javne konsultacije, uspostavljanje IT sistema za integrisano planiranje, povećanje stope implementacije Nacionalnog plana evropskih integracija, povećanje broja e-usluge, i završetak faze testiranja za automatizaciju sistema platnog spiska. Implementacija strategije reforme javne uprave (PAR) 2015-2022 i reformi upravljanja javnim finansijama (PFM) 2014-2022 je nastavljena uprkos uticaju pandemije.

Albanski **pravosudni sistem** je takođe umereno pripremljen. Albanija je nastavila da sprovodi sveobuhvatnu reformu pravosuđa, što je rezultiralo dobrim napretkom. Konkretno, dostigla je važnu prekretnicu krajem 2020. godine, imenovanjem troje novih sudija u Ustavni sud. Sa sedam sudija na funkciji, Ustavni sud je povratio svoj neophodan kvorum od najmanje šest članova za održavanje plenarnih sednica, čime je bio u potpunosti operativan i *ispunio povezani neispunjeni uslov za prvu međuvladinu konferenciju, koji se i dalje ispunjava*. Ustavni sud je počeo da u potpunosti obavlja svoje funkcije, uključujući i odlučivanje o ustavnim sporovima između državnih institucija o odgovarajućim nadležnostima. Takođe je nastavljen napredak u pogledu imenovanja u Visoki sud. Viši sud je ponovo imao kvorum u martu 2020. Sa unapređenjem od strane Visokog saveta sudstva šest novih sudija u martu i julu 2021. godine, on je dostigao devet sudija u radu, što ga čini u potpunosti operativnim – *uslov za prvu MVK, koji nastavlja da biva ispunjen*. Očekuju se dalja imenovanja u Višem sudu. Skupština usvojila amandmane na deset zakona u cilju daljeg jačanja efikasnosti pravosudnog sistema i njegovog kapaciteta za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Privremena ponovna evaluacija svih sudija i tužilaca (**proces provere, eng: „vetting“**) je napredovala konstantno, nastavljajući da daje opipljive rezultate - *uslov za prvu međuvladinu konferenciju (MVK/IGC), koji se i dalje ispunjava*. Pod okriljem Evropske komisije, Međunarodna posmatračka operacija je nastavila da nadgleda proces. Do 15. septembra 2021. institucije za proveru su završile 437 predmeta u prvom stepenu, uključujući sve prioritete spise. Od 437 odluka, 298 su konačne (tj. nakon žalbe). Sve u svemu, 62% do sada obrađenih dosijea provere rezultiralo je otpuštanjima i otkazima uglavnom zbog ostavki procenjivača. Od institucija za proveru se očekuje da nastave da upućuju tužilaštvu sve slučajeve u kojima postoje indicije za krivična dela.

Specijalizovana struktura za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala (SPAK), koja se sastoji od **Specijalnog tužilaštva (SPO)** i **Nacionalnog istražnog biroa (NBI)**, je operativna - *uslov za prvu MVK, koji nastavlja da se ispunjava*. Dok je budžetom za 2021. predviđeno imenovanje 20 tužilaca, SPO je postigao prvi cilj od 15 tužilaca, uključujući ovde i glavnog specijalnog tužioca. Prvi krug regrutovanja za NBI istražitelje rezultirao je imenovanjem 28 istražitelja, koji su, nakon intenzivnog programa obuke, sada operativni. Drugi krug za regrutovanje dodatnih 32 istražitelja otvoren je u aprilu 2021. i očekuje se da će biti okončan pre kraja godine.

Albanija ima određeni nivo pripreme u **borbi protiv korupcije**. Postigla je izvestan napredak u jačanju borbe protiv korupcije – *uslov za prvu MVK, koji se i dalje ispunjava*. Sve u svemu, implementacija Međusektorske strategije protiv korupcije je na pravom putu. Iako je provera članova pravosuđa administrativni proces, ona daje rezultate u borbi protiv korupcije jer se sudije i tužioci razrešeni proverom privode pravdi. Albanija je uložila dalje napore da stvori

solidne rezultate u borbi protiv korupcije, iako je to i dalje cilj koji zahteva političku volju i dalje strukturisane i dosledne akcije. Presude u slučajevima koji uključuju visoke zvaničnike i dalje ostaju ograničeni, podstičući kulturu nekažnjivosti na višim nivoima države. Specijalizovane strukture za borbu protiv korupcije (SPAK i sudovi za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala) trebalo bi da značajno ojačaju ukupni kapacitet zemlje da istražuje i krivično goni korupciju. Sve u svemu, korupcija je rasprostranjena u mnogim oblastima javnog i poslovnog života i ostaje pitanje koje izaziva ozbiljnu zabrinutost.

Albanija ima određeni nivo pripreme u **borbi protiv organizovanog kriminala**. Postigla je dobar napredak u ispunjavanju prošlogodišnjih preporuka. Postigla je opipljive rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala, uključujući jačanje saradnje sa državama članicama EU i Evropolom – uslov za prvu Međunarodnu konferenciju, koji se i dalje ispunjava. Zemlja je nastavila da sprovodi akcioni plan Grupe za finansijsku akciju (FATF) za poboljšanje efikasnosti u oblasti borbe protiv pranja novca i paket privremenih preventivnih mera za jačanje kapaciteta za borbu protiv kriminalnih organizacija (Operacija sila zakona) tokom cele godine. Razmena kvalitativnih informacija i zajedničke policijske operacije koje uključuju međunarodne partnere dodatno su intenzivirane. Albanija je nastavila da pokazuje svoju posvećenost suzbijanju proizvodnje i krijumčarenja droge, pošto je nastavljeno praćenje situacije od strane službi za sprovođenje zakona država članica EU. Novi specijalizovani sistem protiv organizovanog kriminala i korupcije omogućava pojačanu saradnju policije i tužilaštva. Finansijske istrage treba da prate sistematski krivični postupak. Potrebno je nastaviti napore da se poveća broj krivičnih gonjenja i pravosnažnih presuda, posebno na visokom nivou. Albanija je usvojila novu **međusektorsku strategiju i akcioni plan za borbu protiv terorizma** u decembru 2020. godine i postigla je veoma dobar napredak u sprovođenju bilateralnog aranžmana sa EU o operacionalizaciji Zajedničkog akcionog plana za borbu protiv terorizma za zapadni Balkan. Potrebno je više napora u borbi protiv sajber kriminala, trgovine ljudima i pranja novca.

Što se tiče **osnovnih prava**, Albanija je u skladu sa međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima i ratifikovala je većinu međunarodnih konvencija koje se odnose na zaštitu osnovnih prava. Albanija je nastavila sa naporima da ispuni svoje obaveze prema ovim instrumentima. Što se tiče usvajanja preostalog podzakonskog akta koji se odnosi na Okvirni zakon o zaštiti nacionalnih manjina iz 2017. godine, donela je dodatni podzakonski akt o obrazovanju manjina u decembru 2020. godine, čime je broj usvojenih podzakonskih akata porastao na osam. Preostalo zakonodavstvo za sprovođenje, uključujući samo-identifikovanje i upotrebu manjinskih jezika, tek treba da bude usvojeno. U toku su naponi da se sprovede sveobuhvatna reforma zemljišnog sektora i da se konsoliduju imovinska prava. Usvojen je zakon o popisu stanovništva. Albanija ima određeni nivo pripremljenosti / umereno je pripremljena u oblasti **slobode izražavanja**. Nije bilo napretka tokom ovog izveštajnog perioda. Atmosfera verbalnih napada, kampanja klevetanja i zastrašivanja novinara nije poboljšana. Tenzije između političkih aktera i novinara su porasle tokom krize COVID-19 i u kontekstu parlamentarnih izbora. Prijavljeni napadi na novinare nisu doveli do pravosnažnih presuda. Potrebno je obezbediti samoregulisanje u Internet medijima. Koraci da bi audio-vizuelni regulatorni organ postao potpuno operativan potrebno je preduzeti na način koji obezbeđuje njegovu nezavisnost i legitimitet. Nezavisnost javnog servisa, profesionalne standarde i finansijsku održivost treba ojačati. Nakon nepovoljnog mišljenja Venecijanske komisije i širokih kritika na nacrt izmena i dopuna zakona o medijima u cilju regulisanja Internet medija i nekih aspekata klevete, predstavnici vladajuće većine javno su se obavezali da će svaki novi zakon o medijima biti u skladu sa Preporuke Venecijanske komisije i dostavljene na konsultacije sa medijskim organizacijama. Vlada je ponovo razmotrila to pitanje i Skupština se nije vratila na to pitanje. Parlament i vlada koji su rezultat izbora 25. aprila moraju podržati obavezu da osiguraju da sve

moгуće izmene zakona o medijima budu u skladu sa mišljenjem Venecijanske komisije i podvrgnute odgovarajućim konsultacijama.

Što se tiče **rodne ravnopravnosti**, implementacija nacionalne strategije i akcionog plana 2016-2020. o rodnoj ravnopravnosti bila je otežana stalnim nedostatkom u finansiranju. Nova strategija o rodnoj ravnopravnosti 2021.-2030 usvojena je u junu 2021. Albanija treba da uloži napore da obezbedi adekvatno državno finansiranje za njeno sprovođenje na centralnom i lokalnom nivou. Takođe su potrebni naponi kako bi se osiguralo da sve nacionalne strategije na centralnom i lokalnom nivou budu rodno integrisane i da primenjuju rodno odgovorno budžetiranje.

Što se tiče **migracija**, pravni okvir o migracijama je u velikoj meri usklađen sa pravnim tekovinama EU, ali ga je potrebno ažurirati u skladu sa nedavnim razvojem događaja. U februaru 2021. Albanija je usvojila novi zakon o azilu. Strategije o integrisanom upravljanju granicom i dijaspori su usvojene 2020. Nastavljeno je sa sprovođenjem nacionalne strategije migracija i akcionog plana za 2019-2022, pružajući jasan okvir za upravljanje i koordinaciju migracionih tokova, a Komisija je izdala četiri izveštaja o praćenju. Uprkos zatvaranju granice u periodu od marta do maja 2020. godine, Albanija je nastavila da doživljava sve veći priliv neregularnih migranata, uglavnom iz Grčke i koji napuštaju Albaniju nakon nekoliko dana, na putu ka drugim zemljama EU. Broj neregularnih migranata uhapšenih u Albaniji u 2020. porastao je za 13 odsto u odnosu na 2019.

Broj **albanskih državljana koji su podneli zahtev za azil** u zemljama članicama EU smanjen je za 66 odsto u 2020. u odnosu na 2019. godinu, sa 20.415 na 6.935 zahteva, pokazuju podaci Eurostata. Pandemija COVID-19 je u velikoj meri doprinela ovom oštrm padu, ali se može primetiti da je prosečno smanjenje prijave iz ostatka sveta u EU znatno manje (-33%). „Stopa priznavanja“ u 2020. bila je oko 4,4% u poređenju sa 5,3% u 2019. Kako su aplikacije dostigle vrhunac u 2017. u najugroženijoj državi članici, broj aplikacija je pao sa 12.130 u 2017. na 2.985 u 2020. godini. su raspoređeni u EU, a oficir za vezu EU radi u Tirani kako bi pomogao u proverama izlaska. Pitanje da albanski državljani podnose neosnovane zahteve za azil državama članicama EU i zemljama Šengena i dalje zahteva značajne napore albanskih vlasti. Pored informativnih kampanja, nastavljene su temeljne granične provere, podizanje svesti o pravima i obavezama u okviru bezviznog režima, identifikovanje i rešavanje osnovnih uzroka, dijalog i saradnja sa najugroženijim zemljama. Komisija veoma pažljivo prati trend u okviru mehanizma praćenja nakon liberalizacije viznog režima.

U pogledu **ekonomskih kriterijuma**, Albanija je postigla određeni napredak i umereno je pripremljena u smislu razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Pogođen dvostrukim šokom od zemljotresa u novembru 2019. i pandemije COVID-19, BDP se smanjio 2020. godine, iako manje nego što se očekivalo. Domaća blokada izazvana pandemijom i međunarodna ograničenja putovanja naneli su značajne gubitke turističkom i proizvodnom sektoru, ali je privreda počela da se oporavlja u drugoj polovini godine. U okviru ograničenog raspoloživog prostora za fiskalnu i monetarnu politiku, vlada i centralna banka su preduzele brze i odgovarajuće mere za podršku poslovanju, domaćinstvima i zdravstvenom sektoru. Ovo je ublažilo uticaj na tržište rada i održalo makroekonomsku i stabilnost finansijskog sektora. Takođe je povećao odnos javnog duga i deficita i povećao ranjivost zemlje na spoljne šokove. Suočavanje sa dvostrukim šokom proširilo je kapacitet administracije, ali je u velikoj meri održalo kontinuitet poslovanja, a nastavljen je rad na većini tekućih reformi i zakonodavnih inicijativa.

Albanija je postigla određeni napredak i ima određeni nivo pripreme u svom **kapacitetu da se nosi sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama** unutar EU. Ona je poboljšala energetska i transportnu infrastrukturu, upotrebu digitalne komunikacije i rezultate

obrazovanja, ali ostaju značajne praznine u poređenju sa regionalnim i evropskim kolegama. Konkurentnost Albanije je ometena nedostatkom preduzetničkog i tehnološkog znanja, značajnim nivoima neformalnosti, nezadovoljenim investicionim potrebama u ljudski i fizički kapital i niskom potrošnjom na istraživanje i razvoj. Prethodno postojeće i značajne praznine u veštinama i obrazovanju verovatno su se povećale zbog karantina vezanih za COVID-19 i učenja na daljinu, koje nije dostupno svima. Regionalna integracija i izvoz su porasli, ali su ostali ispod potencijala. Nedostatak proizvodne i geografske diversifikacije u albanskom izvozu povećava njenu ranjivost na spoljne šokove.

U oblasti **javnih nabavki**, gde je Albanija umereno pripremljena, zemlja je postigla dobar napredak, posebno usvajanjem novog zakona o javnim nabavkama. Što se tiče **statistike**, gde je Albanija takođe umereno pripremljena, ostvarila je određeni napredak u usklađivanju sa standardima ESA 2010, bržem objavljivanju i usvajanju Zakona o popisu stanovništva. Albanija je umereno pripremljena u većini oblasti u vezi sa **finansijskom kontrolom**, gde je zemlja postigla određeni napredak, posebno u pogledu javne interne finansijske kontrole i eksterne revizije.

Albanija je umereno pripremljena u većini oblasti **unutrašnjeg tržišta**, odnosno slobodnom kretanju roba, usluga i kapitala, politici konkurencije i finansijskim uslugama. Postigla je određeni napredak posebno usvajanjem zakona o obaveznom osiguranju u transportu i daljem usklađivanju bankarskog zakonodavstva, ali Komisija za državnu pomoć treba da bude nezavisna i da ima dovoljno resursa. Pripreme za zaštitu potrošača i zdravlja su u ranoj fazi, jer zemlja nije postigla napredak u zdravlju osim odgovora na COVID-19. Albanija treba da primeni pristup jednog zdravlja i da obezbedi da svi imaju kvalitetnu zdravstvenu zaštitu. Ovaj klaster politika je ključan za pripreme Albanije da ispuni zahteve unutrašnjeg tržišta EU i od velikog je značaja za ranu integraciju i razvoj zajedničkog regionalnog tržišta.

Albanija je postigla umeren nivo pripremljenosti u mnogim oblastima povezanim sa **konkurentnošću i inkluzivnim rastom**, a to su informaciono društvo i mediji, oporezivanje, ekonomska i monetarna politika, preduzetnička i industrijska politika, obrazovanje i kultura i carinska unija. Država ima određeni nivo pripremljenosti u socijalnoj politici i zapošljavanju, kao i u nauci i istraživanjima. Albanija je postigla određeni napredak, posebno sa Strategijom pametne specijalizacije i u svom učešću u istraživačkom programu Horizont 2020., ali napredak je bio ograničen u oblasti ekonomske i monetarne politike i carinske unije tokom perioda na koji se ovaj izveštaj odnosi. Socio-ekonomske reforme moraju se sprovesti kako bi se pomoglo u rešavanju postojećih sistemskih slabosti, niske konkurentnosti, visoke nezaposlenosti i uticaja pandemije.

Albanija je umereno pripremljena u većini oblasti koje se odnose na **Zelenu agendu i održivo povezivanje**, odnosno na trans-evropske mreže, energetiku, životnu sredinu i klimatske promene. Ima određeni nivo pripremljenosti u oblasti saobraćajne politike. Zemlja je postigla određeni napredak u većini oblasti, posebno kroz revidirano planiranje transporta i energetske povezanosti. Potrebno je uložiti više napora da se poboljša rad brodova pod albanskom zastavom i da se sprovedu energetske i ekološke zakoni, ne samo u zaštićenim područjima. Zelena tranzicija i održiva povezanost su ključni za ekonomsku integraciju u regionu i sa Evropskom unijom, olakšavajući prekograničnu trgovinu unutar regiona i stvarajući stvarne koristi za preduzeća i građane. Ovaj klaster i dotične reforme imaju značajne veze sa Programom ekonomskih reformi Albanije, Ekonomskim i investicionim planom Komisije i Zelenom agendom za zapadni Balkan koju je Albanija podržala u decembru 2020. godine.

Albanija ima određeni nivo pripremljenosti u većini oblasti povezanih sa **resursima, poljoprivredom i kohezijom**, naime poljoprivreda i ruralni razvoj, bezbednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, ribarstvo i finansijske i budžetske odredbe. Umereno je

pripremljen u pogledu regionalne politike i koordinacije sistemskih instrumenata. Albanija je postigla dobar napredak u oblasti ribarstva, nakon što je ponovo aktivirala sistem za praćenje plovila (VMS). Postigla je određeni napredak u finansijskim i budžetskim odredbama, o poljoprivredi i ruralnom razvoju i bezbednosti hrane, veterinarskoj i fitosanitarnoj politici, ali je potrebno uspostaviti registar farmi. Postigla je ograničen napredak u regionalnoj politici i koordinaciji instrumenata sistemskog finansiranja. U tom smislu, potrebno je poboljšati međuagencijsku koordinaciju za pretpristupnu pomoć, a treba se pozabaviti pitanjima u vezi sa strateškim planiranjem, implementacijom i kapacitetom praćenja infrastrukturnih projekata u okviru Ekonomskog i investicionog plana.

Albanija je dostigla dobar nivo pripremljenosti u pogledu **spoljnih odnosa, spoljne bezbednosti i odbrane**. Što se tiče pregovaračkog poglavlja o spoljnim odnosima, Albanija je napravila dobar napredak i dostigla dobar nivo pripreme, ne samo usvajanjem i ratifikacijom dodatnih protokola uz Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini i sertifikacijom prvih ovlašćenih ekonomskih operatera (AEO). Radila je na proširenju zelenih traka/koridora sa državama članicama EU. Zemlja je takođe donela mere politike za humanitarnu pomoć i razvojnu pomoć. Zemlja je uspešno predsedavala organizacijom CEFTA. Što se tiče zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU, ona je nastavila da održava punu usklađenost sa svim relevantnim odlukama i deklaracijama EU. Zemlja je predsedavala OEBS-om 2020. godine, demonstrirajući svoju posvećenost multilateralnoj saradnji. Albanija je nastavila da učestvuje u misijama i operacijama EU za upravljanje krizama.

Bosna i Hercegovina

Što se tiče **političkih kriterijuma**, zakonodavna i izvršna vlast su imale nizak učinak zbog političke polarizacije i poremećaja izazvanih pandemijom. Vlada entiteta Federacije još uvek deluje u ulozi privremene. Ustav Bosne i Hercegovine i dalje krši Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (ECHR), nakon slučaja Sejdić-Finci i srodnih slučajeva. Međuagencijska radna grupa, za koju se očekuje da će raspravljati o izbornim i ustavnim reformama, osnovana je u maju 2021. Opštinski izbori održani su u Mostaru u decembru 2020. godine, prvi put od 2008. Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje sastao se i usvojio svoja pravila procedura u junu 2021., nakon petogodišnjeg zastoja. Inkluzivni proces izborne reforme, kroz istinski dijalog i u skladu sa evropskim standardima, koji bi eliminisao sve oblike nejednakosti i diskriminacije u izbornom procesu, je najvažniji. Nije postignut napredak u poboljšanju izbornog okvira u skladu sa evropskim standardima i obezbeđivanju transparentnosti finansiranja političkih partija. Bosna i Hercegovina tek treba da odgovori na preporuke Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE/ODIHR), Venecijanske komisije i Grupe država za borbu protiv korupcije Saveta Evrope (GRECO). Jedan broj odluka Ustavnog suda tek treba da se u potpunosti sprovede. Još uvek se čeka izrada nacionalnog programa za usvajanje zakonodavstva EU. Postignut je ograničen napredak u osiguravanju povoljnog okruženja za civilno društvo.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi priprema za **reformu javne uprave (RJU)**; određeni napredak je postignut usvajanjem akcionog plana za reformu javne uprave, kao i strategija za upravljanje javnim finansijama na svim nivoima vlasti. Zemlja treba da obezbedi profesionalnu i depolitizovanu državnu službu i koordinisan pristup kreiranju politike širom zemlje.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/ima određeni nivo priprema u pogledu svog **pravosuđa**. U ovom periodu nije postignut napredak u ovoj oblasti. Vlasti su preduzele ograničene mere kako bi odgovorile na nalaze Izveštaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava („Priebe izveštaj“). Amandmani na integritet treba da uđu u skupštinsku proceduru; njihovo usvajanje je ključno za uspostavljanje kredibilnog i rigoroznog sistema verifikacije finansijskih izveštaja nosilaca

pravosudnih funkcija. Uporni i evidentni znaci pogoršanja i dalje zahtevaju hitne mere za jačanje integriteta i vraćanje poverenja građana u pravosuđe. Nedostatak posvećenosti reformi pravosuđa od strane političkih aktera, i loše funkcionisanje pravosudnog sistema i dalje podrivaju uživanje prava građana i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/ima određeni nivo pripreme u prevenciji i **borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala**. Nije postignut napredak u ovoj oblasti tokom perioda izveštavanja; potrebna je hitna akcija da se usvoji zakonska regulativa o javnim nabavkama i sukobu interesa. Tokom pandemije, negativni efekti široko rasprostranjene korupcije i znaci političkog zarobljavanja nastavili su snažno da se manifestuju tokom pandemije, direktno utičući na dobrobit građana. Selektivno i netransparentno krivično gonjenje i sudsko praćenje slučajeva korupcije izaziva zabrinutost. Postoje sistemski nedostaci u operativnoj saradnji između agencija za sprovođenje zakona i veoma ograničena razmena obaveštajnih podataka. Policija je podložna političkom mešanju. Finansijske istrage i zaplena imovine su uglavnom neefikasne. Iako su preduzeti neki pripremni koraci, kontakt tačka za saradnju sa Europolom još nije operativna. Bosna i Hercegovina nije preduzela nikakve korake za uspostavljanje saradnje sa „Eurojust“-om. Zemlja treba da nastavi svoje napore u borbi protiv terorizma i trgovine drogom i da poveća svoje kapacitete za to.

Što se tiče **osnovnih prava**, dok je zakonodavni i institucionalni okvir uglavnom uspostavljen, Bosna i Hercegovina tek treba da usvoji sveobuhvatan strateški okvir. Potrebne su značajne reforme kako bi se osiguralo da svi građani budu u mogućnosti da ostvaruju svoja politička prava i kako bi se osiguralo nediskriminatorno, inkluzivno i kvalitetno obrazovanje za sve, uključujući i prevazilaženje prakse „dve škole pod jednim krovom“. Nije postignut napredak u garantovanju slobode izražavanja i medija, u zaštiti novinara od pretnji i nasilja obezbeđivanjem odgovarajućeg sudskog postupanja, niti u obezbeđivanju finansijske održivosti javnog radiodifuznog sistema. I dalje postoje izazovi u pogledu slobode okupljanja, posebno u entitetu Republika Srpska, gde su aktivisti bili izloženi zastrašivanju i sudskom procesiranju.

Neuspeh vlasti da uspostave održiv sistem **migracija** i azila doveo je do humanitarne krize u decembru 2020. Nakon velikog angažovanja i podrške EU, u Lipi je uspostavljen privremeni šatorski kamp kako bi pružio utočište svim osobama kojima je potrebna. Stalni višenamenski prihvatni centar gradi se u Lipi tokom 2021. godine. Bosna i Hercegovina je pojačala napore na poboljšanju upravljanja migracijama; potrebno je da obezbedi efikasnu koordinaciju, na svim nivoima, upravljanja granicom i kapaciteta upravljanja migracijama, kao i funkcionisanje sistema azila. Ovo zahteva pravednu raspodelu odgovornosti između svih entiteta i kantona, uključujući i smeštaj prihvatnih centara.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničen napredak i nalazi se u ranoj fazi uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije. Zemlja je preduzela mere za suzbijanje negativnih efekata pandemije COVID-19 na privredu i tržište rada. Centralna banka je preduzela značajne mere za unapređenje svojih analitičkih kapaciteta. Preduzeti su neki koraci da se ojača otpornost finansijskog sektora na šokove. Međutim, nije bilo značajnih mera za poboljšanje funkcionisanja tržišta proizvoda. Saradnja i koordinacija među zainteresovanim stranama u zemlji se dodatno pogoršala. Otpor entiteta *Republika Srpska* reformama u cijeloj zemlji u vezi sa pravnim tekovinama EU dodatno je usporio usklađenost zemlje sa kriterijumima za pristupanje EU. Kao rezultat toga, institucionalna struktura zemlje kao i njeno unutrašnje tržište ostaju fragmentirani. Nije postignuto nikakvo poboljšanje u pogledu vladavine prava i funkcionisanja nadzornih i regulatornih institucija širom zemlje. Ovo nastavlja da ometa poslovno okruženje u zemlji. Kvalitet javne potrošnje nije poboljšan, dok je javni sektor ostao neefikasan i predimenzioniran.

Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničen napredak i ostaje u ranoj fazi u pogledu kapaciteta da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u EU. Ukupni nivo kvaliteta obrazovanja je ostao nizak, dok su mere za unapređenje saobraćajne i energetske infrastrukture ostale nedovoljne. Obim sistemskog prilagođavanja je ograničen.

Bosna i Hercegovina je sveukupno u ranoj fazi/ima određeni nivo pripreme u pogledu svog nivoa pripremljenosti i sposobnosti da preuzme **obaveze koje proističu iz članstva u EU** i treba značajno ubrzati usklađivanje sa pravnim tekovinama EU i implementirati i provoditi relevantno zakonodavstvo. Tokom perioda na koji se izveštaj odnosi, postignut je ograničen napredak u različitim poglavljima pravnih tekovina EU.

Bosna i Hercegovina je nazadovala u oblasti **javnih nabavki**, gde je primenjivala preferencijalni tretman za domaće ponuđače u dodeli javnih ugovora tokom većeg dela izveštajnog perioda; izmene zakona o javnim nabavkama čekaju na usvajanje u Skupštini. Ograničen napredak je postignut u **statistici**, pošto pripreme za sledeći popis stanovništva i stanova jedva da su napredovale. Određeni napredak je postignut u pogledu javne interne **finansijske kontrole**, pri čemu su oba entiteta usvojila strategije.

Potrebni su krupni koraci za usklađivanje zakonodavnog okvira sa pravnim tekovinama EU na **unutrašnjem tržištu** (slobodno kretanje roba, usluga i kapitala, politika konkurencije i finansijske usluge). Bosna i Hercegovina je postigla određeni napredak samo u politici konkurencije, daljem usklađivanju zakona o državnoj pomoći sa zakonodavstvom EU, te u finansijskim uslugama. Ovaj klaster je ključan za pripreme Bosne i Hercegovine za potrebe unutrašnjeg tržišta EU i veoma je relevantan za ranu integraciju i razvoj zajedničkog regionalnog tržišta.

Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničen ili nikakav napredak u većini oblasti **konkurentnosti i inkluzivnog rasta** (informaciono društvo i mediji, oporezivanje, ekonomska i monetarna politika, preduzetnička i industrijska politika, obrazovanje i kultura, te carinska unija), gde je na početku fazi ili ima neki nivo pripreme. Ove oblasti imaju značajne veze sa Programom ekonomskih reformi zemlje. Socio-ekonomske reforme moraju se sprovesti kako bi se pomoglo u rešavanju postojećih sistemskih slabosti, niske konkurentnosti, visoke nezaposlenosti, kao i uticaja pandemije, što je dodatno povećalo njihovu hitnost. Određeni napredak je postignut usvajanjem politika o inkluzivnom obrazovanju, stručnom obrazovanju i obuci i preduzetničkom učenju.

Bosna i Hercegovina je ostvarila određeni ili ograničeni napredak u većini oblasti koje se odnose na **Zelenu agendu i održivu povezanost** (trans-evropske mreže, energija, okoliš i klimatske promene), gde je u ranoj fazi ili ima određeni nivo pripreme. Zemlja treba značajno da pojača svoje ambicije ka zelenoj tranziciji i uskladi svoje zakone o gasu i električnoj energiji sa pravnim tekovinama EU. Zelena tranzicija i održiva povezanost su ključni za ekonomsku integraciju u regionu i sa EU, olakšavajući prekograničnu trgovinu unutar regiona i stvarajući stvarne koristi za preduzeća i građane. Ovaj klaster i dotične reforme imaju značajne veze sa Programom ekonomskih reformi, Ekonomskim i investicionim planom i Zelenom agendom za zapadni Balkan.

Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u oblastima vezanim za **resurse, poljoprivredu i koheziju** (poljoprivreda i ruralni razvoj, sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, ribarstvo i finansijske i budžetske odredbe), gde je priprema uglavnom u ranoj fazi.

Bosna i Hercegovina ima određeni nivo priprema, ali nije postigla napredak u **spoljnim odnosima**. Zemlja treba da intenzivira napore za finaliziranje pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Bosna i Hercegovina se snažno ohrabruje da poboljša svoju usklađenost sa spoljnopolitičkim izjavama EU i restriktivnim merama, koja je značajno opala i dostigla 43%

do avgusta 2021. godine, što je zabrinjavajuće. Bosna i Hercegovina je nastavila aktivno učestvovati u **regionalnoj saradnji** i održavati dobrosusedske odnose.

Kosovo

Što se tiče **političkih kriterijuma**, najveći deo izveštajnog perioda obeležila je politička nestabilnost na Kosovu. Nakon vanrednih parlamentarnih izbora u februaru 2021. godine, nova vlada je preuzela dužnost, sa neviđeno jakom parlamentarnom većinom.

Tokom većeg dela izveštajnog perioda, zakonodavne aktivnosti su bile ograničene zbog ove političke nestabilnosti, uključujući reformske napore vezane za EU. Usvajanje druge faze Evropske reformske agende (ERA 2) i njenog akcionog plana, koje je usvojila Skupština u oktobru 2021. godine, i solidan fokus vlade, potvrdili su pozitivan trend obnovljene posvećenosti Kosova reformama u vezi sa EU.

Nakon što je odlukom Ustavnog suda iz decembra 2020. poništen izbor prethodne vlade u junu 2020. godine, Skupština je raspuštena i prevremeni izbori su održani u februaru 2021. Nakon ubedljive pobjede opozicionog saveza predvođenog strankom Vetevendosje, nova skupštinska većina odobrio novu vladu u martu 2021.

U novembru 2020. godine, Specijalno tužilaštvo je podiglo optužnicu protiv predsednika Kosova koji je na funkciji i uhapšen je po optužbama za ratne zločine i zločine protiv čovečnosti. Nakon toga je podneo ostavku na funkciju. Tadašnji predsednik Skupštine postao je vršilac dužnosti predsednika, u skladu sa Ustavom, pre nego što ga je novo zakonodavno telo izabralo da služi puni predsednički mandat u aprilu 2021.

Tokom većeg dela izveštajnog perioda, polarizovana politička atmosfera, nedostatak efektivne većine u vladi i nedostatak kvoruma ozbiljno su uticali na donošenje odluka u **Skupštini**. Postoji potreba da Skupština poboljša svoj regulatorni okvir, uključujući poslovnik. Skupština je ostala otvorena tokom pandemije, uz očuvanje mera zdravstvene zaštite.

Sve u svemu, parlamentarni **izbori** u februaru 2021. bili su dobro vođeni, transparentni i konkurentni, uprkos nekoliko nedostataka. Izbornom procesu na Kosovu i dalje je potrebno sveobuhvatno jačanje kako bi se rešile dugotrajne slabosti tokom izbornog ciklusa, kao što je utvrđeno u uzastopnim misijama EU za posmatranje izbora od 2014. Jačanje pravnog i institucionalnog okvira za finansiranje kampanja i političkih partija ostaje oblast na čekanju kojoj je potrebno reforma.

Situacija na severu Kosova i dalje je izazovna, posebno u pogledu korupcije, organizovanog kriminala i uslova za slobodu izražavanja.

Postoji određeni nivo pripreme u oblasti **reforme javne uprave**, ali u izveštajnom periodu nije bilo pomaka na ovom planu, s obzirom na česte promene vlasti. Zakon o javnim funkcionerima je stupio na snagu u junu, ali nisu učinjeni značajniji napor da se počne sa njegovom primenom, posebno u pogledu zapošljavanja. Uspostavljanje efikasnog centralnog odeljenja za zapošljavanje je odloženo. Neprimeren politički uticaj na imenovanja i razrešenja visokih javnih funkcionera i državnih službenika primećen je u nekim slučajevima i Kosovo je ispunilo samo neke od svojih obaveza prema kriterijumima zasnovanim na zaslugama. Nije postigla napredak u rešavanju nejednakosti u sistemu plata u javnom sektoru. Proces racionalizacije agencija je zastao. Pravna nesigurnost za preduzeća i pojedince i dalje postoji zbog kontinuiranog nedostatka napretka u usklađivanju sektorskog zakonodavstva sa Zakonom o opštem upravnom postupku. Ponovljena posvećenost reformi javne uprave je hitna.

Kosovo je još uvek u ranoj fazi razvoja **pravosudnog sistema** koji dobro funkcioniše. Celokupno sprovođenje pravde i dalje je sporo, neefikasno i podložno neprimerenom

političkom uticaju. Određeni napredak je postignut tokom perioda izveštavanja. Funkcionalni pregled sektora vladavine prava rezultirao je Strategijom i akcionim planom za vladavinu prava, koji ocrtava glavne izazove u sistemu vladavine prava i koji je usvojen u avgustu 2021. Kosovo je uvelo elektronski sistem upravljanja predmetima i uspostavilo centralni sistem krivične evidencije, međutim izazovi ostaju. Uložila je napore da sprovede Zakon o medijaciji. Pandemija COVID-19 uticala je na efikasnu obradu predmeta i održavanje (i pristup javnosti) sudskih rasprava na Kosovu. Nova vlada razmatra nekoliko opcija za proces „provere“ pravosuđa i tužilaštva. U ovom kontekstu, potencijalno uvođenje jednokratne potpune ponovne evaluacije svih tužilaca i sudija predstavlja ozbiljnu zabrinutost. Takav proces treba smatrati samo izuzetnom merom poslednjeg sredstva, kada se iscrpe svi postojeći instrumenti i mehanizmi za obezbeđivanje integriteta i borbu protiv korupcije nosilaca pravosudnih funkcija, i treba da bude u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima, kao i sa savetima i smernicama Venecijanske komisije.

Kosovo je u ranoj fazi/ima određeni nivo pripreme **u borbi protiv korupcije**. Tokom perioda izveštavanja, ostvaren je ograničen napredak, uključujući istragu i krivično gonjenje slučajeva visokog nivoa u dosadašnjem radu. Potrebni su trajni naponi kako bi se postigle proaktivnije istrage, konačne sudske odluke i konačna konfiskacija imovine. Specijalno tužilaštvo je ojačano kako je Odeljenje za korupciju i finansijski kriminal postalo operativno i postiglo je sveukupno povećanje broja zaposlenih. Zakonski paket za borbu protiv korupcije i revidirani Zakonik o krivičnom postupku tek treba da budu usvojeni. Zakonski okvir o konfiskaciji je na snazi, ali se ne primenjuje dosledno, a vrednost konačno oduzete imovine je i dalje niska. Sve u svemu, korupcija je široko rasprostranjena i nastavlja da predstavlja razlog za ozbiljnu zabrinutost. Uprkos uložnim naporima, postoji potreba za snažnom i kontinuiranom političkom voljom za efikasno rešavanje sistemskih rizika od korupcije, kao i za snažan odgovor krivičnog pravosuđa na korupciju na visokom nivou.

Kosovo je u ranoj fazi **borbe protiv organizovanog kriminala**. Postigla je ograničen napredak tokom perioda izveštavanja u istrazi i krivičnom gonjenju slučajeva organizovanog kriminala. Specijalno tužilaštvo je ojačano dodatnim specijalizovanim osobljem i sprovedene su ciljane aktivnosti obuke. Međutim, policija i tužioc i tek treba da u potpunosti iskoriste moćna sredstva predviđena Krivičnim zakonikom i Zakonom o proširenim ovlašćenjima za oduzimanje. Potrebne su mere da se ojača tužilaštvo, kao i da se obezbedi da nema političkog mešanja u operativne aktivnosti svih organa za sprovođenje zakona.

U julu 2020. godine, Evropol i Kosovska policija zaključili su Radni aranžman. Dodatni sporazumi neophodni za operacionalizaciju ove saradnje, omogućavajući pristup Mrežnoj aplikaciji za bezbednu razmenu informacija (SIENA) i razmenu oficira za vezu, finalizovani su u septembru 2021.

Ostvaren je napredak **u borbi protiv terorizma**, u skladu sa ciljevima postavljenim u aranžmanu EU-Kosovo za sprovođenje Zajedničkog akcionog plana za borbu protiv terorizma za zapadni Balkan, posebno u pogledu rehabilitacije i reintegracije stranih terorističkih boraca i njihove porodice. Kosovske vlasti treba da budu efikasnije u svojim naporima u borbi protiv pranja novca, a važeći zakon treba da se uskladi sa pravnim tekovinama EU i međunarodnim standardima.

Zakonski okvir u velikoj meri garantuje zaštitu ljudskih i **osnovnih prava** u skladu sa evropskim standardima. Međutim, i dalje su potrebni dodatni naponi da se u potpunosti implementira i da se poboljša koordinacija i nadzor nad politikama i zakonima o osnovnim pravima. Vlasti i dalje zavise od podrške i smernica donatora i moraju da preuzmu veće vlasništvo. Potrebno je učiniti više da se efektivno garantuju prava pripadnika manjina, uključujući Rome i Aškalije i raseljena lica, kako bi se osigurala rodna ravnopravnost u praksi

i unapredila zaštita kulturnog nasleđa. Što se tiče **slobode izražavanja**, Kosovo ima određeni nivo pripreme i koristi od pluralističkog i živog medijskog okruženja. Ipak, i dalje postoji zabrinutost u vezi sa javnim kampanjama klevete, pretnjama i fizičkim napadima na novinare. Nedostatak finansijske samoodrživosti, dodatno pogoršan pandemijom COVID-19, ostavlja medije ranjivim na političke i poslovne interese. Javni emiter je takođe i dalje podložan političkom uticaju i još uvek treba pronaći održivo rešenje za njegovo finansiranje.

Kosovske vlasti nastavile su da ostvaruju napredak u upravljanju redovnim **migracijama** i mešovitim migracionim tokovima u teškom kontekstu pandemije COVID-19. Kosovo je dodatno povećalo svoje smeštajne kapacitete i pojačalo spremnost da se nosi sa povećanim prilivom migranata.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, Kosovo je ostvarilo ograničen napredak i nalazi se u ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Ekonomija je upala u recesiju 2020. godine, ali je ovaj trend preokrenut u prvoj polovini 2021. Dugotrajni sistemski problemi, kao što su nedostatak ekonomske diversifikacije i zavisnost od finansijskih tokova iz dijaspore učinili su Kosovo veoma ranjivim na pandemiju, vezano za zaključavanje i ograničenja putovanja. Kao odgovor na krizu, vlasti su suspendovale fiskalno pravilo i usvojile dva fiskalna paketa. Snažan porast potrošnje i smanjenje poreskih prihoda rezultirali su velikim budžetskim deficitom u 2020. godini, ali je oporavak poreskih prihoda pomogao da se ostvari suficit u budžetu u prvoj polovini 2021. Poslovno okruženje nije zabeležilo malo poboljšanja. Razvoj privatnog sektora je i dalje ograničen široko rasprostranjenom neformalnom ekonomijom, sporim i neefikasnim pravosuđem, visokom rasprostranjenosti korupcije i ukupnom slabom vladavinom zakona.

Kosovo je ostvarilo ograničen napredak i u ranoj je fazi u smislu **kapaciteta da se nosi sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u EU**. Ostvaren je mali napredak u poboljšanju kvaliteta obrazovanja i rešavanju nedostataka u veštinama na tržištu rada. Kosovo je postiglo određeni napredak u poboljšanju putne infrastrukture i povećanju investicija u obnovljive izvore energije, ali zastarelo i nepouzdanost snabdevanje energijom zasnovano na uglju ostaje zabrinutost. Kosovo je postiglo određeni napredak u pogledu digitalizacije privrede. Sistemske promene se odvijaju vrlo sporo, jer privreda ostaje u velikoj meri oslonjena na mala i veoma mala preduzeća koja ne mogu da budu konkurentna na međunarodnom nivou, dok strukturom izvoza i dalje dominira nekoliko proizvoda, kao što su bazni metali.

Što se tiče **dobrosusedskih odnosa i regionalne saradnje**, Kosovo je nastavilo da učestvuje u većini regionalnih foruma. Kosovo je održavalo opšte dobre odnose sa Albanijom, Crnom Gorom i Severnom Makedonijom. Nije došlo do promene u formalnim odnosima Kosova sa Bosnom i Hercegovinom, koja ne priznaje nezavisnost Kosova i koja održava strogi vizni režim.

Što se tiče **normalizacije odnosa sa Srbijom**, dijalog uz posredovanje EU nastavljen je sastancima na visokom nivou 15. juna i 19. jula 2021., kao i tri sastanka glavnih pregovarača. U izveštajnom periodu obje strane su imenovale nove glavne pregovarače i pregovaračke timove. Kosovo treba da se konstruktivno angažuje i uloži dalje značajne napore u primeni svih prethodnih sporazuma i doprinese postizanju sveobuhvatnog pravno obavezujućeg sporazuma o normalizaciji sa Srbijom. Takav sporazum je hitan i ključan kako bi Kosovo i Srbija mogli da napreduju na svom evropskom putu.

Što se tiče usklađivanja sa evropskim standardima, tokom izveštajnog perioda ostvaren je određeni napredak u oblastima javnih nabavki, statistike i finansijske kontrole. U većini oblasti obuhvaćenih Klasterom 2 na unutrašnjem tržištu, Kosovo ima određeni nivo pripreme, odnosno slobodno kretanje robe, kapitala, zakona o kompanijama i intelektualne svojine, dok je umereno pripremljeno za kretanje radnika, usluga i prava osnivanja, i o finansijskim

uslugama. Kosovo je u ranoj fazi priprema za konkurenciju, kao i za potrošačku politiku i zaštitu zdravlja. U izveštajnom periodu, Kosovo je ostvarilo određeni napredak u svim oblastima osim u politici potrošača i zdravstvene zaštite, gde je ostvaren samo ograničen napredak. U oblasti konkurentnosti i inkluzivnog rasta, ostvarila je određeni napredak u većini oblasti (carine, oporezivanje, informaciono društvo i mediji, preduzeća i industrijska politika), ali je ostvarila samo ograničen napredak u istraživanju i obrazovanju i kulturi. Postigla je određeni napredak u oblastima politike koje se odnose na Zelenu agendu i održivu povezanost u energetsom sektoru, ali je samo ograničen napredak u oblastima transporta, životne sredine i klimatskih promena. U oblasti resursa i poljoprivrede, ostvarila je samo ograničen napredak u poljoprivredi, bezbednosti hrane, veterinarskoj i fitosanitarnoj politici. U trgovinskoj politici, postignut je određeni napredak u smanjenju trgovinskog deficita Kosova, ali Kosovo još nije ratifikovalo dodatne protokole CEFTA o olakšavanju trgovine i trgovini uslugama. Sve u svemu, Kosovo treba da poboljša svoje administrativne kapacitete i koordinaciju, u svim sektorima, kako bi postiglo efektivnu implementaciju pravnih tekovina EU.

Turska

Postoje ozbiljni nedostaci u funkcionisanju turskih **demokratskih institucija**. Demokratsko nazadovanje se nastavilo tokom perioda izveštavanja. Strukturalni nedostaci predsedničkog sistema ostali su na mestu. Ostaje da se uđe u rešavanje ključnih preporuka Saveta Evrope i njegovih tela. Parlamentu i dalje nedostaju neophodna sredstva da vladu pozove na odgovornost. Ustavna arhitektura nastavila je da centralizuje ovlašćenja na nivou Predsedništva bez obezbeđivanja zdrave i efektivne podele vlasti između izvršne, zakonodavne i sudske vlasti. U nedostatku efikasnog mehanizma kontrole i ravnoteže, demokratska odgovornost izvršne vlasti ostaje ograničena na izbore. Nastavljeno je ciljanje opozicionih partija, uključujući i prihvatanje od strane Ustavnog suda optužnice glavnog javnog tužioca Kasacionog suda kojom se traži zatvaranje druge po veličini opozicione stranke, što je doprinelo slabljenju političkog pluralizma u Turskoj. Tokom izveštajnog perioda, predsednik je dva puta smenio guvernera Centralne banke.

Uprkos ukidanju vanrednog stanja u julu 2018. godine, određene zakonske odredbe koje daju vanredna ovlašćenja državnim organima i zadržavaju nekoliko restriktivnih elemenata iz pravila o vanrednom stanju ostale su integrisane u zakon, što je nastavilo da ima značajan uticaj na demokratiju i osnovna prava. U julu 2021. godine, turski parlament je odobrio nacrt zakona kojim se produžava trajanje ovih restriktivnih elemenata vanrednog stanja za još godinu dana. Anketna komisija o vanrednom stanju još nije završila ispitivanje obima predmeta u vezi sa državnim službenicima koji su otpušteni dekretom tokom vanrednog stanja.

Pritisak vladajuće koalicione vlade na gradonačelnike iz opozicionih partija dodatno je oslabio lokalnu demokratiju. Gradonačelnici iz opozicionih partija suočeni su sa administrativnim i sudskim istragama. Na jugoistoku, nasilno otpušteni gradonačelnici i dalje su bili zamenjeni poverenicima koje je imenovala vlada, uskraćujući građanima njihovo izabrano predstavljanje. U većini slučajeva, novi poverenici su suspendovali skupštine opština. Stotine lokalnih političara i izabranih funkcija uhapšeno je pod optužbama za terorizam.

Situacija na jugoistoku i dalje je veoma zabrinjavajuća. Vlada je sprovodila domaće i prekogranične bezbednosne i vojne operacije u Iraku i Siriji. Bezbednosna situacija je i dalje nesigurna u pograničnim oblastima sa ponavljajućim terorističkim aktima Kurdistsanske radničke partije (PKK), koja je i dalje na listi EU osoba, grupa i entiteta uključenih u terorističke akte. EU je nedvosmisleno osudila napade PKK i izrazila solidarnost sa porodicama žrtava. Iako vlada ima legitimno pravo da se bori protiv terorizma, neophodno je da to čini u skladu sa vladavinom zakona, ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Mere protiv terorizma

moraju biti proporcionalne. Nije bilo pomaka u nastavku kredibilnog političkog procesa za postizanje mirnog i održivog rešenja. Organizacije za ljudska prava i opozicione stranke prijavile su ozbiljna kršenja ljudskih prava od strane snaga bezbednosti.

Oko 4.000 članova i zvaničnika Narodne demokratske partije (HDP) ostaje u zatvoru, uključujući i jedan broj parlamentaraca. U junu, Ustavni sud je prihvatio optužnicu kojom se traži zatvaranje HDP-a, tražeći političku zabranu za 451 čelnika HDP-a, uključujući kopredsedavajući stranke i sve bivše i sadašnje članove parlamenta i izvršne direktore, kao i zamrzavanje banke stranke. račun. U Skupštini su bili na čekanju zahtevi tužilaštva da se ukine imunitet gotovo svim poslanicima iz HDP.

Što se tiče **pitanja oko civilnog društva**, ozbiljno nazadovanje se nastavilo. Civilno društvo se suočavalo sa stalnim pritiskom i njihov prostor za slobodno delovanje je nastavio da se smanjuje ograničavajući njihovu slobodu izražavanja i slobodu udruživanja. Novi zakon o sprečavanju finansiranja širenja oružja za masovno uništenje izaziva zabrinutost u pogledu mogućih ograničenja aktivnosti branilaca ljudskih prava i civilnog društva.

Pravni i institucionalni okvir koji reguliše bezbednosno-obaveštajni sektor ostao je nepromenjen uz pojačan **civilni nadzor nad bezbednosnim snagama** pod predsedničkim sistemom. Vlada je preduzela korake da dalje konsoliduje civilnu kontrolu nad snagama bezbednosti.

Turska ima određeni nivo pripreme/je umereno pripremljena u oblasti **reforme javne uprave**. Nije bilo napretka tokom perioda izveštavanja. Turskoj nedostaje sveobuhvatan plan reforme javne uprave i vodeća institucija zadužena za proces. Ostala je zabrinutost oko odgovornosti administracije i upravljanja ljudskim resursima. Još uvek nedostaje politička volja za reformama. Iako je koordinacija politika među institucijama centralne vlade i dalje jaka, kreiranje politike nije zasnovano na dokazima ili participativno. Nastavljena je politizacija uprave. Zastupljenost žena ostala je niska u višim ešalonima birokratije.

Turski **pravosudni sistem** je u ranoj fazi priprema. Nastavljeno je ozbiljno nazadovanje koje je primećeno od 2016. Ostala je zabrinutost, posebno zbog sistemskog nedostatka nezavisnosti pravosuđa i neopravdanog pritiska na sudije i tužioce. Novi akcioni plan za ljudska prava predviđa određene pozitivne mere, ali ne rešava nijedan od ključnih nedostataka u vezi sa nezavisnošću pravosuđa. Konkretno, nisu predviđene mere za unapređenje poštovanja principa podele vlasti niti za poboljšanje strukture i procesa izbora članova Saveta sudija i tužilaca, dugo neispunjene preporuke Venecijanske komisije Saveta Evrope i Evropske Komisija. Uprkos oslobađajućoj presudi, niko od sudija ili tužilaca razrešenih posle pokušaja puča nije vraćen na posao. Nedostatak objektivnih, zasnovanih na zaslugama, jedinstvenih i unapred utvrđenih kriterijuma za zapošljavanje i unapređenje sudija i tužilaca i dalje izaziva zabrinutost. Institucija mirovnih sudija za krivično pravo nastavila je da izaziva zabrinutost u pogledu njihove nadležnosti i prakse.

Što se tiče **borbe protiv korupcije**, Turska je ostala u ranoj fazi priprema i nije postigla napredak u izveštajnom periodu. Zemlja nije uspostavila antikorupcijska tela u skladu sa međunarodnim obavezama Turske. Nedostaci pravnog okvira i institucionalne arhitekture omogućili su neprimeren politički uticaj u fazama istrage i krivičnog gonjenja slučajeva korupcije. Odgovornost i transparentnost javnih institucija treba poboljšati. Odsustvo antikorupcijske strategije i akcionog plana ukazuje na nedostatak volje za odlučnom borbom protiv korupcije. Većina preporuka Grupe država protiv korupcije Saveta Evrope (GRECO) nije sprovedena. Sve u svemu, korupcija je široko rasprostranjena i nastavlja da izaziva zabrinutost.

Turska ima određeni nivo pripreme **u borbi protiv organizovanog kriminala** i ostvarila je ograničen napredak. Saradnja između Evropola i Turske zasniva se na Strateškom sporazumu o saradnji koji je stupio na snagu u julu 2004. U toku su pregovori o međunarodnom sporazumu o razmeni ličnih podataka između Evropola i turskih organa nadležnih za borbu protiv teškog kriminala i terorizma, koji zahtevaju Turska treba da reformiše svoje zakonodavstvo usklađujući svoj zakon o zaštiti podataka sa evropskim standardima. Turska bi trebalo da poboljša svoje iskustvo u razbijanju kriminalnih mreža i konfiskaciji kriminalne imovine. Pravni okvir koji reguliše borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma potrebno je unaprediti u skladu sa preporukama Radne grupe za finansijsku akciju (FATF) i Venecijanske komisije o zakonu o sprečavanju finansiranja proliferacije oružja za masovno uništenje. Neophodni su napori da se poboljša zakonodavstvo o sajber kriminalu i zaštiti svedoka.

Pogoršanje **ljudskih i osnovnih** prava se nastavilo. Mnoge mere donete tokom vanrednog stanja ostaju na snazi. Pravni okvir uključuje opšte garancije poštovanja ljudskih i osnovnih prava, ali zakonodavstvo i praksa tek treba da budu usklađeni sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (ECHR) i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava (ECtHR). Široka ograničenja nametnuta aktivnostima novinara, pisaca, advokata, akademika, branitelja ljudskih prava i kritičara i dalje su negativno uticala na ostvarivanje njihovih sloboda i dovela do autocenzure. Odbijanje Turske da sprovede presude Evropskog suda za ljudska prava, posebno u slučajevima Selahattina Demirtaša i Osmana Kavale, dodatno je povećalo zabrinutost u pogledu pridržavanja pravosuđa međunarodnih i evropskih standarda. Povlačenje Turske iz Istambulske konvencije takođe je dovelo u pitanje njenu posvećenost takvim standardima. Novi akcioni plan za ljudska prava, koji je obećao reforme u brojnim oblastima, ne bavi se kritično važnim pitanjima.

Nastavljeno je ozbiljno nazadovanje u slobodi izražavanja. Zakonodavstvo i njegova primena, posebno odredbe o nacionalnoj bezbednosti i anti-terorizmu, i dalje su u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i drugim međunarodnim standardima i odstupaju od sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava. Na širenje opozicionih glasova i slobodu izražavanja negativno su uticali sve veći pritisci i restriktivne mere. Nastavljeni su krivični predmeti i osude novinara, branitelja ljudskih prava, advokata, pisaca, opozicionih političara, studenata i korisnika društvenih mreža.

Došlo je do daljeg ozbiljnog nazadovanja u oblasti slobode okupljanja i udruživanja u svetlu stalnih zabrana, nesrazmernih intervencija i prekomerne upotrebe sile u mirnim demonstracijama, istragama, administrativnim kaznama i krivičnom gonjenju demonstranata po optužbama za aktivnosti povezane sa terorizmom. Zakonodavstvo i njegova primena nisu u skladu sa turskim ustavom, evropskim standardima ili međunarodnim konvencijama.

Prava najugroženijih grupa i pripadnika manjina zahtevaju bolju zaštitu. Romi su ostali uglavnom isključeni iz formalnih poslova i njihovi životni uslovi su se ozbiljno pogoršali. Rodno zasnovano nasilje, diskriminacija, govor mržnje protiv manjina, posebno protiv lezbejki, homoseksualaca, biseksualnih, transrodnih, interseksualnih i „kvir“ (*queer*) (LGBTIQ) osoba i dalje su predmet ozbiljne zabrinutosti.

U pogledu **politike migracija i azila**, Turska je postigla određeni napredak. Nakon incidenata u martu 2020. kada je Turska aktivno podsticala migrante i izbeglice da idu kopnenim putem ka Evropi preko Grčke, situacija je na kraju deeskalirala. Određeni napredak je postignut u jačanju kapaciteta za nadzor i zaštitu istočne kopnene granice. Izjava EU-Turska iz marta 2016. nastavila je da daje rezultate, a Turska je nastavila da igra ključnu ulogu u obezbeđivanju efikasnog upravljanja migracionim tokovima duž istočnog Mediterana. Međutim, Turska je suspendovala povratak neregularnih migranata sa grčkih ostrva u skladu sa Izjavom EU-Turska, navodeći ograničenja COVID-19. Međutim, preseljenja iz Turske u EU nastavljena su

u julu 2020. uprkos ograničenjima. Iako je obim neregularnih dolazaka u Grčku opao, krijumčarski putevi do Italije i do oblasti Kipra pod kontrolom vlade su se sve više koristile. Turska još uvek nije primenila odredbe koje se odnose na državljane trećih zemalja iz sporazuma o readmisiji između EU i Turske, uprkos tome što su one stupile na snagu u oktobru 2017. Sveukupno gledano, broj ilegalnih prelazaka granice između Turske i Grčke i dalje je bio znatno manji nego što je bio ranije do usvajanja Izjave EU-Turska.

Turska je nastavila da ulaže značajne napore da ugosti i zadovolji potrebe najveće izbegličke zajednice na svetu. Potpuni operativni budžet od 6 milijardi evra u okviru Fonda za izbeglice ugovoren je do kraja 2020. godine, a preko 4,2 milijarde evra isplaćeno je do avgusta 2021. Neophodne su efikasne mere integracije da bi se rešilo prošireno prisustvo izbeglica u zemlji. Pristup javnom zdravstvu za migrante i izbeglice treba povećati. Nisu ispunjena nijedna preostala merila za liberalizaciju viznog režima. Turska tek treba da dodatno uskladi svoje zakonodavstvo sa pravnim tekovinama EU o viznoj politici.

Sve snažnija **spoljna politika** Turske nastavila je da se kosi sa prioritetima EU u okviru ZSBP, posebno zbog njene podrške vojnoj akciji na Kavkazu, Siriji i Iraku. Dok je institucionalni okvir koji omogućava učešće Turske u CFSP-u i Zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici (CSDP) uspostavljen, Turska je zadržala veoma nisku stopu usklađenosti od oko 14%. Vojna podrška Turske u Libiji, uključujući raspoređivanje stranih boraca na terenu, i njena uporna kritika i nedostatak saradnje sa operacijom IRINI, štetni su za efektivni doprinos EU sprovođenju embarga na oružje UN i doveli su do suprotstavljenih pristupa na Libiju. Turska želi da vidi stabilnu i prosperitetnu Siriju, što je cilj koji deli sa EU. Međutim, Turska je sprovela sopstvenu vojnu akciju u severnoj Siriji, uključujući i milicije koje podržava Turska. Istovremeno, Turska je povećala pružanje osnovnih usluga i proširila svoje infrastrukturne mreže u severnoj Siriji.

U novembru 2020. Savet je produžio trajanje postojećeg okvira za restriktivne mere kao odgovor na neovlašćene aktivnosti bušenja Turske u istočnom Mediteranu. Evropski savet je u zaključcima iz decembra 2020. oštro osudio jednostrane akcije Turske, provokacije i eskaliranu retoriku protiv EU, država članica EU i evropskih lidera. Tenzije u istočnom Mediteranu su se smanjile od početka 2021. Turska je obustavila svoje ilegalne aktivnosti istraživanja ugljovodonika u morskim zonama Grčke i Kipra. Međutim, početkom oktobra turski ratni brodovi ometali su brod „Nautical Geo“ da sprovede istraživanje u isključivoj ekonomskoj zoni Kipra, a Turska je izdala NAVTEKS za sprovođenje seizmičkih istraživanja koja bi obuhvatila delove kiparske EEZ. Štaviše, Turska je nastavila da preduzima akcije ka promeni statusa ograđenog grada Varoše neprihvatljivim jednostranim odlukama koje su u suprotnosti sa relevantnim Rezolucijama SB UN 550 (1984) i 789 (1992). EU je oštro osudila jednostrane korake Turske i neprihvatljive najave predsednika Turske i lidera zajednice kiparskih Turaka 20. jula 2021. o daljem otvaranju ograđenog grada Varoše na Kipru i pozvala na hitnu preokret ovih radnji i poništavanje svih koraka preduzetih na Varoši od oktobra 2020.

EU je više puta naglašavala potrebu da Turska poštuje suverena prava država članica EU, što uključuje sklapanje bilateralnih sporazuma i istraživanje i eksploataciju njihovih prirodnih resursa u skladu sa pravnim tekovinama EU i međunarodnim pravom, uključujući Konvenciju UN o pravu more. Turska treba da se nedvosmisleno posveti dobrosusedskim odnosima, međunarodnim sporazumima i mirnom rešavanju sporova u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija, obraćajući se, ako je potrebno, Međunarodnom sudu pravde.

Turska nije uspela da obezbedi punu i nediskriminatornu primenu Dodatnog protokola uz Sporazum o pridruživanju između EU i Turske i uklanjanje svih prepreka slobodnom kretanju robe, uključujući ograničenja direktnih transportnih veza sa Kiprom. Nije bilo napretka u

normalizaciji bilateralnih odnosa sa Republikom Kipar, a neformalni razgovori u aprilu 2021. nisu otvorili put za nastavak formalnih pregovora.

Evropski savet u martu 2021. i junu 2021. podsetili su na strateški interes Evropske unije za stabilno i bezbedno okruženje u istočnom Mediteranu i za razvoj kooperativnih i obostrano korisnih odnosa sa Turskom. U svetlu obustavljanja nelegalnih aktivnosti bušenja, nastavka bilateralnih pregovora između Grčke i Turske i predstojećih, u to vreme, pregovora o kiparskom problemu pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija, lideri su ponudili negovanje pozitivnije dinamike u Odnosi EU i Turske. U tom cilju, oni su izrazili spremnost da se sa Turskom angažuju u fazama, proporcionalno i reverzibilno u nizu oblasti od zajedničkog interesa, pod uslovom da Turska ispuni utvrđene uslove navedene u prethodnim zaključcima Evropskog saveta, i pod uslovom da deeskalacija u istočnom Mediteranu se održava. Lideri su pozvali Tursku da se uzdrži od ponovnih provokacija ili jednostranih akcija koje krše međunarodno pravo. Uzimajući u obzir Zajedničko saopštenje, oni su ponovo potvrdili rešenost Evropske unije, u slučaju takve akcije, da upotrebi instrumente i opcije koje su joj na raspolaganju da odbrani svoje interese i interese svojih država članica, kao i da održi regionalnu stabilnost.

Turska je nastavila da tvrdi validnost tursko-libijskog pomorskog razgraničenja i vojnih sporazuma iz 2019. EU smatra ovo kršenjem suverenih prava trećih država, nepoštovanjem Zakona o moru i bez pravnih posledica po treće države.

Što se tiče **ekonomskih kriterijuma**, turska privreda je dobro napredovala, ali nije postigla napredak u izveštajnom periodu i još uvek postoji ozbiljna zabrinutost zbog njenog funkcionisanja. Vlasti su izdale značajan i širok skup mera kako bi podstakle domaću potražnju i ublažile ekonomske posledice pandemije COVID-19. Kao rezultat toga, privreda se brzo oporavila od krize, dostigavši nivo pre krize već u trećem kvartalu 2020. Usred snažnog odgovora politike na krizu, institucionalne slabosti i slabosti u koordinaciji politike podrle su kredibilitet i efikasnost akcija vlasti i neravnoteže su povećane. Kombinacija makroekonomske politike previše se oslanjala na kreditni kanal, dok su mere direktne fiskalne podrške bile prilično ograničene s obzirom na veličinu socijalnih izazova i izazova na tržištu rada. Snažna monetarna ekspanzija prošle godine oslabila je liru, povećala inflaciju i „dolarizaciju“ i pokrenula odlive portfelja. Ispostavilo se da je zatvaranje deficita tekućeg računa u 2019. kratkotrajno, a spoljne neravnoteže su ostale da budu glavna ranjivost. Monetarna politika je pooštrena u jesen 2020., ali iznenadna smena guvernera centralne banke u martu 2021., samo četiri meseca nakon njegovog imenovanja, izazvala je nestabilnost finansijskog tržišta i dovela u pitanje posvećenost vlasti smanjenju inflacije.

Institucionalno i regulatorno okruženje je dalje oslabljeno i postoje stalni problemi sa predvidljivošću, transparentnošću i primenom propisa. Izlazak sa tržišta ostao je skup i spor. Neformalni sektor je opao tokom krize, ali i dalje čini veliki deo ekonomije. I dalje postoji intervencija države u mehanizmima određivanja cena. Pružanju državne pomoći nedostaju odgovarajuća pravila o sprovođenju, sprovođenju i transparentnosti. Podržano labavom monetarnom politikom do jeseni 2020. i povoljnim regulatornim merama, bankarski krediti su snažno rasli, posebno podstaknuti državnim bankama. Bankarski sektor je ostao dobro kapitalizovan, uživajući u prednostima odstupanja od propisa i drugih mera za ublažavanje krize. Pandemija je imala duboko negativan uticaj na tržište rada i na siromaštvo. Broj obeshrabrenih radnika značajno se povećao, a nivoi zaposlenosti pali su daleko ispod onoga što su bili pre nekoliko godina. Učešće žena na tržištu rada i zaposlenost ostali su na posebno niskom nivou. Povećao se udeo mladih koji nisu zaposleni, nemaju obrazovanje ili obuku.

Turska je ostvarila ograničen napredak i ima dobar nivo pripremljenosti u postizanju kapaciteta da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar EU. Uprkos određenom

napretku u poboljšanju pristupa obrazovanju, neusklađenost između obrazovnog sistema i potreba tržišta rada i dalje postoji. Potrošnja na istraživanje i razvoj nastavila je da raste sporim tempom, ali je ostala znatno ispod cilja vlade. Podstaknuta povoljnim uslovima finansiranja i povlašćenim kreditiranjem, investiciona aktivnost se oporavila u 2020. Napredak je postignut u pogledu diversifikacije snabdevanja energijom i razvoja sektora obnovljivih izvora energije. Proširenje prakse lokalnih sadržaja i dalje izaziva zabrinutost. Relativni udeo EU u spoljnoj trgovini Turske neznatno se povećao, uprkos velikim odstupanjima Turske od svojih obaveza u okviru Carinske unije EU i Turske.

Što se tiče njene **sposobnosti da preuzme obaveze koje proizilaze iz članstva**, usklađivanje Turske sa pravnim tekovinama EU bilo je veoma ograničeno i težilo se na prilično ad hoc osnovi.

Klaster unutrašnjeg tržišta je ključan za dobro funkcionisanje Carinske unije i za integraciju Turske u jedinstveno tržište EU. Turska je postigla dobar nivo pripremljenosti za slobodno kretanje robe. Iako je nastavio da se usklađuje sa tehničkim zakonodavstvom EU u okviru „novog i globalnog pristupa“, tehničke barijere u trgovini ostaju, koje ometaju dobro funkcionisanje Carinske unije. Pripreme u oblastima slobode kretanja radnika i prava osnivanja i slobode pružanja usluga su u ranoj fazi jer su mnoge profesije zatvorene za državljane EU. Turska je umereno pripremljena za slobodno kretanje kapitala, posebno zbog značajnih preostalih prepreka za nabavku imovine i nekretnina. Poboljšala je svoj pravni okvir koji reguliše borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma. Postigla je dobar nivo pripreme u pogledu zakonodavnog usklađivanja zaštite potrošača i zdravlja, kao što je primer snažne turske kampanje vakcinacije protiv COVID-19. Međutim, u obe oblasti postoji potreba za jačanjem administrativnih kapaciteta, konsultacija i koordinacije među zainteresovanim stranama. Turska ima određeni nivo pripremljenosti u oblasti politike konkurencije. Kontinuirano nedostaje pravila za implementaciju državne pomoći, sprovođenje i transparentnost, dok je institucionalna struktura i dalje nepotpuna. U klasteru o konkurentnosti i inkluzivnom rastu, uglavnom je došlo do nazadovanja u poglavljima koja se odnose na ekonomiju. Ovo je naročito bio slučaj sa preduzetništvom i industrijskom politikom, uglavnom zbog toga što je Turska donela mere koje nisu u skladu sa principima industrijske politike EU, kao i sa ekonomskom i monetarnom politikom, što odražava pojačan politički pritisak na centralnu banku. Takođe je došlo do nazadovanja u oblasti socijalne politike i zapošljavanja, povezanog sa ograničavanjem sindikalnih prava, nedostatkom istinskog socijalnog dijaloga i stalnim nivoima neformalne ekonomske aktivnosti. Što se tiče oporezivanja, iako je Turska umereno pripremljena, postoji potreba za jasnom strategijom, izbegavanjem čestih promena poreskih stopa i omogućavanjem razmene poreskih informacija sa svim državama članicama EU. Turska održava dobar nivo priprema za carinsku uniju, ali je ostvarila ograničen napredak, uključujući i njenu implementaciju. Odstupanja Turske od njenih obaveza u okviru Carinske unije EU i Turske se nastavljaju, što doprinosi velikom broju trgovinskih iritacija. Turska ima određeni nivo pripremljenosti u oblasti informacionog društva i medija. Nastavilo je nazadovanje, uglavnom zbog neadekvatne konkurencije, koncentracije medijskog vlasništva i nedostatka nezavisnosti regulatornih organa. Pripreme Turske u oblasti nauke i istraživanja su uznapredovale i nastavila je da sprovodi akcioni plan za jačanje nacionalnog istraživačkog i inovacionog kapaciteta i usklađivanje sa Evropskim istraživačkim prostorom (ERA). Turska je umereno pripremljena za obrazovanje i kulturu i treba da dalje unapredi inkluzivno obrazovanje, sa posebnim fokusom na devojčice i decu iz ugroženih grupa.

Što se tiče klastera Zelene agende i održivog povezivanja, Turska je umereno pripremljena u oblasti transporta i energetske politike. Postigla je određeni napredak u energetskim i transportnim mrežama, pri čemu se nastavlja izgradnja železničke linije Halkali-Kapikule koja povezuje bugarsku granicu sa Istanbulom. Turska ima određeni nivo pripreme za životnu

sredinu i klimatske promene i suočava se sa kritičnim ekološkim i klimatskim izazovima, kako u pogledu ublažavanja tako i prilagođavanja. Postigla je određeni napredak, uključujući ratifikaciju Pariskog sporazuma o klimatskim promenama i povećanje kapaciteta u upravljanju otpadom, tretmanu otpadnih voda i usklađivanju zakonodavstva, ali primena i implementacija su i dalje slabi. Turska treba da nastavi sa povećanim nacionalno utvrđenim doprinosom prema Pariskom sporazumu, dugoročnim strateškim planovima dekarbonizacije i adaptacije i odgovarajućim zakonima koji ih odražavaju na domaćem terenu. Što se tiče klastera koji pokriva resurse, poljoprivredu i koheziju, Turska je dostigla određeni nivo pripremljenosti u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. Međutim, tokom izveštajnog perioda došlo je do nazadovanja, pošto se njena poljoprivredna politika odvojila od glavnih principa zajedničke poljoprivredne politike EU. Turska je glavni izvoznik prehrambenih proizvoda u EU i ostvarila je ograničen napredak u oblasti bezbednosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike. Turska treba da ostvari dalji napredak u ispunjavanju standarda EU, posebno u pogledu ostataka pesticida. Postigla je dobar napredak u oblasti ribarstva u primeni zakona o ribarstvu, upravljanju resursima i flotom, kao i inspekciji i kontroli. Turska je umereno pripremljena u oblasti regionalne politike i koordinacije sistemskih instrumenata. Sve u svemu, postignut je određeni napredak u ovoj oblasti, posebno u ubrzavanju apsorpcije IPA II fondova i u rešavanju nekih sistemskih slabosti. Turska ima određeni nivo pripreme u oblasti finansijskih i budžetskih odredbi i ostvarila je ograničen napredak tokom perioda izveštavanja u jačanju administrativnih kapaciteta ili izradi pravila za implementaciju za ispravnu primenu sistema sopstvenih resursa.

Turska je umereno pripremljena u oblasti spoljnih odnosa, posebno zbog stalnih odstupanja od Zajedničke carinske tarife i zajedničke trgovinske politike. Postigla je ograničen napredak u izveštajnom periodu, kada je uspešno zaključila trgovinski sporazum sa UK nakon sporazuma između EU i UK. Turska ima određeni nivo pripremljenosti u oblasti spoljne, bezbednosne i odbrambene politike. Došlo je do nazadovanja u okviru političkog dijaloga o spoljnoj i bezbednosnoj politici, jer se sve snažnija spoljna politika Turske sukobila sa prioritetima EU u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike.

Sve u svemu, u mnogim oblastima potrebni su dalji značajni naponi na usklađivanju zakonodavstva sa zakonodavstvom EU. U svim oblastima, implementacija i sprovođenje zahteva značajno poboljšanje. Osiguravanje nezavisnosti regulatornih tela i razvoj administrativnih kapaciteta su ključni za Tursku da postigne dalji napredak.

ANEKS 2 – STATISTIČKI PODACI (na dan 09.09.2021.)

Demografija	Nap.	Crna Gora		Severna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2018.	2019.	2018.	2019.	2018.	2019.	2018.	2019.	2018.	2019.	2018.	2019.	2018.	2019.	2018.	2019.
Ukupno stanovnika (hiljada)		622 s	622 s	2 075 es	2 077 s	2 870 s	2 862 s	7 001 s	6 964 s	80 811 s	82 004 s	3 500 s	3 492 ps	1 799 es	1 796 s	446 209 ps	446 446 bps
Udeo onih od 15-64 god. u ukupnoj populaciji (%)		67.2 s	66.9 s	69.9 s	69.6 s	68.8 s	68.7 s	65.7 s	65.3 s	67.9 s	67.8 s	:	:	66.8 s	67.1 s	64.8 ps	64.6 bps
Sirova stopa prirodnog priraštaja (na 1.000 stanovnika)		1.2	1.0	0.8	- 0.3	2.5	2.3	- 5.4	- 5.3	10.1	9.1	- 2.4 p	:	7.7	6.9	- 1.0 ep	-1.1 bep
Očekivani životni vek na rođenju, muškarci (godina)		74.5	74.0	74.6	74.7	77.4	77.6	73.5	73.4	76.2	76.4	:	:	:	:	78.2 ep	78.5 bep
Očekivani životni vek na rođenju, žene (godina)		79.3	79.5	78.8	78.6	80.5	80.7	78.4	78.6	81.6	81.8	:	:	:	:	83.7 ep	84.0 bep

Tržište rada	Nap.	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Stopa privredne aktivnosti za osobe 20-64 god. starosti: udeo populacije od 20-64 god koji je ekonomski aktivan (%)		70.5	71.8	70.4	71.5	74.8 ew	75.9 ew	72.5	72.9	62.3	62.2	58.4 w	59.0 w	46.6 w	45.2 w	77.9	78.2
Stopa privredne aktivnosti za muškarce 20-64 god. starosti: udeo muške populacije od 20-64 god koji je ekonomski aktivan (%)		78.6	79.2	84.2	83.4	84.5 ew	84.4 ew	80.2	80.1	83.8	83.3	71.7 w	71.3 w	72.7 w	67.3 w	84.0	84.2
Stopa privredne aktivnosti za žene 20-64 god. starosti: udeo ženske populacije od 20-64 god koji je ekonomski aktivan (%)		62.5	64.4	56.3	59.3	65.4 ew	67.6 ew	64.8	65.6	40.8	41.1	45.0 w	46.9 w	20.7 w	23.2 w	71.8	72.2
Stope zaposlenosti, starost 20-64 (% populacije)																	
Ukupno		59.8	60.8	56.1	59.2	65.6 ew	67.1 ew	63.1	65.2	55.6	53.8	47.7 w	49.7 w	33.2 w	34.2 w	72.3	73.1
Muškarci		66.7	67.5	66.6	69.7	73.9 ew	74.7 ew	70.5	72.1	76.0	73.2	59.5 w	61.6 w	52.6 w	53.0 w	78.2	78.9
Žene		52.9	54.2	45.2	48.4	57.4 ew	59.7 ew	55.8	58.2	35.2	34.4	35.8 w	38.0 w	14.1 w	15.6 w	66.4	67.2

Tržište rada, nastavak	Nap.	Crna Gora		Severna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Lica starosti 15-24 niti zaposlena ni u školi niti na obuci, % populacije u toj starosnoj grupi		16.2	17.3	24.1	18.1	26.5 w	25.5 w	16.5	15.3	24.4	26.0	21.6 w	21.0 w	30.1 w	32.7 w	10.5	10.1
Lica starosti 15-29 niti zaposlena ni u školi niti na obuci, % populacije u toj starosnoj grupi		21.0	21.3	29.8	24.5	28.6 w	26.6 w	20.1	19.0	27.6	29.5	25.5 w	25.0 w	37.3 w	39.9 w	13.1	12.6
Zaposlenost po glavnim sektorima																	
Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo (%)		8.0 s	7.1 s	15.7 s	13.9 s	37.4 ew	36.4 ew	15.9 s	15.6 s	18.4 s	18.1 s	15.7 w	18.0 w	3.5 w	5.2 w	4.5 s	4.3 s
Industrija (%)		9.9 s	9.5 s	23.9 s	24.1 s	12.7 ew	13.1 ew	22.5 s	22.6 s	19.7 s	19.8 s	23.5 w	23.8 w	14.3 w	15.1 w	18.2 s	18.1 s
Građevinarstvo (%)		9.0 s	9.9 s	7.4 s	7.0 s	7.0 ew	7.0 ew	4.4 s	4.8 s	6.9 s	5.5 s	8.7 w	7.9 w	11.9 w	12.6 w	6.7 s	6.7 s
Usluge (%)		72.5 s	73.1 s	52.9 s	55.0 s	42.9 ew	43.5 ew	57.2 s	56.9 s	54.9 s	56.6 s	52.1 w	50.3 w	70.3 w	67.1 w	69.9 s	70.1 s
Lica zaposlena u javnom sektoru kao udeo od svih zaposlenih, lica starosti 20–64 (%)	1) 2)	31.7 w	29.3 w	:	:	15.9 ew	15.3 ew	27.3 w	26.6 w	15.4 w	16.8 w	18.4 w	17.2 w	30.8 w	27.6 w	:	:
Lica zaposlena u privatnom sektoru kao udeo od svih zaposlenih, lica starosti 20–64 (%)	3) 2)	63.9 bw	66.5 w	:	:	84.1 ew	84.7 ew	72.7 w	73.4 w	84.6 w	83.2 w	81.6 w	82.8 w	69.2 w	72.4 w	:	:
Stope nezaposlenosti (% od ukupne radne snage)																	
Ukupno		15.2	15.2	20.8	17.3	12.3 ew	11.5 ew	12.8	10.5	10.9	13.7	18.5 w	15.9 w	29.4 w	25.5 w	7.3	6.7
Muškarci		15.3	14.7	21.3	16.5	12.7 ew	11.6 ew	12.1	10.0	9.6	12.4	17.3 w	13.8 w	28.3 w	22.4 w	7.0	6.4
Žene		15.1	15.7	19.9	18.4	11.9 ew	11.4 ew	13.8	11.2	13.8	16.5	20.5 w	19.0 w	33.3 w	34.4 w	7.6	7.1
Omladina, starosti 15–24		29.4	25.2	45.4	35.6	28.3 ew	27.2 ew	29.7	27.5	20.2	25.2	38.8 w	33.8 w	55.4 w	49.4 w	16.1	15.1
Dugotrajno (>12 meseci)		11.4	12.0	15.5	12.4	8.3 ew	7.3 ew	6.5	5.3	2.4	3.2	15.2 w	12.1 w	17.2 w	16.2 w	3.1	2.6
Prosečne nominalne mesečne plate i zarade (EUR)	4)	16.2	17.3	24.1	18.1	26.5 w	25.5 w	16.5	15.3	24.4	26.0	21.6 w	21.0 w	30.1 w	32.7 w	10.5	10.1

Obrazovanje	Nap.	Crna Gora		Severna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Oni koji su rano napustili školovanje ili obuku: procenat populacije starosti 18-24 sa najviše nižim srednjim obrazovanjem i nisu u daljem školovanju ili na obuci (%)		4.6	5.0	7.1	7.1	17.4 w	16.3 w	6.8	6.6	31.0	28.7	5.4 w	3.8 w	9.6 w	8.2 w	10.5	10.2
Javna potrošnja za obrazovanje u odnosu na BDP (%)		:	:	:	:	3.2 psw	:	3.6 sw	:	4.3	:	:	:	4.5 sw	:	:	:
Procenat populacije starosti 20-24 sa najviše nižim srednjim obrazovanjem, ukupno		:	4.8	8.1	8.1	:	:	7.5	7.5	41.4	38.0	:	:	12.9 w	8.6 w	16.8	16.5
Procenat populacije starosti 20-24 sa najviše nižim srednjim obrazovanjem, muškarci		:	:	6.5	6.4	:	:	7.7	7.3	41.8	39.5	:	:	12.0 w	7.7 w	19.3	19.0
Procenat populacije starosti 20-24 sa najviše nižim srednjim obrazovanjem, žene		:	:	9.7	9.9	:	:	7.3	7.6	40.9	36.6	:	:	14.0 w	9.6 w	14.2	13.8
Procenat populacije starosti 20-24 sa višim srednjim ili post-srednjim ne-tercijarnim obrazovanjem, ukupno		84.6	82.4	82.5	83.7	:	:	85.6	85.9	37.4	39.8	87.1 w	87.3 w	78.9 w	78.9 w	66.9	66.6
Procenat populacije starosti 20-24 sa višim srednjim ili post-srednjim ne-tercijarnim obrazovanjem, muškarci		88.2	85.3	87.0	87.6	:	:	87.3	88.1	40.2	41.7	89.4 w	89.9 w	81.0 w	83.3 w	67.6	67.3
Procenat populacije starosti 20-24 sa višim srednjim ili post-srednjim ne-tercijarnim obrazovanjem, žene		80.7	79.3	77.8	79.4	:	:	83.8	83.7	34.6	37.9	84.4 w	84.1 w	76.6 w	73.9 w	66.2	65.8
Procenat populacije starosti 30-34 sa tercijarnim obrazovanjem, ukupno		32.4	36.8	33.3	35.7	27.3 ew	31.3 ew	32.8	33.5	28.8	31.4	23.5 w	22.5 w	20.9 w	24.5 w	39.4	40.3
Procenat populacije starosti 30-34 sa tercijarnim obrazovanjem, muškarci		29.3	35.4	26.4	32.1	22.5 ew	27.1 ew	26.4	26.9	30.2	32.7	18.8 w	17.3 w	20.9 w	22.5 w	34.1	35.1
Procenat populacije starosti 30-34 sa tercijarnim obrazovanjem, žene		35.5	38.1	40.4	39.4	33.2 ew	36.6 ew	39.4	40.4	27.4	30.0	28.4 w	28.6 w	20.8 w	26.8 w	44.8	45.6

Nacionalni podaci	Nap.	Crna Gora		Severna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Bruto domaći proizvod																	
U trenutnim cenama (milijardi EUR)		4 663	4 951	10 744	11 209 p	12 828	13 753 p	42 892	45 970	658 464	679 510	17 100	18 046	6 672	7 056	13 519 807	13 983 467
Po glavi stanovnika (<i>per capita</i>) (EUR)		7 490	7 960	5 170 e	:	4 480	4 820 p	6 140	6 620	8 090	8 230	4 885 s	5 168 ps	3 740 es	3 956 s	30 270	31 250
U standardu kupovne moći (PPS) (<i>per capita</i>)		14 890	16 020	11 560 e	:	9 360	9 840 p	12 250	12 990	19 530	18 940	9 800	10 300	:	:	30 850	31 920
U standardu kupovne moći (PPS) po glavi stanovnika, u odnosu na prosek EU (EU-27 = 100)		48.3	50.2	37.5	:	30.4	30.8	39.7	40.7	63.3	59.3	31.7 s	32.3 s	:	:	100	100
Realna (obim) godišnja stopa promene u poređenju sa prethodnom godinom (%)		5.1	:	2.9	3.2 p	:	:	4.5	4.2	3.0	0.9	3.7	2.8	3.4	4.8	2.1	1.6
Bruto dodatna vrednost po glavnim sektorima																	
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		8.2	7.9	9.8	9.3 p	21.1	21.0 p	7.7	7.2	6.4	7.1	6.9	6.6	8.1	9.0	1.8	1.8
Industrija (%)		12.5	11.9	21.5	20.7 p	14.1	13.8 p	25.4	24.0	24.9	24.2	23.9	23.1	24.2	23.4	20.2	19.8
Građevinarstvo (%)		7.0	7.9	6.2	6.4 p	10.3	9.8 p	5.4	6.9	7.9	6.0	4.8	5.0	10.4	10.1	5.3	5.5
Usluge (%)		72.4 s	72.2 s	62.6 s	63.6 ps	54.6 s	55.4 ps	61.6 s	61.9 s	60.7 s	62.8 s	64.4 s	65.3 s	57.2 s	57.5 s	72.7 s	73.0 s

Platni bilans																	
Neto (dolazne – odlazne) strane direktne investicije (SDI) (miliona evra)	20) 23) 24)	322.5 w	305.1 w	603.7 w	363.3 w	1 022.2 w	1 036.3 w	3 156.5 w	3 551.1 w	7 937.3 w	5 473.9 w	507.1 w	354.5 w	225.8 w	188.4 w	- 58382.8 s	25685.2 s
Neto (dolazne – odlazne) strane direktne investicije (SDI) (% od BDP)		6.92 sw	:	5.64 psw	:	8.00 sw	:	7.44 sw	:	:	:	2.56 sw	:	:	:	-0.4 s	0.2 s
Neto (dolazne – odlazne) strane direktne investicije (SDI) u odnosu na EU-27 (miliona evra)	20) 23) 25)	- 59.0 s	40.0 s	290.0 w	193.0 s	215.6 w	610.3 s	1 837.4 w	2 186.0 s	1 425.4 s	- 325.5 w	293.4 w	200.1 w	45.7 s	152.5 s	- 44 692.0 s	12 492.4 s
Neto (dolazne – odlazne) strane direktne investicije (SDI) u odnosu na EU-27 (% od BDP)	25) 26)	- 1.27 s	0.81 s	2.70 sw	1.72 ps	1.68 sw	4.44 ps	4.28 sw	4.76 s	0.22 s	- 0.05 sw	1.72 sw	1.11 sw	0.69 s	2.16 s	- 0.33 s	0.09 s
Doznake kao % BDP		4.89 s	4.83 s	1.86 s	1.75 ps	5.22 s	5.11 ps	5.01 s	5.83 s	0.05 s	0.02 s	8.52 s	8.36 s	12.00 s	12.07 s	0.15 s	0.15 s

Spoljna trgovina robama	Nap.	Crna Gora		Severna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Udeo izvoza u zemlje EU-27 u ukupnoj vrednosti izvoza (%)		43.1 s	37.0 s	80.3 s	78.5 s	75.9 s	76.4 s	67.0 s	66.3 s	43.3 s	42.2 s	72.2 s	72.3 s	27.5 s	33.2 s	:	:
Udeo uvoza iz zemalja EU-27 u ukupnoj vrednosti uvoza (%)		47.1 s	47.0 s	52.9 s	50.8 s	60.0 s	57.7 s	55.9 s	54.7 s	32.9 s	31.6 s	59.7 s	61.1 s	42.7 s	49.1 s	:	:
Trgovinski bilans (miliona EUR)		- 2 154	- 2 185	- 1 804	- 2 040	- 2 596	- 2 843	- 4 424	- 5 356	- 46 047	- 27 836	- 3 770	- 4 093	- 2 980	- 3 114	148224,8	191345,8
Međunarodna trgovina robom i uslugama u odnosu na BDP																	
Uvoz (% BDP)		66.7	64.8	72.8	76.5 p	45.2	45.0 p	59.1	61.0	31.3	29.9	57.3	55.2	57.3	56.4	45.4	45.9
Izvoz (% BDP)		42.9	43.7	60.4	62.3 p	31.6	31.3 p	50.4	51.0	31.2	32.7	42.5	40.5	29.1	29.3	49.3	49.4

Javne finansije	Nap.	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
** Generalni vladin suficit (+) / deficit (-) (% BDP)		- 4.6 w	- 2.0 w	- 1.8 w	- 2.0 w	- 1.6 w	- 1.9 w	0.6 ew	- 0.2 ew	- 2.9 w	- 4.5 w	1.6 w	:	:	:	- 0.4	- 0.5
** Generalni dug vlade (% BDP)	5)	70.1 ew	76.5 w	40.4 w	40.7 w	65.0 w	63.8 w	54.4 ew	52.9 ew	30.2 w	32.6 w	40.8 w	:	17.1 ew	:	79.5	77.5

Finansijski indikatori	Nap.	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Godišnja promena u potrošačkim cenama (%)	6)	2.9 w	0.5 w	2.3 d	0.7 d	1.8 w	1.7 w	2.0 d	1.9 d	16.3 d	15.2 d	1.4 w	0.6 w	1.1 w	2.7 w	1.8	1.4
**Privatni dug, konsolidovan, u odnosu na BDP (%)	7) 8) 9)	:	:	:	:	:	:	:	:	2.3 w	3.3 w	3.4 w	:	:	:	:	:
Ukupni spoljni dug u odnosu na BDP (%)	10)	164.7 s	:	73.0 s	72.7 ps	65.1 s	59.9 ps	62.5 sw	:	:	:	68.0 sw	:	:	:	:	:
Ukupni dug u stranoj valuti u odnosu na BDP (%)	11)	:	15 w	:	:	65 w	61 w	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Kreditna kamatna stopa (jedna godina), per annum (godišnje) (%)	12) 13) 14) 15)	6.36 w	6.01 w	3.00 w	2.75 w	5.66 w	6.27 w	4.25 w	3.50 w	28.89 w	15.82 w	3.79 w	3.29 w	6.65 w	6.51 w	:	:
kamatna stopa na depozit (jedna godina), per annum (godišnje) (%)	12) 13) 16) 17) 18) 19)	0.56 w	0.40 w	0.15 w	0.15 w	0.73 w	0.49 w	1.75 w	1.00 w	22.31 w	14.56 w	0.05 w	0.06 w	1.31 w	1.46 w	:	:
Vrednost rezervi (uključujući i zlato) (miliona evra)	13) 20) 21)	1 049.8 w	1 366.8 w	2 867.1 w	3 262.6 w	3 399.0 w	3 359.6 w	11 261.8 w	13 378.5 w	78 770.5 w	94 413.6 w	5 944.1 w	6 441.1 w	769.3 w	863.7 w	:	:

Međunarodne rezerve – ekvivalentno mesecima uvoza	13) 22)	4.0 sw	5.1 sw	4.4 sw	4.6 sw	7.0 sw	6.5 sw	5.3 sw	5.7 sw	4.5 sw	5.6 sw	7.3 sw	7.8 sw	2.4 sw	2.6 sw	:	:

Biznis	Nap.	Crna Gora		Severna Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo		EU-27	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Indeks industrijske proizvodnje (2015 = 100)	27)	113.7	106.7	109.2	113.2	96.6 w	95.5 w	110.8	111.2	114.2	113.6	109.4	103.5	:	:	106.5	105.7

Infrastruktura	Note	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Gustina železničke mreže (linije u funkciji, na hiljadu km ²)	28)	18.1 sw	:	26.9 s	26.9 s	11.6 sw	5.9 sw	42.5 sw	42.5 sw	13.2 ds	13.3 s	19.9 sw	19.9 sw	30.5 sw	30.5 sw	:	:
Dužina autoputeva (kilometara)		0 zw	0 zw	287	335	:	:	963 w	781 w	2 842	3 060	198 w	208 w	119 w	137 w	:	:

Energija	Nap.	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Neto uvoz energije u odnosu na BDP		4 s	4 s	6 s	7 ps	1 s	2 ps	5 s	5 s	2 s	1 s	5 s	5 s	6 s	6 s	2.9 s	2.6 s

Izvor: Eurostat i statistička tela iz zemalja zapadnog Balkana i Turske

: = nije dostupno
b = prekid u seriji
d = definicija se razlikuje
e = procenjena vrednost
p = privremeno
s = procena Eurostat-a
w = podaci koji su dobijeni od nacionalnih tela za statistiku, koja su za njih i odgovorna, a objavljeni su „takvi kakvi su“ i bez ikakvih garancija u pogledu njihovog kvaliteta i pridržavanja standarda statističke metodologije EU
z = nije primenjivo i stoga je jednako 0

Fusnote:

- 1) Crna Gora: Podaci se odnose na broj zaposlenih u javnom sektoru kao udeo u ukupnom broju zaposlenih ljudi.
- 2) Bosna i Hercegovina: Javni sektor obuhvata NACE Rev. 2 odeljke O, P i Q dok privatni sektor obuhvata ostale NACE odeljke.
- 3) Crna Gora: Prekid u seriji jer su ranije na ovo pitanje odgovarali samo zaposleni; Od 2018. godine svi zaposleni daju odgovore na ovo pitanje.
- 4) Bosna i Hercegovina: Neto zarade.
- 5) Bosna i Hercegovina: Kraj godine (31. decembar).
- 6) Bosna i Hercegovina: Inflacija potrošačkih cena
- 7) Turska: Podaci pokrivaju sigurnosne papire za dug i kredite.
- 8) Bosna i Hercegovina: Podaci za monetarne finansijske institucije.
- 9) Bosna i Hercegovina: Korišćeni su podaci za BDP iz 2017.
- 10) Srbija: Zvaničan spoljni dug Republike Srbije.
- 11) Albanija: Spoljni dug (uključuje SDI).
- 12) Crna Gora: Ponderisana prosečna efektivna kamatna stopa, neisplaćeni iznosi, godišnje.
- 13) Severna Makedonija: Kraj godine (31. decembar).
- 14) Albanija: Ponderisana prosečna stopa primenjena na nove 12-mesečne zajmove tokom dotičnog meseca, sa dospećem na 12 meseci.
- 15) Bosna i Hercegovina: Stope za kratkoročne zajmove u nacionalnoj valuti za ne-finansijske korporacije (ponderisani prosek).
- 16) Albanija: Kamatna stopa za depozite predstavlja prosečnu ponderisanu stopu za nove primljene depozite tokom dotičnog meseca, sa dospećem na 12 meseci.
- 17) Turska: Prosek mesečnih podataka. Noćni depoziti.
- 18) Bosna i Hercegovina: Stope depozita u nacionalnoj valuti, potražnja domaćinstava (ponderisani prosek).
- 19) Bosna i Hercegovina: Podaci za decembar 2018.
- 20) Turska: Prosek godišnjeg kursa za pretvaranje u evro.
- 21) Bosna i Hercegovina: Na osnovu priručnika MMF za platni bilans šesto izdanje.
- 22) Albanija: Januar - septembar 2019.
- 23) Turska: Na bazi BPM5.
- 24) Bosna i Hercegovina: Na osnovu priručnika MMF za platni bilans, pristup Imovina-Odgovornost.
- 25) Bosna i Hercegovina: Na osnovu priručnika MMF za platni bilans, šesto izdanje i Definicije Stranih direktnih investicija iz OECD – četvrto izdanje.
- 26) Turska: Prosek godišnjeg kursa za pretvaranje u evro. Na bazi BPM5.
- 27) Albanija: Aktivnost B_D
- 28) Srbija: Potcenjeno pošto je gustina proračunata u odnosu na površinu (uključujući i unutrašnje vodene površine, a ne samo kopno).

Indeksi ¹⁹	INDIKATORI TREĆIH STRANAKA KOJI SE ODOSE NA STATUS DEMOKRATIJE, DOBROG UPRAVLJANJA I VLADAVINE PRAVA U ZEMLJAMA KANDIDATIMA I ZEMLJAMA POTENCIJALNIM KANDIDATIMA ²⁰						
	Albanija	Bosna i Hercegovina	Kosovo	Severna Makedonija	Crna Gora	Srbija	Turska
Nacije u tranzitu 2021. – Bodovi za demokratiju, Freedom House https://freedomhouse.org/countries/nations-transit/scores	Ukupno bodova: 46/100 Status: Prelazni (tranzicioni) ili hibridni režim	Ukupno bodova: 39/100 Status: Prelazni ili hibridni režim	Ukupno bodova: 36/100 Status: Prelazni ili hibridni režim	Ukupno bodova: 47/100 Status: Prelazni ili hibridni režim	Ukupno bodova: 47/100 Status: Prelazni ili hibridni režim	Ukupno bodova: 48/100 Status: Prelazni ili hibridni režim	n/a
Sloboda u svetu (Freedom in the World) 2021. – Bodovi za globalnu slobodu, Freedom House https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores	Ukupno bodova: 66/100 (2020.: 67/100) Status: Delimično slobodni (2020.: Delimično slobodni)	Ukupno bodova: 53/100 (2020.: 53/100) Status: Delimično slobodni (2020.: Delimično slobodni)	Ukupno bodova: 54/100 (2020.: 56/100) Status: Delimično slobodni (2020.: Delimično slobodni)	Ukupno bodova: 66/100 (2020.: 63/100) Status: Delimično slobodni (2020.: Delimično slobodni)	Ukupno bodova: 63/100 (2020.: 62/100) Status: Delimično slobodni (2020.: Delimično slobodni)	Ukupno bodova: 64/100 (2020.: 66/100) Status: Delimično slobodni (2020.: Delimično slobodni)	Ukupno bodova: 32/100 (2020.: 32/100) Status: Nisu slobodni (2020.: Nisu slobodni)
Indeks demokratije 2020, Ekonomska obavestajna jedinica (Economist Intelligence Unit) https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020/	Bodova: 6.08 (2019: 5.89) Rang: 71/167 (2019: 79/167) Tip režima: Loša demokratija (2019: Hibridni režim)	Bodova: 4.84 (2019: 4.86) Rang: 101/167 (2019: 102=167) Tip režima: Hibridni režim (2019: Hibridni režim)	n/a	Bodova: 5.89 (2019: 5.97) Rang: 78/167 (2019: 77/167) Tip režima: Hibridni režim (2019: Hibridni režim)	Bodova: 5.77 (2019: 5.65) Rang: 81/167 (2019: 84/167) Tip režima: Hibridni režim (2019: Hibridni režim)	Bodova: 6.22 (2019: 6.41) Rang: 66/167 (2019: 66/167) Tip režima: Loša demokratija (2019: Flawed democracy)	Bodova: 4.48 (2019: 4.09) Rang: 104/167 (2019: 110/167) Tip režima: Hibridni režim (2019: Hibridni režim)
Svetski Indeks slobode štampe 2021., „Reporter bez granica“ https://rsf.org/en/ranking	Bodova: 30.59 (2020.: 30.25) Rang: 83/180 (2020.: 84/180)	Bodova: 28.34 (2020.: 28.51) Rang: 58/180 (2020.: 58/180)	Bodova: 30.32 (2020.: 29.33) Rang: 78/180 (2020.: 70/180)	Bodova: 31.67 (2020.: 31.28) Rang: 90/180 (2020.: 92/180)	Bodova: 34.33 (2020.: 33.83) Rang: 104/180 (2020.: 105/180)	Bodova: 32.03 (2020.: 31.62) Rang: 93/180 (2020.: 93/180)	Bodova: 49.79 (2020.: 50.02) Rang: 153/180 (2020.: 154/180)
Indeks vladavine prava 2020, World Justice Project	Bodova: 0.50 (2019: 0.51) Rang: 78/128 (2019: 71/126)	Bodova: 0.52 (2019: 0.53) Rang: 64/128 (2019: 60/126)	Bodova: 0.54 (2019: n/a) Rang: 54/128	Bodova: 0.53 (2019: 0.54) Rang: 58/128 (2019: 56/126)	n/a	Bodova: 0.50 (2019: 0.50) Rang: 75/128 (2019: 78/126)	Bodova: 0.43 (2019: 0.42) Rang: 107/128 (2019: 109/126)

¹⁹ Nisu sve zemlje koje su kandidati i potencijalni kandidati uzimane u obzir za rangiranje trećih strana i indeksa koji su navedeni u tabeli.

²⁰ Tabela predstavlja najsvježije raspoloživo rangiranje i/ili bodove trećih strana. Dodatno pozivanje na podatke iz prethodne procene dato je u zagradama, kada je bilo dostupno.

https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-law-index-2020			(2019: n/a)				
Svetski indikatorji upravljanja 2020 – Vladavina prava The World Bank Group https://info.worldbank.org/governance/wgi/	RoL (Procentni rang): 40.87/100 (2019: 38.94/100)	RoL (Procentni rang): 43.27/100 (2019: 46.63/100)	RoL (Procentni rang): 38.94/100 (2019: 39.90/100)	RoL (Procentni rang): 52.40/100 (2019: 46.15/100)	RoL (Procentni rang): 55.29/100 (2019: 57.21/100)	Procentni rang Rank): 47.60/100 (2019: 50.00/100)	RoL (Proc. rang): 40.38/100 (2019: 44.71/100)
Svetski indikatorji upravljanja 2020 – Delotvornost vlade, The World Bank Group https://info.worldbank.org/governance/wgi/	GE (Procentni rang): 48.08/100 (2019: 50.48/100)	GE (Procentni rang): 15.38/100 (2019: 28.85/100)	GE (Procentni rang): 40.87/100 (2019: 39.42/100)	GE (Procentni rang): 57.69/100 (2019: 52.40/100)	GE (Procentni rang): 53.37/100 (2019: 58.65/100)	GE (Procentni rang): 54.33/100 (2019: 53.37/100)	GE (Procentni rang): 52.40/100 (2019: 54.33/100)
Svetski indikatorji upravljanja 2020 – Kontrola korupcije, The World Bank Group http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Procentni rang: 31.73/100 (2019: 33.17/100)	Procentni rang: 20.85/100 (2019: 30.29/100)	Procentni rang: 36.54/100 (2019: 31.73/100)	Procentni rang: 37.98/100 (2019: 38.94/100)	Procentni rang: 56.25/100 (2019: 55.29/100)	Procentni rang: 37.50/100 (2019: 37.02/100)	Procentni rang: 44.23/100 (2019: 44.71/100)
Indeks percepcije korupcije 2020, Transparency International https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl	Bodova: 36 (2019: 35) Rang: 104/180 (2019: 106/180)	Bodova: 35 (2019: 36) Rang: 111/180 (2019: 101/180)	Bodova: 36 (2019: 36) Rang: 104/180 (2019: 101/180)	Bodova: 35 (2019: 35) Rang: 111/180 (2019: 106/180)	Bodova: 45 (2019: 45) Rang: 67/180 (2019: 66/180)	Bodova: 38 (2019: 39) Rang: 94/180 (2019: 91/180)	Bodova: 40 (2019: 39) Rang: 86/180 (2019: 91/180)